

ОМБУДСМАН ЗА ДЈЕЦУ
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Број:326-1-И/23

Дана, 14.03.2023. године

**ГОДИШЊИ ИЗВЈЕШТАЈ О РАДУ
ОМБУДСМАНА ЗА ДЈЕЦУ
за 2022. годину**

Бања Лука, март 2023. године

Бана Милосављевића 8
78000 Бања Лука, Република Српска, БиХ
Тел: (+387 51) 222 420, 221 990, Факс: (+387 51) 213 332
Е-mail: info@djeca.rs.ba, www.djeca.rs.ba

Бана Милосављевића 8
78000 Banja Luka, Republika Srpska, BiH
Tel: (+387 51) 222 420, 221 990, Fax: (+387 51) 213 332
E-mail: info@djeca.rs.ba, www.djeca.rs.ba

Садржај:

I	УВОД	5
II	ПОСТУПАЊЕ ОМБУДСМАНА ЗА ДЈЕЦУ	6
1.	Поступање по предметима којима се указује на појединачне повреде права дјетета	7
1)	Подносилац пријаве	7
2)	Начин пријема жалбе	8
3)	Број и пол дјече чија су права повријеђена	9
4)	Узраст дјече чија су права повријеђена	9
5)	Одговорна страна	10
6)	Поведа права дјетета	10
2.	Поступање по службеној дужности	11
1)	Поступање у појединачним предметима	12
2)	Препоруке	12
3)	Посебни извјештаји	13
4)	Иницијативе	13
5)	Мишљења	13
6)	Саопштења	14
7)	Едукација дјече	14
III	ЛИЧНА ПРАВА	15
1.	Уређење виђања	15
2.	Вршење родитељског права	16
3.	Повјеравање дјетета	17
4.	Право на путну исправу	18
5.	Заштита дјече без родитељског старања	19
1)	Институционални смјештај	19
2)	Усвојење	20
3)	Хранитељство	21
6.	Право дјетета на приватност	22
1)	Извјештавање о дјечи	22
2)	Угрожавање приватности дјече од стране трећих лица	23
3)	Угрожавање приватности дјетета од стране установа и других органа и организација	24
4)	Угрожавање приватности дјетета од стране родитеља	25

IV	ПРАВО НА ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА ДЈЕЦЕ.....	27
1.	Насиље у породици	29
1)	Физичко кажњавање дјеце	31
2)	Занемаривање.....	32
2.	Насиље у васпитно - образовним установама.....	32
1)	Насиље одраслих над дјецом	33
2)	Вршњачко насиље	34
3.	Насиље на интернету	39
4.	Сексуална злоупотреба.....	40
5.	Остали облици насиља	43
V	ВАСПИТНО – ОБРАЗОВНА ПРАВА.....	44
1.	Предшколско васпитање и образовање.....	44
2.	Основно васпитање и образовање	45
1)	Дисциплинска одговорност ученика	45
2)	Сарадња школе и родитеља.....	46
3)	Наставни план и програм.....	47
4)	Организација васпитно - образовног рада	48
5)	Превоз ученика	49
VI	ЕКОНОМСКО – СОЦИЈАЛНА ПРАВА.....	50
1.	Право на животни стандард.....	50
2.	Право на издржавање	51
3.	Права на накнаде и друга материјална примања	53
4.	Економска експлоатација дјеце.....	55
1)	Незаконит рад	55
2)	Просјачење	56
VII	ПРАВОСУДНО - ПРАВНА ЗАШТИТА	58
1.	Ефикасност вођења поступака.....	58
2.	Заштита дјеце у кривичном поступку	59
VIII	ПРАВО НА ЗДРАВСТВЕНУ ЗАШТИТУ.....	63
1.	Остваривање права на здравствену заштиту и његу	64
2.	Заштита репродуктивног здравља дјеце	66
3.	Заштита менталног здравља	67
4.	Заштита дјеце од болести зависности	68
5.	Заштита дјеце са проблемима у понашању	69
6.	Право на здраву животну средину	71

IX	ПРАВА ДЈЕЦЕ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ	72
1.	Образовање дјеце са сметњама у развоју	73
2.	Здравствена заштита дјеце са сметњама у развоју	74
X	ПРАВА ДЈЕЦЕ КАО ЧЛАНОВА ДРУШТВЕНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ	76
1.	Право на партиципацију	76
2.	Право на заштиту од непримјерених садржаја	77
XI	ПРАВО НА СЛОБОДНО ВРИЈЕМЕ, РЕКРЕАЦИЈУ И КУЛТУРНЕ АКТИВНОСТИ	79
XII	ОСТАЛА ПРАВА	81
XIII	ПОСТУПАЊЕ ПО СЛУЖБЕНОЈ ДУЖНОСТИ	82
1.	Право на здраву животну средину у Републици Српској	82
2.	Право дјетета које се налази у стању социјалне потребе на смјештај у установу 88	
3.	Злоупотреба дјеце у политичке сврхе	97
4.	Поступање са дјецом у кризним ситуацијама	98
5.	Заштита дјеце у саобраћају	99
XIV	НОРМАТИВНЕ АКТИВНОСТИ	102
XV	САРАДЊА СА ДРУГИМ СУБЈЕКТИМА	104
1.	Сарадња са органима, установама и институцијама	104
2.	Сарадња са невладиним сектором	106
3.	Сарадња са међународним организацијама и чланство у Мрежи европских омбудсмана за дјецу (ЕНОЦ)	109
XVI	САРАДЊА СА ДЈЕЦОМ	110
XVII	ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ И РАД НА ПРОМОЦИЈИ И ЗАШТИТИ ПРАВА ДЈЕЦЕ	112
1.	Активности организоване од стране Омбудсмана за дјецу – Округли сто	112
2.	Међународни дан безбједног интернета	112
3.	Међународни дан игре	113
4.	Међународни дан заштите животне средине	114
5.	Међународни дан дјеце жртава насиља	114
6.	Дјечија недјеља	114
7.	Међународни дан дјетета	115
8.	Посјета омбудсмана за дјецу и рад са дјецом у Бечићима	116
9.	Радионице у школама	116
XVIII	САРАДЊА СА МЕДИЈИМА	119
XIX	ОРГАНИЗАЦИЈА И ФИНАНСИЈСКО ПОСЛОВАЊЕ	123
XX	ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	124

I УВОД

Омбудсман за дјецу је независна институција, основана Законом о омбудсману за дјецу, која штити, прати и промовише права дјетета. Послови и задаци из надлежности Омбудсмана за дјецу организују се у сједишту које се налази у Бањој Луци и у три канцеларије изван сједишта које се налазе у Бијељини, Добоју и Фочи.

У Извјештају су презентовани подаци о раду и активностима Омбудсмана за дјецу за 2022. годину, поступања по пријавама/жалбама и по службеној дужности, подаци по појединачним повредама права дјеце у Републици Српској, сарадња са субјектима владиног и невладиног сектора, и међународним организацијама, те сарадња са медијима, као и подаци о финансијском пословању Омбудсмана за дјецу.

У складу са обавезама прописаним чланом 17. Закона о омбудсману за дјецу, подносим Народној скупштини Републике Српске Годишњи извјештај о раду институције Омбудсмана за дјецу за 2022. годину.

Омбудсман за дјецу

Гордана Рајић

II ПОСТУПАЊЕ ОМБУДСМАНА ЗА ДЈЕЦУ

Омбудсман за дјецу, у складу са Законом о Омбудсману за дјецу¹, између осталог, прати повреде права и интереса дјетета, залаже се за заштиту и промоцију права и интереса дјетета, предлаже предузимање мјера за заштиту и промоцију права дјетета, као и за спрјечавање штетних поступања која угрожавају права и интересе дјетета.

У извјештајном периоду (од 01.01.2022. – 31.12.2022. године) Омбудсман за дјецу предузимао је низ активности и мјера у циљу заштите и унапређења права и положаја дјетета, у оквиру којих је поступао по појединачним предметима, упућивао одређене препоруке надлежним органима, израђивао посебне извјештаје, иницирао доношење и измјену одређених законских и подзаконских аката, те активно сарађивао са дјецом и медијима.

Током 2022. године Омбудсман за дјецу поступао је у укупно 642 предмета, од тога 544 поступања односе на пријаве - жалбе којима се указује на појединачне повреде права дјетета. Од тог броја 53 предмета су, као активни предмети пренесени из претходне године, дјелимично због одређених специфичности и сложености проблематике на коју се односе, а дјелимично из разлога јер су запримљени крајем године, односно крајем извјештајног периода. По службеној дужности Омбудсман за дјецу је поступао у укупно 98 предмета, од којих се 25 предмета односи на појединачне повреде права дјетета.

Табела 1. Поступање Омбудсмана за дјецу у 2022.години

Поступање по запримљеним предметима	
Запримљени предмети	491
Предмети пренеси из претходне године	53
Укупно	544

Поступање по службеној дужности	
Појединачни предмети	25
Препоруке	20
Посебни извјештаји	2
Иницијативе	2
Мишљења	5
Саопштења	4
Сарадња и едукација дјеце	40
Укупно	98

Поступање Омбудсмана за дјецу у 2022.години	
Укупно	642

У 2022. години Омбудсман за дјецу биљежи значајно већи број поступања у односу на претходне године како по запримљеним предметима, тако и по службеној дужности.

¹ Закон о Омбудсману за дјецу ("Службени гласник Републике Српске", број: 103/08 и 70/12)

Табела бр 2.

Поступање институције Омбудсмана за дјецу у 2021. години	429
Поступање институције Омбудсмана за дјецу у 2020. години	486

У извјештајном периоду настојали смо да што више представимо рад Омбудсмана за дјецу широј јавности, као и да сама институција Омбудсмана за дјецу буде што доступнија грађанима. Из тог разлога чешће смо се појављивали у медијима, гдје смо говорили о појединим питањима од значаја за заштиту права дјеце, те представљали дјелокруг рада Омбудсмана за дјецу, а у мају 2022. године потписан је Споразум о пословној сарадњи који се односи на пружање услуга странкама из надлежности Омбудсмана за дјецу са Градом Зворником. Поред Зворника Омбудсман за дјецу једном мјесечно има уредовне дане и у Градишци, Приједору, Модричи и Источном Сарајеву. Такође, смиривање епидемиолошке ситуације са вирусом КОВИД-19 и релаксирање мјера омогућило је враћање редовним активностима Омбудсмана посебно када је у питању едукација дјеце и сарадња са дјецом.

Наведене активности су у одређеној мјери резултирале и већим бројем обраћања грађана, али и дјеце у односу на претходне године.

1. Поступање по предметима којима се указује на појединачне повреде права дјетета

У извјештајном периоду Омбудсман за дјецу је поступао по 569 предмета којима се указује на појединачне повреде права дјетета. Од тога 491 предмет је запримљен од стране грађана али и дјеце, а 25 предмета је отворено по службеној дужности. 53 предмета су пренесена из претходне године.

Табела бр.3

Поступање Омбудсмана за дјецу по предметима у 2022. години	
Запримљени предмети	491
Предмети по службеној дужности	25
Пренесени предмети	53
Укупно	569

Такође, Омбудсман за дјецу готово свакодневно заприма упите, који захтјевају пружање одговарајућих информација, упутстава и савјета у непосредном контакту са странкама или путем телефона или електронске поште. Углавном се ради о једнократним обраћањима или доласцима странака која нису исказана у укупном броју предмета.

1) Подносилац пријаве

У 407 предмета који су запримљени у Омбудсману подносиоци су били родитељи. У 51 предмету Омбудсман је поступао по представкама трећих лица (баке, деде, ближи и даљи сродници, комшије итд.), 25 предмета покренуто је по службеној дужности, 11 предмета је покренуто по пријавама јавних установа и невладиних организација, док су у 10 пријава подносиоци анонимни. Адвокати, односно правни заступници су поднјели 7 пријава, док је у 5 предмета подносилац пријаве било дијете.

Пријаве - жалбе које су родитељи подносили Омбудсману за дјецу односиле су се најчешће на незадовољство радом органа који воде поступке и спроводе стручне интервенције ради заштите дјеце (центри за социјални рад, судови...), неповјерење у њихов рад и стручне процјене, те приговоре на понашање другог родитеља или члана породице према дјетету. Такође, жалбе родитеља односиле су се и на рад васпитно - образовних установа, најчешће у вези са изрицањем васпитно - дисциплинских мјера ученицима.

Чланови породице обрађали су се у случајевима када би због нарушене комуникације са родитељима имали потешкоћа око остваривања личних контаката са дјететом, а трећа лица због пријављивања различитих облика насиља, злостављања или занемаривања дјеце.

Дјеца су у својим обраћањима најчешће имала примједбе на однос ученик - наставник, како у погледу оцјењивања тако и у погледу понашања наставника према ученику. Дио пријава која су подносила дјеца односе се на насиље у породици. Овом приликом важно је нагласити да Омбудсман за дјецу увијек када је подносилац пријаве дијете посебно води рачуна о заштити личних података и приватности дјетета, нарочито у комуникацији са одговорним субјектом.

Табела бр.4

Подносилац пријаве	
Родитељи	407
Чланови породице / трећа лица	51
По службеној дужности	25
Јавне установе и невладине организације	11
Анонимно	10
Адвокати	7
Дијете	5
Укупно	516

2) Начин пријема жалбе

Укупно 252 жалбе су запримљене лично тј. доласком подносиоца пријаве – жалбе у Институцију. Телефонским путем запримљено је 97 жалби, док је путем е-маила Институција запримила 74 жалбе. Путем поште пристигло је 61 пријава - жалба, 25 жалби је Институција је покренула по службеној дужности док је 7 жалби запримљено путем факса.

Табела бр.5

Начин пријема жалбе	
Лично	252
Телефонским путем	97
Е-маил	74
Поштом	61
По службеној дужности	25
Факсом	7
Укупно	516

Дакле, у односу на претходне године уочава се повећан број директног обраћања грађана Омбудсману за дјецу, а разлог томе може бити и укидање односно ублажавање епидемиолошких мјера везаних за пандемију КОВИД-19 вируса.

3) Број и пол дјеце чија су права повријеђена

Омбудсман за дјецу је у извјештајном периоду у раду по запримљеним пријавама – жалбама, те жалбама по службеној дужности евидентирао 541 дијете чија су права на неки начин повређена, а од тога је 306 дјечака и 235 дјевојчица. У 61 жалби појединачан број дјеце као и њихов пол није било могуће одредити јер се ради о групи дјеце, док је у 15 запримљених жалби у извјештајном периоду број и пол дјеце остао непознат.

Када су у питању групе дјеце, оне се веома разликују како по узрасту дјеце тако и по величини групе, али и по врсти и степену угрожености или повреде права дјетета. Најчешће се ради о групама дјеце у васпитно-образовним установама, примјера ради групи дјеце једног одјељења или вртићка група, а у појединим случајевима ради се о групи дјеце која имају одређене заједничке карактеристике, нпр. дјеца са сметњама у развоју, дјеца на болничком лијечењу, или дјеца смјештена у установе социјалне заштите и сл.

Графички приказ бр.1

4) Узраст дјеце чија су права повријеђена

Када се ради о узрасту дјеце чија су права повријеђена, из запримљених пријава-жалби произилази да је највећи број дјеце узраста између 6 и 10 година, њих 177, а затим слиједе дјеца узраста од 11 до 14 година, укупно 155 дјеце. Дакле повреде права најчешће се биљеже код дјеце основношколског узраста. Затим слиједе дјеца предшколског узраста, односно од 0 до 5 година, а најмање је дјеце средњошколског узраста од 15-18 година. У 87 запримљених пријава подносиоци истих нису доставили податак о узрасту дјетета коме је повријеђено право.

У одређеном броју предмета повреде права су се односиле на дјецу узраста 18 и више година, за које Омбудсман за дјецу нема могућност надлежног поступања. Међутим, с обзиром да сваке године Омбудсман за дјецу заприма одређени број пријава-жалби које се односе на дјецу узраста 18 и више година и да се углавном ради о дјечи над којима

је продужено родитељско право, у плану је измјена Закона о Омбудсману за дјецу како би поступањем Омбудсмана била обухваћена и ова категорија дјеце.

Табела бр.6

Узраст дјеце	
0-5	97
6-10	177
11-14	155
15-18	94
18 година и више	7
Непознато	87

5) Одговорна страна

У највећем броју предмета притужбе су се, као и раније, односиле на поступање центара за социјални рад укупно 224 пријаве, након чега слиједе васпитно - образовне установе са 145 пријава, а на рад правосудних органа односиле су се 52 пријаве - жалбе и то углавном због неефикасног вођења поступака. У преосталом броју предмета, њих 95, одговорни органи су други органи, организације, установе или институције, и то: Јавни фонд за дјечију заштиту, ЈУ за дјецу и омладину Дом „Рада Врањешевић“ Бања Лука, Централна изборна комисија, Фонд здравственог осигурања Републике Српске, Аудио - визуелни центар Републике Српске, Фонд за пензијско и инвалидско осигурање Републике Српске, ЦИПС, здравствене установе и други.

Табела бр.7

Одговорне стране у заprimљеним пријавама	
Центри за социјални рад	224
Васпитно-образовне установе	145
Правосудни органи	52
Остали	95
Укупно	516

6) Повреда права дјетета

Улога Омбудсмана за дјецу, прије свега има за циљ да кроз праћење рада надлежних органа, уочава проблеме и потешкоће у остваривању и заштити права дјеце, те да у оквиру својих овлаштења даје приједлоге активности и мјера како у циљу отклањања и спрјечавања штетних поступања која доводе до повреде права дјетета у појединачним случајевима, тако и у циљу системског рјешавања проблема. Сама чињеница да постоји велики број пријава којима се указује на повреде појединачних права дјетета довољан су показатељ да у тим подручјима дјеца нису адекватно заштићена. Међутим, понекад је и само једна пријава повреде права дјетета довољна за предузимање одговарајућих мјера, укључујући и превентивне мјере како би се осигурало остваривање права већег броја дјеце.

Највећи број заprimљених пријава односи се на лична права дјетета, укупно 178 пријава. Затим слиједи 116 пријава којима се указује на различите облике насиља, злостављања и занемаривања дјетета. 79 пријава је из области васпитно - образовних права, 64 пријаве се односе на економско - социјална права, 28 на правосудно - заштитна права, 25 пријава указује на различите повреде права дјеце са сметњама у развоју. Затим 12 пријава је из области здравствене заштите, 8 се односи на права дјеце

као чланова друштвене заједнице, 4 пријаве су из области права дјетета на слободно вријеме, рекреацију и културне активности и 2 пријаве из осталих права.

Табела бр.8

Повреда права дјетета	
Лична права	178
Право на заштиту од насиља	116
Васпитно - образовна права	79
Економско - социјална права	64
Правосудно - заштитна права	28
Права дјеце са сметњама у развоју	25
Право на здравствену заштиту	12
Права дјеце као чланова друштвене заједнице	8
Право на слободно вријеме, рекреацију и културне активности	4
Остала права	2
Укупно	516

У односу на претходну годину забиљежен је већи број пријава којима се указује на насиље над дјецом, током 2021. године Омбудсман ја запримио 66 пријава које се односе на заштиту од насиља, док је у 2022. тај број повећан на 116. Слично је било и током 2020. године када је број запримљених пријава из ове области био 66. С обзиром да је током 2019. године запримљено 137 пријава којима се указује на насиље, као и да се у свим наведеним периодима највећи број пријава односи на вршњачко насиље, можемо закључити да је смиривањем ситуације са пандемијом вируса ЦОВИД-19, и преласком са онлине на редован облик наставе, вршњачко насиље поново постало један од доминантнијих облика насиља над дјецом.

2. Поступање по службеној дужности

Омбудсман за дјецу, поред поступања по пријавама - жалбама грађана, и на властиту иницијативу покреће и проводи одговарајући поступак када оцијени да постоје оправдани разлози за заштиту права и интереса дјетета. У извјештајном периоду по службеној дужности поступали смо у укупно 98 предмета, од чега се 25 предмета односи на поступање по појединачним повредама права дјетета.

У обављању послова из своје надлежности Омбудсман за дјецу је овлашћен да органима државне управе, односно службама јединице локалне самоуправе, као и другим правним и физичким лицима која обављају послове у вези са дјететом, предлаже предузимање мјера за спречавање штетних поступања која угрожавају њихова права и интересе, да упозори на неправилности, те да захтијева да добије извјештаје о предузетим мјерама.² У извјештајном периоду упутили смо укупно 20 препорука, израдили 2 посебна извјештаја, дали 2 иницијативе, 5 мишљења и 4 саопштења.

Омбудсман за дјецу, такође, упознаје дјецу са начином остваривања и заштите њихових права и интереса и савјетује их како да остваре и заштите своја права и интересе. Омбудсман за дјецу континуирано сарађује са дјецом, подстиче их на изношење њиховог мишљења, иницира јавне активности усмјерене на побољшање положаја дјетета и

² Члан 9. Закона о омбудсману за дјецу ("Службени гласник Републике Српске" број: 70/08, 103/12)

учествује у тим активностима, те предлага мјере за повећање утицаја дјетета у друштву. На ове активности односи се 40 предмета.

1) Поступање у појединачним предметима

Омбудсман је поступао у 25 предмета по службеној дужности који су отворени према неким информацијама које су се појавиле у медијима, а које су указивале на повреду права дјетета или из неких предмета који су већ били у раду.

Углавном се радило о праву дјетета на заштиту од насиља, злоупотреби дјете у политичке сврхе, те праву дјетета на приватност.

2) Препоруке

Препоруке упућене надлежним органима у извјештајном периоду за 2022. годину, односе се на појединачне случајеве заштите права и интереса дјете, у којима је надлежним органима наложено предузимање одређених мјера ради заштите интереса дјете.

У извјештајном периоду за 2022. годину упућене су сљедеће препоруке:

1. Поновни инспекцијски надзор - Просвјетној инспекцији,
2. Заштита дјете жртава у кривичном поступку - Окружном суду у Бањој Луци,
3. Право дјетета на путну исправу - Министарству унутрашњих послова Републике Српске,
4. Право дјетета на заштиту од насиља - Основној школи "Борислав Станковић" Бања Лука,
5. Заштита права и најбољег интереса дјете - Јавној установи Центар за социјални рад Градишка,
6. Поступање по налогу другостепеног органа - Јавној установи Центар за социјални рад Билећа,
7. Право дјетета на остваривање контакта са родитељем са којим не живи - Јавној установи Центар за социјални рад Србац,
8. Право дјетета на заштиту од насиља - Основној школи "Доситеј Обрадовић" Разбој 1,
9. Право дјетета на заштиту од насиља - Јавној установи Дом "Рада Врањешевећ" Бања Лука,
10. Смјернице Омбудсмана за дјету поводом почетка предизборне кампање - Централној изборној комисији Босне и Херцеговине,
11. Право дјете без родитељског старања - Јавној установи Центру за социјални рад Градишка,
12. Остваривање личних односа дјетета са родитељем са којим не живи - Јавној установи Центру за социјални рад Бања Лука,
13. Право дјетета на заштиту приватности - "Средњошколском центру Приједор" Приједор,
14. Право дјетета на здраву животну средину - Министарству за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске,
15. Право дјетета на здраву животну средину - Министарству правде Републике Српске,
16. Право дјетета на здраву животну средину - Министарству просвјете и културе Републике Српске,

17. Право дјетета које се налази у стању социјалне потребе на смјештај у установу - Министарству здравља и социјалне заштите Републике Српске,
18. Право дјетета које се налази у стању социјалне потребе на смјештај у установу - центрима за социјални рад и службама социјалне заштите Републике Српске,
19. Право дјетета које се налази у стању социјалне потребе на смјештај у установу - ЈУ Дом за дјецу и омладину без родитељског старања "Рада Врањешевић"
20. Препорука Градској управи и скупштини града Бијељина за проширење права из социјалне заштите.

3) Посебни извјештаји

Омбудсман за дјецу, у складу са Законом³ овлаштен је поднијети и посебан извјештај, уколико оцјени да је то неопходно ради заштите права и интереса дјеце. Посебни извјештаји треба да допринесу рјешавању проблема како би се заштитила дјеца чија су права угрожена.

Омбудсман за дјецу је у 2022. години представио два посебна извјештаја:

- Право дјетета које се налази у стању социјалне потребе на смјештај у установу,
- Право дјеце на здраву животну средину у Републици Српској.

4) Иницијативе

Омбудсман за дјецу у складу са Законом⁴, овлаштен је да поднесе иницијативу за измјене и допуне закона, других прописа и општих аката, ако сматра да до повреде права дјетета долази због недостатка у прописима.

У извјештајном периоду Омбудсман за дјецу је доставио:

- Иницијативу за унапређење Стратегије заштите животне средине Републике Српске - Министарству за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске,
- Иницијативу за доношење Протокола о поступању са дјецом у кризним ситуацијама, Министарству просвјете и културе Републике Српске.

5) Мишљења

Омбудсман за дјецу у складу са Законом⁵ је овлаштен да даје мишљење на приједлоге закона и других прописа уколико се њима уређују питања од значаја за заштиту интереса дјеце.

Омбудсман за дјецу је у 2022. години доставио пет Мишљења:

- Мишљења на нацрт Закона о привременом издржавању дјеце - Министарству породице, омладине и спорта,
- Мишљење на Приједлог Закона о измјенама и допунама Закона о предшколском васпитању и образовању - Министарству просвјете и културе,

---

³ Закон о Омбудсману за дјецу, члан 17.

⁴ Закон о Омбудсману за дјецу, члан 7.

⁵ Закон о Омбудсману за дјецу, члан 7.

- Мишљење на Приједлог закона о основном васпитању и образовању - Министарству просвјете и културе,
- Мишљење на Нацрт Породичног закона - Министарству правде,
- Мишљење на приједлог Закона о друмском саобраћају - Министарству саобраћаја и веза.

6) Саопштења

У оквиру својих овлашћења Омбудсман за дјецу се залаже за заштиту и промоцију права и интереса дјетета, те обавјештава јавност о стању права дјетета. У току извјештајног периода Омбудсман за дјецу је у циљу информисања јавности о појединим питањима која се односе на заштиту права и интереса дјете, али и у циљу подизања свијести о појединим ситуацијама, активностима и поступањима која могу довести или доводе до повреде права дјете издао неколико саопштења. Како би наведена саопштења била доступна широј јавности иста су презентована путем медија, те званичне интернет странице и друштвених мрежа институције (Фецебоок, Инстаграм).

У извјештајном периоду Омбудсман за дјецу је издао следећа саопштења:

- Саопштење за јавност поводом почетка школске године,
- Саопштење поводом дојаве о подметнутим бомбама широм школа Републике Српске - Како разговарати са дјецом у кризним ситуацијама,
- Саопштење поводом почетка изборне кампање - Дјеца не смију бити укључена у изборне активности,
- Саопштење поводом обиљежавања Дјечије недеље.

7) Едукација дјеце

Када је ријеч о сарадњи са дјецом и едукацијом о њиховим правима институција Омбудсмана за дјецу је наставила свој рад и на том пољу, те је у извјештајном периоду остварено 40 сарадњи са дјецом која укључују и радионице које су рађене у основним и средњим школама широм Републике Српске, а које су ове године носиле назив "Имам право да се и мој глас чује". Циљ је био првенствено едукација дјете о њиховом праву на партиципацију, односно праву на учешће у доношењу одлука и учествовање у свим поступцима који их се тичу, као и прихватање и уважавање дјете као активних чланова друштвене заједнице. Такође, едукације су биле усмјерене и на превенцију насиља с посебним аспектом на вршњачко насиље као и насиље на интернету, гдје смо настојали едуковати дјецу о врстама насиља, како препознати све облике насиља те како и коме пријавити насиље, односно како адекватно одреаговати када се насиље деси. Посебно нас радује чињеница да је заинтересованост дјете за наведене едукације била велика, због чега ће једна од активности Омбудсмана за дјецу у наредном периоду бити усмјерена на поновно активирање Мреже младих савјетника омбудсмана за дјецу.

III ЛИЧНА ПРАВА

УН Конвенција о правима дјетета јасно је прецизирала шта се све подразумејева под заштитом личних права дјетета.

И даље се највећи број запримљених предмета, када су у питању лична права дјетета, односи на уређење виђања, односно на одржавање личних контаката дјетета са родитељем са којим не живи. Пријаве повреда личних права дјетета најчешће се односе на немогућност одржавања личних контаката између дјетета и родитеља са којим дијете не живи, као и на неслагање родитеља око организације дјететовог живота, односно одређених питања у вези са остваривањем појединих права дјетета. До повреде овог права дјетета долази након престанка заједничког живота родитеља, брачне или ванбрачне заједнице. С обзиром да у тој фази родитељи углавном немају разрјешене међусобне партнерске односе, најчешће се тај проблем преноси на заједничку дјецу која у том случају постају "предмет манипулације", што за посљедице има одрастање дјетета у неповољним породичним приликама.

Табела бр.9

Лична права	
Уређење виђања	128
Вршење родитељског права	25
Повјеравање дјетета	10
Право на путну исправу	8
Право дјетета на приватност	6
Заштита дјете без родитељског старања	1
Укупно	178

1. Уређење виђања

Најчешћи разлог обраћања Омбудсману за дјецу последњих година јесте немогућност остваривања личних контаката између дјетета и родитеља да којим дијете не живи. Према важећем законодавству, рјешење о начину одржавања ових контаката доноси надлежни орган старатељства, односно центар за социјални рад у управном поступку.

Омбудсман за дјецу је у готово сваком свом извјештају указивао на неопходност измјене Породичног закона у том дијелу на начин да о овом питању одлучује суд.

Најчешћи разлози обраћања родитеља јесу:

- дуготрајно вођење поступка који претходи доношењу рјешења, а за које вријеме дијете обично нема контакт са родитељем са којим не живи или је он тек повремен,
- немогућност извршења акта којим је уређен начин одржавања личних контаката,
- приговор на поступање стручних радника центра, њихову стручност и непристрасност, те неповјерење у њихов рад,
- неједнак приступ центара за социјални рад у погледу предузимања мјера породично - правне заштите према родитељима који онемогућавају контакт, односно према родитељима који не одржавају контакт са дјететом.

Када је у питању поступак доношења акта којим се уређује начин одржавања личних контаката између дјетета и родитеља са којим дијете не живи, исти се проводи према правилима општег управног поступка. Сам поступак почиње подношењем захтјева надлежном центру за социјални рад, па иако је законски рок од подношења захтјева до доношења одлуке, односно рјешења два мјесеца (60 дана), у пракси ти поступци често трају много дуже. Иако центри за социјални рад ову ситуацију правдају чињеницом да имају велики број захтјева, односно да воде велики број поступака, да је прије доношења сваког акта неопходно да буду предузете све неопходне активности (кућне посјете, опсервација дјетета и родитеља, опсервација контакта и др.) како би се у сваком конкретном случају донијело ријешење које ће бити у најбољем интересу дјетета, што све заједно изискује и доста времена, исто није и не може бити ни разлог ни оправдање да се наведени контакти не одржавају. Наиме, дијете има право на контакт са родитељима, а родитељи имају и право и обавезу да одржавају контакте са дјецом, тако да активности надлежних органа, уз поштовање прописаних процедура и утврђених рокова, морају првенствено бити предузимане у циљу остваривања овог права дјетета, осим уколико тај контакт није у његовом најбољем интересу.

Сви претходно наведени разлози, показатељ су да постојећи систем није довољно ефикасан у остваривању права дјетета на контакт са родитељем са којим не живи, на шта је Омбудсман за дјецу указивао и својим претходним извјештајима, те предлагао измјене Породичног закона на начин да ова проблематика буде у надлежности судова, а не центара за социјални рад.

Новим породичним законом предвиђено је да о праву дјетета на одржавање личних контаката са родитељем са којим не живи одлучује суд.

2. Вршење родитељског права

Породичним законом Републике Српске⁶ чланом 85. прописано је да родитељско право родитељи врше споразумно, а да у случају неслагања родитеља о вршењу родитељског права одлучује орган старатељства. Један дио пријава односио се на ситуације када су се родитељи обраћали Омбудсману јер нису знали ко је надлежан за рјешавање спора када се други родитељ не слаже са неком њиховом одлуком која се тиче дјетета. Други дио пријава се односио на случајеве када надлежни органи нису поступали у складу са својим овлашћењима, већ су савјетовали родитеље да сами покушају да постигну договор око спорног питања, или су рјешавање истог пролонгирали до рјешавања претходног питања, нпр. Центар за социјални рад одбија да да мишљење о оправданости издавања путне исправе за дијете док се не ријеши поступак повјеравања дјетета.

Омбудсману за дјецу најчешће су се обраћали родитељи који нису могли да се договоре око неког важног питања које се тиче дјетета, а најчешће због неслагања око пресељења родитеља са дјететом у други град или у иностранство, или због неслагања око промјене дјететовог пребивалишта. Такође, одређени број пријава односио се и на издавање или посједовање дјететових докумената, тј. одбијање једног родитеља да да

---

⁶ "Службени гласник Републике Српске" број: 54/02, 41/08, 63/14

сагласност на издавање путне исправе, или одбијање да преда путну исправу дјетета родитељу са којим дијете живи.

У једној од запримљених жалби⁷ један родитељ се није желио изјаснити у вези сагласности за одлазак дјетета у иностранство. У наведеном случају, процјењујући да је то у најбољем интересу дјетета орган старатељства је дао позитивно мишљење чиме је омогућен одлазак дјетета на размјену ученика у иностранство.

Наведени примјер добре праксе је показатељ како орган старатељства, треба да у сваком конкретном случају прије свега цијени шта је то најбољи интерес дјетета, а затим да донесе одлуку која ће бити у складу са истим.

Једна од запримљених пријава Омбудсману за дјецу односила се на одвођење дјетета у иностранство без сагласности другог родитеља са којим дијете не живи, што је за посљедицу имало немогућност одржавања личних контаката између дјетета и тог родитеља.

Када центри/службе нису у могућности да из одређених разлога (стварна и мјесна надлежност) поступају у предмету, дужни су да упуте странку на остваривање својих права у складу са међународним прописима⁸, путем Министарства правде у БиХ.

У оба случаја, и када се ради о незаконитом одвођењу, и о немогућности остваривања личних контаката са дјететом које живи у иностранству са другим родитељем, процедуре за остваривање ових права се проводе у складу са Хашком конвенцијом о грађанско - правним аспектима међународне отмице дјеце из 1980. године

УН Комитет препоручује држави потписници да усвоји и проведе нацрт Закона о међународној правној помоћи у грађанским стварима Босне и Херцеговине и изједначи процедуре везане за одвођење и отмицу дјеце у складу са Хашком конвенцијом од 25. октобра 1980. о грађанско - правним аспектима међународне отмице дјеце⁹, да размотри ратификацију Хашке конвенције од 19. октобра 1996. о надлежности, мјеродавном праву, признању и извршавању одлука и сарадњи и материји родитељске одговорности и мјера за заштиту дјеце.

3. Повјеравање дјетета

Дијете има право да живи са својим родитељима или у породичном окружењу, као и право да се о њему старају оба родитеља. Међутим, у ситуацијама када родитељи више не воде заједнички живот, родитељско право, односно бригу и старање о дјетету врши онај родитељ са којим дијете живи, односно онај родитељ којем је дијете повјерено на бригу и васпитање.

До проблема долази онда када родитељи не могу да постигну споразум око тога с ким ће дијете да живи након престанка заједнице живота, нити на који начин ће одвојено бринути о дјетету.

---

⁷ Жалба број: 806-68-2-ПЖ/22

⁸ Хашка конвенција о грађанско - правним аспектима међународне отмице дјеце из 1980. године

⁹ Препоруке, Извјештај Ун комитета ЦРЦ/ц/БИХ/ЦО/5-6

Иако сва дјеца имају једнака права и треба да имају исте услове за остваривање тих права, чињеница је да је и сам Породични закон онемогућио свој дјечи исте услове за остваривање права на живот са родитељима, и права на родитељску бригу и старање, јер је већи степен правне заштите дао дјечи рођеној у браку у односу на дјецу рођену у ванбрачним заједницама.

Наиме, у поступцима пред судом за развод брака суд одлучујући о разводу истовремено одлучује и о повјеравању дјеце једном од родитеља као и обавези другог родитеља да доприноси издржавању, док је одржавање личних контаката у надлежности центара за социјални рад¹⁰.

Међутим, када су у питању ванбрачне заједнице и остваривање права дјеце у овим поступцима приступ је потпуно другачији, јер о повјеравању дјетета једном од родитеља, након прекида ванбрачне заједнице, одлучује центар/служба социјалне заштите. Иако је Уставом прописано да дјеца рођена ван брака имају једнака права и дужности као и дјеца рођена у браку, постојеће законско рјешење довело их је у ситуацију да о тако важном питању, немају иста права, због чега су инициране измјене Породичног закона на начин да повјеравање дјеце, без обзира да ли су у питању дјеца рођена у браку или ванбрачној заједници буде у надлежности суда.

Новим Породичним законом предвиђено је да суд у истом поступку о разводу брака одлучује и о повјеравању дјетета једном од родитеља, остваривању права дјетета на контакте са родитељем са којим не живи, те плаћању издржавања.

4. Право на путну исправу

Предмети заprimљени у вези издавања путних исправа, углавном се односе на захтјеве који се упућују надлежном органу и њихово поступање по тим захтјевима у складу са важећим прописима.

Омбудсман за дјецу је заprimио жалбу¹¹ везану за остваривање права дјетеа на путну исправу из које произилази да је мајка поднијела захтјев за издавање путне исправе за малољетно дијете, да је орган надлежан за издавање путне исправе, с обзиром да је у питању ванбрачна заједница, затражио сагласност од оца али да је исти одбио дати сагласност, након чега је мајци речено да ће поступак бити настављен или када отац да сагласност или када пред Центром за социјални рад буде завршен поступак повјеравања дјетета.

Чланом 5. Упутства о начину утврђивања испуњавања услова за издавање путне исправе из члана 18. став (3) Закона о путним исправама БиХ¹² прописано је да уколико је малољетно лице за које се подноси захтјев за издавање путне исправе рођено у ванбрачној заједници, а други родитељ одбија дати сагласност за издавање путне исправе, надлежни орган ће од надлежне службе социјалне заштите по мјесту пребивалишта малољетног лица затражити писмено мишљење о оправданости издавања путне исправе без сагласности другог родитеља.

¹⁰ Породични закон, члан 88: „Када суд у брачном спору одлучи да се брак поништи или да се разведе, одлучиће у истој пресуди о повјеравању дјетета на заштиту и васпитање”

¹¹ Жалба број: 700-52-7-ПЖ/22

¹² Закона о путним исправама БиХ („Службени гласник БиХ”, број: 55/09)

Дакле, поменути чланом дефинисана је процедура поступања у случају када нема сагласности родитеља око издавања путне исправе за дијете, па исту не треба условљавати претходним рјешавањем питања повјеравања дјетета, односно прибављањем сагласности другог родитеља.

Дијете има право на путну исправу, а оваква законска рјешења имају за циљ да заштите то право дјетета од ситуација када нема сагласности родитеља или када су они противни интересу дјетета. Орган који издаје путну исправу дужан је да води рачуна да поступак издавања исправе буде у складу са законом. Исти није и не може бити одговоран за коришћење путне исправе и њену евентуалну злоупотребу.

У поступку издавања путне исправе веома је важна улога центара за социјални рад чија је обавеза да штити права и интересе дјетета у поступку, јер је законом¹³ уређено поступање центра за социјални рад у свим ситуацијама када постоји несагласност родитеља о било којем праву дјетета.

У конкретном случају то значи да орган који издаје путну исправу, онда када нема сагласности оба родитеља, у законом предвиђеним случајевима, укључује надлежни центар за социјални рад у поступак, како се не би довело у питање остваривање права дјетета на путну исправу због неслагања родитеља. Центар за социјални рад даље, даје мишљење о оправданости издавања путне исправе у сваком конкретном случају цијенећи најбољи интерес дјетета. Надлежни орган, у складу са чланом 6. Упутства, после добијања писменог мишљења од надлежне службе социјалне заштите (центра за социјални рад) рјешењем одлучује о захтјеву за издавање путне исправе.

У наведеном предмету Омбудсман је упутио Препоруку¹⁴ одговорном органу, да у наведеном предмету затражи мишљење од надлежног центра за социјални рад о оправданости издавања путне исправе за малољетно дијете, те да по добијеном мишљењу рјешењем одлучи о захтјеву за издавање путне исправе за дијете. Препорука је испоштована у цијелости.

5. Заштита дјете без родитељског старања

1) Институционални смјештај

Дијете има право да живи са родитељима, односно у својој биолошкој породици, али онда када то из оправданих разлога није у његовом најбољем интересу, потребно му је осигурати адекватно алтернативно збрињавање.

Издавање дјетета из породице требало би да буде последња мјера која се примјењује само онда када је то заиста неопходно и када су исцрпљене све друге могућности (материјална, психосоцијална и друга подршка породици како би се обезбиједили услови за одрастање дјетета у здравом породичном окружењу).

---

¹³ Породични закон Републике Српске, члан 86.

¹⁴ Препорука број 545-28-2-ПЖ-3/22

Прије доношења одлуке о издвајању дјетета из породице надлежни орган требало би да утврди све чињенице и околности које указују на то да је издвајање дјетета заиста у његовом најбољем интересу, те да исте буду саставни дио те одлуке, а само дијете требало би да сразмјерно своме узрасту и зрелости добије одговарајуће информације, али и могућност да учествује у датом поступку и доношењу одлуке.

Сама одлука, односно алтернативно збрињавање дјетета у другу породицу или установу требало би бити привремено, а кад год је то у интересу дјетета контакти са сродницима би требали бити регулисани. За сво вријеме трајања алтернативног збрињавања, поред надзора над остваривањем права на алтернативно збрињавање, надлежни орган би требао континуирано радити на остваривању услова за повратак дјетета у примарну породицу.

Нажалост, пракса показује да и даље у већини појединачних одлука које се односе на алтернативно збрињавање дјетета нема свих горе набројаних елемената, чиме се доводи у питање не само остваривање права дјетета на алтернативну бригу, него и његов најбољи интерес.

Анализа права и положаја дјеце без родитељског старања један је од приоритетних задатака Омбудсмана за дјецу, што између осталог подразумијева и праћење рада надлежних субјеката с циљем побољшања права и положаја дјеце без родитељског старања, предлагање мјера за унапријеђење социјалне политике, процеса деинституционализације, те обезбјеђења ширег спектра социјалних услуга и развоја.

И у 2022. години Омбудсман за дјецу је дио активности усмјерио на дјецу без одговарајућег родитељског старања, што је резултирало и изработом Посебног извјештаја о праву дјетета које се налази у стању социјалне потребе на смјештај у установу, којим се указује на важност системских мјера и активности као и на неопходност континуиране сарадње свих субјеката заштите, како би се за ову категорију дјеце, у складу са чланом 20. Конвенције, обезбједила посебна заштита.

2) Усвојење

Усвојење је облик породично - правне заштите дјеце без родитељског старања или без одговарајућег родитељског старања, путем кога се заснива родитељски или сроднички однос између дјетета -усвојеника и родитеља - усвојиоца. На овај начин се дијете без родитељског старања или без одговарајућег родитељског старања трајно збрињава у породици будући да се између усвојеника и усвојиоца заснивају односи сродства као да се ради о крвном сродству.

Омбудсман за дјецу је и раније указивао на проблем неусклађености Породичног закона са основним принципима Конвенције, као и на различит приступ и процедуре поступања надлежних органа у поступцима усвојења дјетета, те предлагао измјене Породичног закона у том дијелу.

У Републици Српској релативно мали број дјеце бива потпуно усвојен, иако су капацитети установа социјалне заштите које збрињавају дјецу без родитељског старања готово увијек попуњени.

Један од разлога огледа се у чињеници да одређени број те дјеце "није подобан за усвојење", односно нису испуњени законски услови да се проведе поступак усвојења, примјера ради дијете има родитеље којима није одузето родитељско право.

Други проблем представља чињеница да је Породичним законом постављена старосна граница дјетета за усвојење ниска, па се тако потпуно може усвојити само дијете узраста до 5 година старости.

Додатни, ако не и највећи проблем представљају компликоване процедуре. С обзиром да не постоји јединствена база података која би између осталог обухватала број дјеце подобне за усвојење у Републици Српској али и усвојитеља, потенцијални усвојитељи морају да сваком органу старатељства подносе захтјев за усвојење, и да пред сваким тим органом испочетка пролазе одређене процедуре.

Када је у питању заснивање усвојења, посебно потпуног којим се између усвојеника и усвојиоца успостављају односи какви постоје између родитеља и дјеце, процедуре треба да буду сложене, али не и компликоване, јер је неопходно утврдити да ли су осим законом прописаних услова, испуњени и сви други услови и критеријуми како би усвојење било засновано у најбољем интересу дјетета.

Успостављањем јединствене базе података о потенцијалним усвојитељима као и о дјечи подобној за усвојење значајно би се скратио и поједноставио сам поступак усвојења.

Преднацрт Породичног закона укључио је примједбе и сугестије Омбудсмана за дјецу у дијелу који се односи на усвојење, па је сада дефинисано да је добна граница за потпуно усвојење дјетета 10 година.

Наведена законска одредба је веома значајна посебно ако имамо у виду да су у установама социјалне заштите највећи број збринуте дјеце управо узраста од 5 до 8 година.

3) Хранитељство

Иако је хранитељство најадекватнији облик збрињавања дјеце без родитељског старања, број хранитељских породица из године у годину је све мањи. Према подацима Омбудсмана за дјецу, број евидентираних хранитељских породица у 2022. години је 118, чак је и смањен у односу на 2019. годину¹⁵ када је пред центрима за социјални рад и службама социјалне заштите у Републици Српској евидентирано 250 хранитељских породица.

Разлог томе је у чињеници да још увијек специфичности и потребе дјеце без родитељског старања нису у довољној мјери препознате, због чега изостају адекватне мјере подршке. Из одговора надлежних органа старатељства видљиво је да већина њих није проводила активности усмјерене на развој хранитељства као најадекватнијег облика збрињавања дјетета без родитељског старања, нити имају успостављене програме које имају за циљ промоцију и развој хранитељства, а често немају ни обезбјеђена финансијска средства за подршку хранитељима.

Посебан проблем представља и недовољан број хранитељских породица с једне стране, а повећан број дјеце којима је потребна алтернативна брига с друге стране, што доводи до повећања броја дјеце у институционалном смјештају.

---

¹⁵ Посебан извјештај, број: 1192-2-И/19

Додатни проблем представља и недовољан број хранитеља који би одговорили на потребе дјеце са поремећајима у понашању, дјеце са специфичним физичким или менталним потешкоћама, те хранитеља за смјештај дјеце у кризним ситуацијама, као и дјеце узраста од 0 до 3 године живота.

С друге стране проблеми у односу на хранитеље огледају се у чињеници да изостаје адекватна подршка хранитељима, недостаје едукација и супервизија хранитеља као и изостанак надзора над радом хранитеља, што доводи у питање и квалитет услуга које пружају хранитељи.

Хранитељи наводе, да немају адекватну помоћ и подршку у вршењу услуга хранитељства, посебно у дијелу остваривања одређених бенефита али и у погледу накнаде за хранитеља која се упркос повећању трошкова живота није мијењала.

6. Право дјетета на приватност

Према УН Конвенцији о правима дјетета¹⁶ ни једно дијете не смије бити изложено самовољном или незаконитом мијешању у његов приватни и породични живот, дом или личну преписку, као ни незаконитим нападима на његову част и углед. Дијете има право на заштиту закона од таквог мијешања или напада, а обавеза државе да предузме све неопходне законодавне, административне и друге мјере за остваривање тог права.

Када се говори о приватности дјетета, мисли се прије свега на његов приватни живот, његов идентитет и душевни интегритет. Идентитет дјетета се открива објавом фотографије, имена и презимена дјетета, иницијала, података о породичним приликама, развоју дјетета и сл, било да се то чини директно или индиректно.

УН Комитет препоручује држави потписници да осигура да Регулаторна агенција за комуникације ЦРЦ/Ц/БИХ/ЦО/5-6 6 заприма, истражује и рјешава притужбе дјеце на начин који уважава потребе дјеце у случајевима кршења њиховог права на приватност. Комитет такођер препоручује да држава потписница проведе програме ширења свијести, укључујући кампање, међу дјецом и њиховим породицама и праву дјетета на приступ механизму подношења притужби и поновно истиче потребу за провођењем програма обуке за креаторе медијских садржаја и новинаре о правима заштићеним Конвенцијом, укључујући и право дјетета на приватност.

1) Извјештавање о дјечи

Повреда права на приватност дјетета у највећем броју случајева настаје медијским извјештавањем о дјечи. Иако медији извјештавају о дјечи и када говоре о општим темама, чињеница је да је интерес медија већи када је дијете жртва неког облика насиља или несрећног случаја. Јавност има право на информисање, а медији на слободу извјештавања, али када су у питању дјеца, а посебно одређене рањиве категорије дјеце, као што су дјеца у ризику, дјеца без адекватног родитељског старања, дјеца на болничком лијечењу, дјеца жртве сексуалног злостављања и слично, потребан је додатни опрез. Наиме и само изношење било каквих појединости везано за одређени

---

¹⁶ УН Конвенцији о правима дјетета члан 16.

догађај у којем је учествовало дијете, уз навођење околности, мјеста, времена, или других детаља могу, не само угрозити право дјетета на приватност, већ и довести до додатне трауматизације дјетета. У одређеним ситуацијама управо медији су доприњели бржој реакцији надлежних органа, али такве објаве нажалост нису увијек биле у складу са добром праксом извјештавања о дјечи, нити у интересу самог дјетета.

Нажалост и ове године било је непримјереног извјештавања о сексуалном насиљу над дјецом у којем су се, иако је идентитет жртве био прикривен, износили детаљи о околностима и начину извршења насиља. Овакав вид извјештавања не само да може нанијети штету дјечи о којој се извјештава, већ може довести и до повреде права дјече и из њиховог окружења.

У извјештавању које укључује дјецу новинари морају штитити најбољи интерес дјетета те заштитити његов идентитет у свакој ситуацији у којој би му медијско излагање могло нанијети штету. Прикривањем идентитета дјетета медији штите његову личност и интегритет, штите га од нежељених реакција околине, али и од поновног суочавања с доживљеном траумом.

У појединим случајевима податке о дјечи у медије износе и сами родитељи, најчешће с намјером да укажу на непоступање или спорост у раду институција, а да често нису ни свјесни какве све могуће посљедице може имати излагање дјетета јавности.

И у оваквим случајевима треба подсјетити медије да родитељска сагласност за објаву информација о дјечи није увијек у складу са најбољим интересом дјетета, због чега је јакo важно да сами новинари разумију појам заштите права и интереса дјетета. Због тога је веома важно инсистирати на доношењу али и примјени професионалних стандарда, односно кодекса понашања према дјечи и када се о њима извјештава и када се са њима директно комуницира.

Улога медија је изузетно важна, али најбољи интерес дјетета, заштита његове приватности и достојанства треба бити испред тежње и жеље за сензационализмом у извјештавању, те се увијек препоручује медијима да пишу о појавама, а не о конкретном случају.

Уз боље познавање медијских прописа и постојећих новинарских етичких кодекса, потребно је континуирано радити и на едукацији али и подизању свијести новинара о свим могућим посљедицама које њихово извјештавање може имати на посебно рањиве друштвених групе о којима извјештавају.

2) Угрожавање приватности дјече од стране трећих лица

Један дио пријава односио се на повреду приватности дјече кориштењем њихових фотографија или видеозаписа током предизборне кампање за опште изборе¹⁷, што уједно представља и искориштавање дјече у политичке сврхе, односно ради остваривања политичких циљева. Најчешће су родитељи и други грађани упозоравали да су фотографије или снимци дјече, настале током организованих активности од стране васпитно - образовних установа (школа или вртића), или на одређеним манифестацијама или спортским догађајима, касније кориштене у циљу промовисања одређеног политичког кандидата или политичке странке, а о чему родитељи нису били

---

¹⁷ Предмет број 937-75-8-ПЖ/22; 1253-97-8-ПЖ/22

обавијештени, нити су дали сагласност за настанак, објаву или коришћење тих фотографија у политичке сврхе. Такође, одређени политички кандидати су објављивали слике властите или туђе дјеце у току предизборне кампање.

Како би се заштитило право дјетета на приватност, али и право дјетета на заштиту од злоупотреба у политичке сврхе, Омбудсман за дјецу је Централној изборној комисији упутио Препоруку¹⁸ у виду смјерница апелујући на све политичке странке, односно политичке/независне кандидате, јавност и медије да у предизборној кампањи не користе (злоупотребљавају) дјецу у предизборним активностима.

Дио наведених смјерница Централна изборна комисија је објавила на својој званичној интернет страници.

3) Угрожавање приватности дјетета од стране установа и других органа и организација

а) Видео надзор

Једним бројем запримљених пријава указано је на могућу повреду права дјетета на приватност¹⁹, а везано за постављање видео надзора у објектима у којима се одвијају школске активности, а да ни дјеца ни њихови родитељи о томе нису претходно упознати. Обавезе у дијелу безбједности дјеце регулисане и чланом 7. став 7. Закона о средњем образовању и васпитању²⁰, који прописују да су школе дужне да спроводе мјере и пропишу начин, поступак и смјернице заштите и безбједности дјеце током боравка у установама/школи, као и свих активности које организују.

Свако објављивање фотографије дјетета или снимање дјетета у васпитно - образовној установи, без обзира да ли се ради о редовним наставним активностима, ваннаставним активностима или организованим активностима изван школе, а да претходно није добијена сагласност родитеља/старатеља за то, противно је не само Законом утврђеној обавези школе да обезбједи заштиту права ученика, већ и праву дјетета на заштиту приватности као и праву на најбољи интерес дјетета који мора бити обезбјеђен у свим ситуацијама и остваривању сваког права и сваког дјетета.

Због недовољног разумијевања једног од основних права дјетета - права на приватност, те потребе и важности његове заштите, и обавезе васпитно - образовних установа да осигурају заштиту права дјеце током одвијања наставе, Омбудсман за дјецу је, с обзиром да се ради о више средњих школа у тој регији, Активу директора средњих школа дао Препоруку²¹ да предузме потребне мјере за спречавање поступања која угрожавају права и интересе дјеце на поштовање приватности и права на информацију, на начин да:

- директори школа предузму мјере заштите права ученика везано за питање видео - надзора, те обавијесте родитеље/старатеље ученика и ученике, да се настава одвија у просторијама које су под видео - надзором,
- директори предузму мјере заштите права ученика, и договоре мјере и пропишу начин, поступак и смјернице заштите и безбједности дјеце током боравка у школи, као и свих активности које организују, укључујући и политику видео -

¹⁸ Препорука број: 1116-11-8-ПЖС-10/22 од 02.09.2022. године

¹⁹ Предмет број 201-3-3-ПЖС/22

²⁰ Закон о средњем образовању и васпитању („Службени гласник Републике Српске“, број: 41/18, 35/20 и 92/20)

²¹ Препорука број: 201-3-3-ПЖС-13/22 од 29.12.2022. године

надзора која на одговарајући начин води рачуна о безбједности и приватности ученика што подразумева и питања:

- а) законитости,
- б) приватности, те
- в) транспарентности и правичности постављања односно кориштења видео - надзора у просторијама у којима се изводи настава.

б) Објављивање/дјељење фотографија и других садржаја на којима су дјеца

Одређени број пријава²² односио се и на повреду права дјетета на приватност од стране васпитно-образовних али и других установа који су објављивали или дијелили фотографије дјеце на друштвеним мрежама без знања и сагласности родитеља. У једној од пријава се наводи како су ученици једне школе за вријеме извођења наставе посјетили једну установу која је том приликом сачинила фотографије дјеце и објавила их на својој интернет страници. Оно што је родитељима посебно сметало је чињеница да су тек из медија или путем друштвених мрежа сазнали за ваннаставне активности дјеце.

Такође, родитељи су указивали и на ситуације када се слике њихове дјеце дијеле од стране васпитача/учитеља/наставника у вибер групама родитеља.

До оваквог начина повреде права дјетета на приватност долази због неразумијевања појма "сагласност родитеља за објављивање фотографија дјетета". Наиме, чињеница да су родитељи васпитно - образовној установи коју дијете похађа дали писану сагласност да васпитно-образовна установа може у промотивне сврхе објављивати садржаје на којима се налазе дјеца на својим сајтовима и друштвеним мрежама, не значи да те фотографије или да фотографије те дјеце могу сачињавати и објављивати и друга лица, већ је за то потребна посебна сагласност. Такође, дио родитеља у својим пријавама наводи да никада нису ни дали сагласност за објављивање фотографија дјеце, нити им је васпитно - образовна установа то нудила.

Ради превазилажења овог проблема, неопходна је боља сарадња између родитеља и школе, те да све васпитно - образовне установе одмах на почетку школске године затраже од родитеља писану сагласност за објављивању фотографија и других садржаја на којима су дјеца, уз обавезно објашњење родитељима у које сврхе и на којим медијима ће се такви садржаји пласирати.

4) Угрожавање приватности дјетета од стране родитеља

Право дјетета на приватност врло често угрожавају и сами родитељи као и други чланови породице, и то најчешће објављивањем и дијељењем садржаја о дјечи најчешће на друштвеним мрежама.

У току и након развода брака један од родитеља указује на повреду права дјетета на приватност од стране другог родитеља због објављивања фотографија дјетета на друштвеним мрежама.

---

²² Предмет број:1253-97-8-ПЖ/22; 937-75-8-ПЖ/22

У оваквим случајевима, неопходно је обратити се надлежном органу старатељства, с обзиром да се и у наведеном случају ради о несагласности око вршења родитељског права.

Када је у питању заштита дјететове приватности, родитељи морају водити рачуна о томе да се објављивањем дјететових фотографија или података на интернету знатно повечава ризик од злоупотребе тих садржаја, те да заштите дјецу од претјеране изложености на друштвеним мрежама.

Једном објављена фотографија, без обзира да ли је дијелимо јавно или са одређеним кругом људи, заувјек остаје на интернету и од момента објаве ми више немамо контролу над том фотографијом, и не знамо до кога ће доћи и ко ће је и на који начин (зло)употријебити.

Нажалост, многи родитељи непромишљено објављују на својим јавно доступним профилима бројне фотографије не само своје, него и туђе дјеце у најразличитијим ситуацијама. Управо из горе наведених разлога Омбудсман за дјецу је у више наврата, путем различитих медија апеловао на родитеље да више воде рачуна о заштити дјеце на интернету, како у погледу садржаја које објављују родитељи, тако и у погледу садржаја којима су изложена сама дјеца.

Питање заштите приватности дјетета, условљено је саглашношћу родитеља, и стога је највећа одговорност управо на самим родитељима, а у случају када родитељи свјесно или несвјесно грубо крше ово право, неопходно је да надлежни органи предузму одговарајуће мјере заштите како према дјечи тако и према родитељима.

Овим извјештајем Омбудсман за дјецу констатује потребу да се приликом извјештавања о дјечи води рачуна о најбољем интересу дјеце, заштити приватности и достојанству дјеце, да се додатна пажња поклони позитивним примјерима дјеце и о дјечи, те већој партиципацији дјеце у свим темама/питањима која су има битна и у којима желе да учествују уколико је то у њиховом најбољем интересу.

Из тог разлога неопходно је додатно регулисати питање заштите приватности дјетета, подизати свијест о рањивости дјеце и о потреби заштите приватности дјеце у свим аспектима живота, додатно едуковати родитеље али и лица која раде или су у контакту са дјецом, те уважавати дијете као појединца и пуноправног члана друштвене заједнице и његово мишљење о свим питањима која га се тичу, укључујући и питање дјететове приватности.

IV ПРАВО НА ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА ДЈЕЦЕ

У задњих неколико година када је у питању заштита дјеце од насиља у Републици Српској учињени су значајни помаци, посебно у нормативном смислу, такође програми превенције насиља над дјецом и међу дјецом су саставни дио наставног плана и програма у школама, а успостављен је и механизам за прикупљање података и вођење евиденција о различитим облицима насиља над и међу дјецом.

Нажалост, и поред бројних међународних докумената, који нас обавезују, домаћих законских и подзаконских аката, који уређују област заштите дјеце од свих облика насиља, злостављања и занемаривања, насиље над дјецом и међу дјецом је и даље присутно.

Омбудсман за дјецу је током 2022. године запримио укупно 116 пријава којима се указује на различите облике насиља над дјецом. Од укупног броја запримљених пријава 15 пријава се односи на насиље у породици. Укупно 8 пријава односи се на насиље у васпитно - образовним установама којима се указивало на непримјерен однос, односно на насиље учињено од стране одраслог (васпитача или наставника) према дјечи. Највећи број пријава, њих 59 односи се на вршњачко насиље, док се 12 пријава односи на насиље употребом савремених информационо - комуникационих технологија. 10 пријава се односи на сексуално злостављање дјетета, а 7 на занемаривање.

Иако би свако дијете смјештено у алтернативни облик збрињавања требало да има посебну бригу и пажњу, а нарочито да буде заштићено од свих облика насиља, злостављања и занемаривања, пријаве које смо запримили почетком 2022. године, а којима се указивало на сексуално злостављање малолетног дјетета, и то од стране запосленог у установи социјалне заштите у којој је било смјештено, нажалост показатељ су да то није увијек случај. Остале облике насиља чини 5 пријава које су се односиле на: физичко насиље над дјецом од стране одраслих лица, злоупотребу дјеце у политичке сврхе, те лажне дојаве о постављеним бомбама широм школа у Републици Српској.

Право на заштиту од насиља	
Насиље у породици	15
Насиље у васпитно - образовним установама	8
Вршњачко насиље	59
Насиље на интернету	12
Сексуална злоупотреба	10
Занемаривање	7
Остали облици насиља	5
Укупно	116

Када је у питању насиље над дјецом посебан проблем представља чињеница да нема званичних података, односно евиденција из којих би се, поред тога, да ли је и који облик насиља у порасту, могли пратити и други параметри везани за насиље.

Иако су Протоколом о поступању у случају насиља, злостављања или занемаривања дјече²³ јасно дефинисане обавезе надлежних ресора да воде евиденције о пријављеним случајевима насиља над дјецом и међу дјецом, те да те извјештаје доставе Министарству породице, омладине и спорта, које је обавезано да, на основу података прикупљених од других министарстава, обједини годишњи извјештај који обухвата број дјеце жртава насиља, пол дјеце, старосну доб, облике насиља, предузете мјере и сл., а све на начин којим се штити личност и достојанство дјетета и његово право на заштиту приватности у складу са његовим најбољим интересом, последњи подаци о насиљу објављени су 2019. године, а за 2022. годину објављени су Подаци по субјектима заштите за период јануар – јуни 2022. године, према Правилнику и садржају евиденције и извјештаја о насиљу у породици.

Омбудсман за дјецу је у више наврата²⁴ указивао Министарству породице, омладине и спорта на неиспуњавање обавезе израде годишњег извјештаја о насиљу над дјецом, од чега посљедњи пут и 16.01.2023. године, али на наведене дописе Омбудсман за дјецу није добио одговор.

Израда Извјештаја о насиљу над дјецом није сама себи циљ, већ су Протоколом дефинисани механизми за прикупљање података о насиљу над дјецом који обавезују да се прикупљени подаци анализирају, посебно да се изврши процјена досадашњих мјера и активности, која би била основ за предлагање додатних мјера ради побољшања оних дијелова система који нису били довољно ефикасни, а који нису адекватно одговорили на потребе дјеце и њихово право на заштиту. Извјештај треба да обезбиједи и континуитет у праћењу појаве и свих проблема у вези са заштитом дјеце у овој области.

Такође, Извјештај о примјени Протокола и даље не садржи преглед активности сарадње иако Протокол обавезује на сарадњу свих ресора, свих субјеката заштите, укључујући и невладин сектор, као и сарадњу са локалним заједницама. Извјештај треба да буде и свеобухватнији и да садржи и примјере добре праксе, који остају потпуно невидљиви у односу на неке случајеве насиља над и међу дјецом.

Управо из горе наведених разлога, у наредном периоду са Министарством просвјете и културе Републике Српске усаглашена је потреба ревидирања постојећих протокола, у циљу унапријеђења заштите дјеце од свих облика насиља, злостављања и занемаривања.

Омбудсман за дјецу и овим Извјештајем о раду указује на препоруке УН Комитета за права дјетета²⁵ које поред осталог позивају да се ојачају програми ширења свијести о различитим облицима насиља над дјецом, уз укључивање дјеце, које има за циљ спријечити учешће дјеце у насиљу, те успостављање јасних процедура пријављивања како за дјецу, тако и за родитеље и професионалце који раде са дјецом.

---

²³ Протокол о поступању у случају насиља, злостављања или занемаривања дјеце („Службени гласник Републике Српске, број: 82/13)

²⁴ Допис број: 636-0/21 од 18.06.2021. год., 991-0/21 од 30.09.2021. год., 1432-0/21 од 24.12.2021. год и 35-О/23 од 16.01.2023. год.

²⁵ УН Комитет за права дјетета, Закључна разматрања и препоруке, 2019. тачка 26 д

Додатни проблем је што се насиље над и међу дјецом не препознаје на вријеме, а тиме изостаје и правовремена реакција надлежних, како у дијелу подршке и помоћи дјетету, тако и у дијелу утврђивања одговорности починилаца. Нажалост, и кад се такво понашање препозна често изостаје реакција што је апсолутно неприхватљиво. Зато и овим извјештајем Омбудсман за дјецу подсјећа све субјекте заштите, дјецу, родитеље, на важност препознавања свих облика насиља и благовременог реаговања, те пружања подршке дјетету жртви насиља, а исто тако и предузимању одговарајућих мјера према починиоцу.

1. Насиље у породици

У складу са УН Конвенцијом о правима дјетета породица као основна јединица друштва је и природна средина за развој и благостање свих њених чланова, а посебно дјеце. Нажалост, нека дјеца управо у породици и у најранијем узрасту доживљавају различите облике насиља, злостављања или занемаривања. Насиље које дјеца доживљавају у породици никада није питање само породице у којој се дешава, већ је озбиљан друштвени проблем.

Насилно понашање не мора директно бити усмјерено према дјетету да би дијете било жртва насиља, јер у породици у којој има малољетне дјеце и насиље према одраслом члану породице којем присуствује дијете, сматра се насиљем према дјетету.²⁶

У складу са чланом 6. Закона о заштити од насиља у породици²⁷ насиље у породици постоји уколико постоји основ сумње да је члан породице или породичне заједнице извршио радње физичког, сексуалног, психичког и/или економског насиља, као и пријетње које изазивају страх од физичке, сексуалне, психичке и/или економске штете код другог члана породице или породичне заједнице.

У Стратегији за сузбијање насиља у породици Републике Српске за 2020 – 2024. године коју је усвојила Влада Републике Српске²⁸ поред осталог се наводи:

„Међу жртвама насиља у породици евидентиран је и одређени број дјеце, који није увијек могуће утврдити у проценту у односу на укупан број жртава, због чињенице да се дјеца, ако насиље није било директно испољено према њима, често не евидентирају као жртве породичног насиља. Имајући у виду да Закон о заштити од насиља у породици прописује да је дијете жртва и уколико је било присутно приликом вршења насиља према другом члану породице, иако радње насиља нису биле предузете према њему, потребно је инсистирати на препознавању и евидентирању ове дјеце као жртава насиља у породици.

Такође, потребно је појачати сарадњу свих субјеката заштите и размотрити евентуално увођење нових механизма сарадње када су у питању дјеца жртве насиља у породици,

²⁶ У складу са чланом 8. став 3. Закона о заштити од насиља у породици, у свим случајевима насиља у породици дијете је препознато као жртва и ако радње насиља нису предузете према њему, када је било присутно насиљу према другом члану породице.

²⁷ "Службени гласник РС", број:102/12,108/13, 82/15 и 84/19

²⁸ Влада Републике Српске, 77. сједница, дана 06.06.2020. године

како ни једно дјело насиља према дјечи не би остало некажњено, а посебно како би се унаприједио оперативни рад и сарадње свих друштвених партнера укључених у бригу о дјечи.

Центри за социјални рад/службе социјалне заштите би, у оквиру законом повјерених надлежности, у том правцу могли понудити одговор и предложити правац проширења и унапријеђења сарадње субјеката заштите. Евентуална допуна Општег протокола о поступању у случају насиља у породици, али и његово проширење у дијелу посебне заштите дјеце жртава насиља у породици, може помоћи да се унаприједи одговор система на насиље према дјечи."

На пољу заштите дјеце од свих облика насиља, злостављања и занемаривања дјетета наведена Стратегија управо акценат ставља на значај и важност сарадње и размјене података свих субјеката заштите, јер само заједничким активностима, професионализмом и мултисекторским дјеловањем могуће је одговорити на многе изазове у заштити дјетета од насиља.

Према подацима Министарства унутрашњих послова Републике Српске²⁹ број случајева насиља у породици у 2021. години је мањи за 14,5% у односу на 2020. годину. Тако је у 2020. години евидентирано 1109 случајева насиља у породици, док је у 2021. години евидентирано 948 случајева насиља.

Преглед случајева насиља у породици	2020. и	2021. година, + /-	
1.Број случајева насиља у породици (прекршаји и КД)	1.109	948	-14,5%
2.Број кривичних дјела	715	740	+3,5%
3.Број прекршаја	203	8	-96,1%
4.Број извршилаца насиља	1.158	984	-15,0%
5.Број жртава насиља	1.327	1.146	-13,6%

Према наведеном извјештају евидентирано је осам малољетника који су извршили насиље у породичном окружењу.

Као жртве насиља у породици евидентирано је укупно 117 дјеце и то: до 14 година – 88, а од 15 до 18 година старости - 29 дјеце.

Према подацима Министарства породице, омладине и спорта Републике Српске³⁰ центрима за социјални рад/службама социјалне заштите упућено је 465 обавјештења о почињеном насиљу у породици у првој половини 2022. године у којима је препознато 512 жртава насиља у породици од ког броја је 55 дјеце. У складу са наведеним подацима најчешћи евидентирани облици насиља су физичко и психичко насиље у породици.

²⁹ Информација МУП-а о стању безбједности у Републици Српској у 2021.години

³⁰ Подаци по субјектима заштите за период јануар-јуни 2022. године

Табела бр.10

Старост дјеце жртава насиља у породици (подаци Министарства породице, омладине и спорта)	
0-4	4
4-7	3
7-10	5
10-14	19
14-18	24

На захтјев Омбудсмана за дјецу Министарство унутрашњих послова доставило је Информацију о евидентираним случајевима насиља над и међу дјецом у 2022. години³¹ из које произилази да је број евидентираних случајева насиља над дјецом и међу дјецом у 2022. години 288 случајева, од тога:

Табела бр.11

Број случајева насиља над и међу дјецом у 2022.години	
Сексуално насиље	51
Вршњачко насиље	30
Насиље у породици	118
Насиље путем информационих технологија	10
Остали случајеви	79

Анализом наведених података стиче се утисак да је смањен број пријављених случајева насиља у породици у извјештајној години, што потврђује потребу поступања надлежних министарстава у складу са Протоколом о поступању у случају насиља, злостављања и/или занемаривања дјеце и израде цјеловитог годишњег извјештаја о насиљу над и међу дјецом, сходно наведеном Протоколу.

Без јединственог и свеобухватног годишњег извјештаја надлежних ресора и детаљне анализе случајева очигледно да немамо јединствене показатеље у овој области.

Поступајући по пријавама грађана у овој области Омбудсман за дјецу и у овом извјештајном периоду констатује да одређени број центара за социјални рад/служби социјалне заштите није адекватно реаговао у свим појединачним случајевима иако су имали одређена сазнања или сумње да се у одређеном случају десило насиље над дјететом у породици.

1) Физичко кажњавање дјеце

УН Комитет за права дјетета дефинише физичко кажњавање као свако кажњавање у којем се примјењује физичка сила и које има за циљ/намјеру нанијети бол или неугодност дјетету, ма како они благи били. Став Комитета јесте да је физичко кажњавање увијек понижавајуће, без изузетка. Такође, постоје и други нефизички облици кажњавања који су исто тако окрутни или понижавајући, те су у супротности са УН Конвенцијом о правима дјетета.

Основни проблем је што се физичко кажњавање дјеце у породици још увијек не сматра насиљем над дјететом, нити понижавајућим поступањем, те је још увијек присутна

³¹ МУП РС број :Д/П-052-149/23 од 31.01.2023. године

пакса да се физичко кажњавање дјеце сматра одређеним видом дисциплиновања, те да је самим тим прихватљиво.

Бројна истраживања уназад неколико година управо упозоравају да је физичко кажњавање дјеце у породици још увијек присутно, али као васпитна метода дисциплиновања дјеце, док се исто такво понашање према дјечи у другим окружењима, и од других одраслих особа, назива насиљем.

Дисциплиновање дјеце значи научити их прихватљивом понашању, усмјеравати их и подржавати, и не заснива се на страху и сили, већ на изградњи повјерења, разумијевања, блискости и узајамног поштовања.

УН Комитет за права дјетета својим закључним разматрањима и препорукама је позвао Босну и Херцеговину да предузме све одговарајуће мјере како би се изричито забранило физичко кажњавање дјеце у свим срединама, укључујући и породицу, на цијелој територији. Такође, Комитет предлаже да БиХ ојача и прошири свијести и образовне програме, укључујући и кампање, у циљу промовисања позитивних и алтернативних облика дисциплиновања и поштовања права дјетета, свакако уз учешће дјеце, уједно подижући свијест о штетним посљедицама које проузрокује физичко кажњавање.³²

2) Занемаривање

И занемаривање и немаран однос према дјетету је насиље над дјецом, а запажамо да задњих неколико извјештаја показује да се повећава број пријава пред Омбудсманом за дјецу које указују на занемаривање дјеце и немаран однос према дјечи. Занемаривање и немаран однос према дјечи је такав облик насиља који се испољава кроз пропуштање да се дјетету обезбиједи услови за правилан развој, а често се ускраћује задовољавање основних животних потреба (исхрана, основна хигијена, образовање...) што свакако доводи до угрожавања дјететовог здравља, физичког, менталног, духовног, моралног и социјалног развоја.

Када се ради о занемаривању дјетета кључну улогу има орган старатељства који предузима одређене мјере породично - правне заштите према дјечи и родитељима.

2. Насиље у васпитно - образовним установама

Када је у питању насиље над дјецом у васпитно - образовним установама, осим самог насиља, посебан проблем представља изостајање реакције школе на пријављене случајеве, најчешће зато да не би нарушиле своју репутацију коју уживају у локалној заједници.

Посебно негативан став заузела је једна средња школа³³ након захтјева Омбудсмана за дјецу да се изјасни о наводима о могућем сексуалном узнемиравању ученика од стране запосленика те школе. Умјесто да изврши провјеру навода и предузме неопходне

³² УН Комитет за права дјетета, Закључна разматрања и препоруке, 2019. година, тачка 24.

³³ Предмет број: 1567-14-2-ПЖС/22

активности и мјере у циљу заштите права и најбољег интереса дјетета у конкретном случају, школа је одбила да поступи по захтјеву Омбудсмана уз инсистирање да им се доставе подаци о лицима која су пријавила наведени случај. Наведену пријаву Омбудсман за дјецу проследио је надлежној полицијској управи, што је изазвало још веће негодовање руководства те школе као и непримјерену комуникацију са омбудсманом. Наведени предмет се тренутно налази на Окружном тужилаштву. Не можемо а да се, у конкретном случају, не запитамо какав би тек био став школе да је наведено насиље пријављено од стране самих ученика.

Поред адекватне реакције на почињено насиље, неопходно је и свеобухватно превентивно дјеловање школе, као би се створили услови за стварање сигурног и подстицајног окружења за сву дјецу, с јасним ставом према насиљу као неприхватљивој појави, након којег ће увијек услиједити очекиване посљедице. Такође, неопходно је подстицати и унапријеђавати сарадњу и међусобну подршку како између ученика и школе, тако и између родитеља и школе.

Посебну пажњу у креирању и провођењу тих активности треба дати дјечи, уважавајући њихово право на партиципацију, односно право на мишљење, као и право на учешће у доношењу свих одлука које их се тичу, будући да сама дјеца најбоље знају са којим се све проблемима суочавају током школовања, а досадашња пракса увелико показује да су дјеца и те како компетентна у осмишљавању различитих програма и превентивних активности.

Додатни проблем представља и чињеница да, у појединим случајевима, надлежни органи који врше стручни надзор над радом школе након обављеног надзора наводе да је школа предузела све законом прописане мјере, иако нису предузете све утврђене процедуре и поступања како у погледу вођења самог поступка утврђивања одговорности за почињено насиље, тако ни у погледу стручног дјеловања школе у циљу заштите права и интереса сваког појединог дјетета, нити су постигнути било какви позитивни ефекти тог дјеловања. Такође, често изостају и смјернице за унапређивање стручног рада школе, којима би се указало на поступање школе у спорним ситуацијама уз уважавање различитих индивидуалних потреба дјеце. Такав приступ додатно угрожава право дјетета на заштиту од свих облика насиља, злостављања и занемаривања.

1) Насиље одраслих над дјецом

Када је у питању насиље над дјецом у васпитно - образовним установама, највећим бројем пријава указивано је на непримјерен однос или пропусте у раду васпитача или наставника у односу на дјецу.

У једном запримљеном предмету родитељи су се жалили на непримјерено поступање васпитачице у вртићу. Наиме, родитељи су по доласку кући примјетили да дијете има механичке повреде на тијелу, а да их о томе нико није обавијестио приликом преузимања дјетета. У наведеном предмету утврђено је да је изостала неопходна сарадња са родитељима, али како иста није била дефинисана, васпитно -образовна установа приступила је изради Акта о процјени ризика у радној средини дјеце којим би

требала бити дефинисана питања безбједности дјеце током боравка у предшколским установама.³⁴

У другом примјеру родитељи су пријавом указали на непримјерен однос наставника према дјетету са сметњама у развоју од стране учитељице на начин да, иако јој је познато да дијете има одређене сметње и да је под терапијом која му у одређеној мјери утиче на његове психофизичке способности, дијете својим поступцима доводи у непријатне ситуације, руга му се, исмијава га и назива непримјереним именима.³⁵

Сама дјеца најчешће су у својим пријавама указивала на непримјерен однос наставника/професора према ученицима у погледу непримјерене комуникације или сексуалног узнемиравања, као и на непостојање јединствених критеријума приликом оцјењивања ученика.

Ученици једне школе, након одржане радионице од стране представника Омбудсмана за дјецу, упутили су Омбудсману допис у којем указују на некоректно поступање професорице приликом оцјењивања. „Професорица када предаје нову лекцију не даје никаква додатна објашњења, а за исте радове и освојене бодове даје различите оцјене, нема једнаке критеријуме. Ученици даље наводе да су о свему обавијестили и саму школу али да нису наишли на разумијевање.³⁶

Дјеца имају право на заштиту од свих облика насиља, злостављања или занемаривања, а сваку пријаву којом се указује на такво поступање треба озбиљно схватити. У свим ситуацијама када се указује на насиље над дјецом у васпитно - образовној установи, посебно када се ради о запосленицима школе, а посебно када се утврди одговорност тих лица, неопходна је већа одлучност школе да сваког свог запосленика који на било који начин крши права ученика санкционише и удаљи из васпитно - образовног система. Школа треба бити сигурно мјесто за боравак и васпитање дјеце, и треба да обезбиједи окружење које ће бити лишено било каквог узнемиравања или вријеђања ученика, а обавеза директора школе је да предузме све неопходне мјере ради заштите права и интереса ученика.

2) Вршњачко насиље

Из напријед датог прегледа запримљених пријава због повреде права дјетета на заштиту од насиља произилази да се највећи број пријава у овој области односи на вршњачко насиље.

Најчешћи облици вршњачког насиља су физичко насиље, психичко насиље (вријеђање, изругивање, погрдни надимци, изоловање из групе, и др.), али у последње вријеме све чешће се говори и о насиљу путем савремених средстава информационих технологија (електронско насиље), или насиљу на интернету.

Стручњаци упозоравају да највећи утицај на асоцијално понашање дјеце и деликвентно понашање малољетника има дисфункционална породица, али исто може бити

---

³⁴ Предмет број: 702-53-8-ПЖ/22

³⁵ Предмет број: 248-13-3-ПЖ/22

³⁶ Предмет број: 202-77-11-ПЖ/22

условљено и низом других фактора као што су: тешке економске прилике, утицај вршњачке групе, утицај медијских садржаја и објава на друштвеним мрежама, идентификација са неком особом из дјететовог блиског окружења склоном девијантном понашању и слично.

Код дјеце извршилаца насиља веома је изражена жеља да се представе као снажни и храбри, а у томе се крије њихова жеља и тежња за прихватањем, јер су у основи веома рањиви. Поред тога, дјеца често својим проблематичним понашањем желе да родитељима скрену пажњу на себе или да им укажу на неки проблем који сами не могу да ријеше. Вријеме реаговања субјеката заштите за ову дјецу је веома важно, јер је таквој дјечи неопходно пружити одговарајућу помоћ и подршку, јер насилно понашање је само посљедица, док је узрок нешто сасвим друго.

Осим превенције која, између осталог, подразумијева едукацију дјеце али и одраслих о насилљу, када се насиље деси неопходна је адекватна и брза реакција. Систем треба да пружи подршку и починиоцу и жртви и да у фокус дјеловања стави узроке насилног понашања, а не да се само бави посљедицом.

У пракси се најчешће вршњачко насиље и даље сматра "уобичајеним понашањем које представља дио одрастања дјеце", због чега једним дијелом остаје непрепознато. Тек када оно постане бруталније или када сукоб ескалира онда се почиње са предузимањем одређених активности, иако је и раније било назнака да се нешто дешава и да постоји одређени проблем.

Оно што посебно забрињава јесте да се вршњачко насиље јавља у све млађем узрасту, па тако биљежимо и случајеве насиља већ у другом разеду основне школе. Готово увијек када се ради о млађем узрасту или када је насилно понашање агресивније неопходно је у рјешавање проблема укључити и друге субјекте заштите (центар за социјални рад, центар за ментално здравље, полицију...), јер насиље није само проблем школе, него и породице па и шире друштвене заједнице.

Други проблем када је у питању вршњачко насиље јесте што поједине школе одбијају одговорност у случајевима када се насиље међу ученицима догоди изван простора школе или послије наставе.

Омбудсман за дјецу је запримио пријаву³⁷ којим се указује на вршњачко насиље над учеником В разреда основне школе на начин да су два ученика исте школе у Вибер групи позивали друге ученике да тог ученика вербално нападају, што су родитељи пријавили школи. Школа је пријаву прослиједила ресорном министарству, уз тражење да министарство предузме одређене активности и мјере у складу са Протоколом, јер је став школе у наведеном случају да се насиље није десило у школи већ код куће. Омбудсман је наведеној школи упутио препоруку којом је школи наложио предузимање активности и мјера ради отклањања штетних посљедица, те указао школи на обавезу поступања у складу са Протоколом.

Школе су дужне дјеловати у свим случајевима насиља између ученика без обзира када се и на који начин то насиље десило. Вршњачко насиље се не дешава само у школи.

---

³⁷ Предмет број: 766-61-2-ПЖ-8/22

Међутим, не смије се заборавити чињеница да је школа ипак мјесто или средина гдје је вршњачко насиље најприсутније, због великог протока дјеце. Веома често се поједини облици вршњачког насиља настављају и ван школе, а нарочито употребом савремених средстава комуникације, нпр. када се случај физичког насиља у школи прошири путем друштвених мрежа и разним непримјереним или увредљивим коментарима проузрокује и психичко насиље.

Омбудсман за дјецу је запримио пријаву - жалбу³⁸ којом се указује да је ученица основне школе изложена вршњачком насиљу због наводног отварања лажног профила на друштвеној мрежи Фацебоок, да трпи вербално и физичко насиље. Случај је пријављен школи, али је реакција изостала. Омбудсман за дјецу је поступајући по пријави затражио и добио информације о наводима пријаве од школе, која је изнијела хронологију поступања, те је упутио препоруку основној школи и предложио предузимање мјера и активности ради отклањања ситуације које доводе до повреде права и интереса дјетета на начин да у конкретном случају предузме радње прописане Протоколом о поступању у случају насиља, злостављања и занемаривања, да обавијести и друге надлежне институције. Након предложених мјера, Омбудсман за дјецу је обавијештен да је, поред осталог, Школа обавијестила надлежну ПУ МУП-а, ресорно министарство и надлежни центар за социјални рад, те предузела друге радње у складу са Протоколом.

Неке школе игноришу вршњачко насиље, банализују га и заузимају став да је ријеч о "обичном задиркивању", да је у питању само "дјечија игра", да се "ништа страшно није десило", понекад чак пребацујући одговорност на жртву насиља "сам је крив/а јер га је изазивао/ла" и слично, иако доживљаји дјеце у наведеним случајевима упућују на нешто друго. Ово доводи то тога да се дјеца осјећају несхваћено, јер им нико не вјерује и не схвата их за озбиљно, често имају осјећај кривице за то што им се дешава, а неријетко буду одбачени и од стране другова/другарица из разреда, што је потпуно неприхватљиво.

У свим случајевима вршњачког насиља школа треба да одреагује на начин да озбиљно схвати сваку пријаву или ситуацију која указује или упућује на вршњачко насиље без обзира на облик, интензитет или вријеме трајања насиља, те наведено понашање треба зауставити одмах, жртви пружити разумијевање и подршку, а починиоцу јасно ставити до знања да се такво понашање неће толерисати. Међутим, рад са починиоцем треба да буде усмјерен на утврђивање узрока таквог понашања, а онда треба радити на кориговању тог понашања, те исти не треба свести само на изрицање дисциплинских мјера.

а) Препознавање насиља

Насиље над дјецом у свим својим облицима један је од најчешћих разлога обраћања Омбудсману за дјецу. И предмети запримљени у овој години потврђују досадашњу праксу да се од стране субјеката заштите углавном препознају само случајеви физичког насиља, док разни други облици насиља остају скривени и непријављени, због чега Омбудсман за дјецу апелује на све субјекте заштите али и на дјецу и њихове родитеље

---

³⁸ Предмет број: 404-23-2-ПЖ-4/22

на важност препознавања свих облика насиља као и на важност благовременог предузимања одговарајућих мјера подршке, будући да насиље може оставити веома тешке физичке и психичке посљедице по дијете.

Као родитељи/старатељи, пријатељи, наставно особље или стручњаци нисмо увијек у могућности бити уз дијете и примјетити све ситуације које их можда узнемирују, али важно је да обраћамо пажњу на понашање дјетета, јер управо промјене у понашању нам могу бити први показатељи да се нешто промијенило и да нешто није у реду. Ово је посебно важно из разлога што дјеца често ћуте о насиљу јер се плаше реакције насилника, али и да ће реакција субјекта заштите изостати.

Рад с дјецом показује да се отвореним разговором и кроз едукативне и креативне радионице може пробудити свијест о вршњачком насиљу и потреба за његовим сузбијањем. Управо из тог разлога морамо им показати да смо ту, и да ћемо предузети све да их заштитимо, а то значи да на насиље морамо реаговати одмах јер свака пропуштена прилика да укажемо да је насиље неприхватљиво је заправо потврда да се насиље може толерисати.

б) Адекватна реакција

Анализом предмета пред Омбудсманом за дјецу запажамо да изостаје утврђивање узрока насилног понашања, а идентификација узрока таквог понашања управо је важна за адекватну психолошку, педагошку, васпитну или другу врсту стручне помоћи, како за жртву вршњачког насиља, тако и за починиоца. Ситуација се усложњава ако има индиција да су потребне одговарајуће интервентне мјере у дјететовој породици. Пропуст да се благовремено и адекватно реагује само може довести до ескалације проблематичног понашања дјетета. Вријеме реаговања за ову дјецу веома је важно, и у раду с њима могу се постићи значајни резултати само ако се на вријеме реагује адекватним мјерама.

У рјешавању случајева вршњачког насиља родитељи имају изузетно важну улогу, и они су партнери са васпитно - образовним установама. Међутим, сарадња родитеља и школе врло често изостаје. Родитељи у неким случајевима настоје наћи оправдање за насилно понашање свог дјетета и проблем углавном виде у неадекватној реакцији школе. Зато је важан заједнички приступ у рјешавању овог проблема, јер неадекватна реакција надлежних субјеката и родитеља може оставити несагледиво штетне посљедице по раст и развој дјетета.

Омбудсман за дјецу запримио је пријаву³⁹ у којој се наводи да је ученица ХХ у једној основној школи жртва вршњачког насиља, физичког и психичког од стране ученице истог разреда које, по наводима, траје око двије године, а да школа није препознала насилно понашања и није предузела радње у складу са Протоколом о поступању у случају насиља, злостављања и занемаривања, иако су се родитељи, како наводе, обраћали стручним службама школе.

На захтјев Омбудсмана за дјецу школа је доставила одговор из којег, између осталог, произилази да "да родитељи нису писмено пријавили вршњачко насилно понашање".

---

³⁹ Предмет број: 132-81-ПЖ/22

Овакав став васпитно - образовне установе је неприхватљив, будући да Протокол прописује да је школа дужна по пријави насиља или по сазнању да је дијете жртва неког облика насиља поступити у складу са истим, а све у циљу заштите најбољег интереса дјетета.

Из оваквих пријава стиче се утисак да је правовремена реакција изостала, како према дјетету жртви насиља, тако и према починиоцу насилног понашања, а посебно да је изостала сарадња родитеља и васпитно - образовне установе, што свакако оставља несагледиве посљедице за ментално здравље дјете.

Дакле, систем мора послати поруку да ће жртва добити адекватну психо - социјалну подршку, те да ће починилац бити адекватно санкционисан. При томе је посебно важно, када су и починиоци и жртве дјеца да та "санкција" има првенствено васпитни карактер, чији је главни циљ кориговање понашања које је довело до насилног понашања.

с) Превентивно дјеловање

Код вршњачког насиља и дијете које чини насиље и дијете над којим се чини насиље су жртве, јер и дијете које чини насиље је само дијете, и управо зато је кључна улога превенције и ране интервенције. Из тог разлога Омбудсман за дјецу указује на потребу унапријеђења система заштите дјете од насиља, с посебним акцентом на превенцију насиља због чега је потребно прије свега проводити редовне едукације како стручног особља које је у контакту са дјецом, тако и саме дјете и њихових родитеља, јер превенција и јесте најбољи вид заштите.

Школе као васпитно - образовне установе имају изузетно важну улогу у поступку превентивног дјеловања и едукације дјете о различитим облицима вршњачког насилног понашања, обзиром да су школе средине гдје је вршњачко насиље најприсутније, због великог и свакодневног протока дјете. Не смије се занемарити ни чињеница да се често поједини облици насиља настављају и ван школе, а посебно употребом савремених средстава комуникације, када се случај вршњачког насиља из школе прошири путем друштвених мрежа.

У циљу превенције и спречавања штетних посљедица насиља Омбудсман за дјецу сваке године широм школа Републике Српске организује едукативне радионице за дјецу на којима настојимо указати дјецу на то која понашања нису прихватљива, односно у каквим се све облицима може јавити насиље, те како и на који начин одреаговати када су они или неко кога познају жртве насиља, с посебним акцентом на насиље на интернету.

У превенцији вршњачког насиља веома је важно истицање примјера добре праксе. Зато Омбудсман за дјецу и овим извјештајем истиче да један број школа крајње одговорно приступа овом проблему, проводи активности превенције и има успостављену квалитетну сарадњу са родитељима и другим субјектима заштите. Међутим, у свакодневном животу примјери ових школа остају непримјећени и у потпуној сјенци случајева насиља када се нису предузеле потребне мјере и активности, нарочито још уколико се такви случајеви медијски експонирају.

3. Насиље на интернету

Широка распрострањеност и релативно лака и приступачна доступност нових информационо -комуникационих средстава је истовремено отворила и низ питања везаних за проблем безбједности њихове употребе. Безбједносни аспект је нарочито значајан када су у питању дјеца. За дјецу је посебно "привлачна" компонента лако оствариве виртуелне комуникације са другима.

Посебна "погодност" виртуелне комуникације је могућност анонимног остварења контакта са другим особама, што је врло прихватљиво и погодно за дјечији и адолесцентски узраст. Међутим, ова могућност оставља широк простор за разне врсте злоупотреба, при којима су дјеца најрањивија категорија. Лако остварива комуникација носи и ризике које дјеца веома често не знају препознати и/или уопште не схватају њену озбиљност.

Интернет у себи крије и многе опасности које дјеца, веома често не могу препознати или их олако схватају, као што су: изложеност насилним, сексуалним и другим непримјереним садржајима, као и изложеност разним узнемирујућим и непријатељским порукама.

Посебно забрињава чињеница да се, под утицајем развоја технологије, различитих друштвених мрежа, појављују све перфиднији облици насилног понашања над и међу дјецом, па и позиви на суицидне радње. Такође, чињеница је и да је велики дио дјеце и младих активан у том виртуелном свијету, али и да су често неинформисани о свим могућим опасностима, што их чини још рањивијим, а самим тим и изложенијим потенцијалним опасностима или могућим злоупотребама.

Све чешће у медијима читамо о злоупотреби података, фотографија или снимака дјеце, а неријетко се дјеца злоупотребљавају и сексуално искориштавају управо путем интернета.

Међутим, поред злоупотребе од стране одраслих лица, популаризацијом друштвених мрежа све присутније је и електронско вршњачко насиље. То је облик насиља који се редовно појављује у стицају са психичким и социјалним насиљем и има веома дубоке и далекосежне посљедице по дијете. Овај облик насиља најћешће се испољава у виду ширења насилних и увредљивих коментара о вршњаку, креирања интернетских страница које садрже приче, цртеже, слике и шале на рачун вршњака, слања туђих фотографија, крађа идентитета или "проваљивање" у туђе е-маил адресе, слање непримјерених садржаја другима и слично.

Поред наведених опасности увијек остаје присутна чињеница да често и дуготрајно кориштење интернета може довести до претјеране изолације дјеце и смањења социјалне укључености и јављања поремећеног осјећаја за реално и виртуелно.

Став Омбудсмана за дјецу је да заштита дјеце од различитих облика насиља, па тако и електронског, захтијева мултидисциплинаран приступ и сарадњу свих надлежних служби и институција, без обзира гдје се насиље дешава и ко су починиоци.

4. Сексуална злоупотреба

Медији све чешће нажалост указују на присутност случајева сексуалног злостављања и искориштавања дјеце. Омбудсман за дјецу нема пријаве о свим овим случајевима, што може да упућује да су надлежни субјекти заштите, онда кад су добили пријаву или имали сазнања да је дијете жртва сексуалног злостављања, предузели све потребне мјере из своје надлежности како би заштитили дијете. Без обзира што о свим случајевима нема пријава, Омбудсман за дјецу прати по службеној дужности да ли су сви субјекти заштите поступали у најбољем интересу дјетета у сваком појединачном случају.

До прије неколико година пријаве о сексуалном злостављању дјеце подносиле су најчешће надлежне здравствене установе - када је затражена медицинска помоћ због болести дјетета, љекари су изразили сумњу да је дијете жртва сексуалног злостављања и искориштавања, а сада све чешће пријаве подnose и запослени у васпитно - образовним установама, дјеца им пријављују да су жртве неког од ових облика насиља. То негдје указује да су различити програми превенције који су реализовани и са дјецом и запосленима у васпитно - образовним установама довели до тога да дјеца проговарају о насиљу које трпе, да су све храбрија да пријаве сексуално злостављање, што је врло важно, као и да препознају особе од повјерења којима се могу обратити за помоћ, да очекују да ће добити заштиту, али и да су и школе све спремније, не само пријављивати овакве случајеве, већ и отворено указивати на проблем.

Све већа освјештеност друштва о проблему и све већа спремност надлежних да на проблем одговоре, за посљедицу има и све већи број пријава, и зато су важне системске и планске мјере и активности у различитим секторима - посебно програми превенције намијењени дјеци и онима који раде са дјецом, јер је превенција најбољи вид заштите, али и одговорност оних који не виде сву тежину и све посљедице ових дјела. При томе је врло важно да реакција надлежних буде и брза и адекватна, прво у заштити дјетета, а онда и у процесуирању и адекватном кажњавању починилаца. У противном посљедице по дијете могу бити још теже.

Анализа предмета отворених пред Омбудсманом за дјецу показује да дјецу најчешће злостављају њима позната и блиска лица са којима дјеца имају успостављен одређени однос повјерења. То су најчешће блиски сродници, познаници, комшије, наставници и слично, чиме се разбија предрасуда да су "сексуални злостављачи" дјеци непозната лица или лица са проблемима у понашању.

Према Информацији Министарства унутрашњих послова Републике Српске о стању безбједности у Републици Српској у 2021. години евидентирано је 75 кривичних дјела против полног интегритета и сексуалног искориштавања дјетета.

Од евидентираних 75 КД из ове области: 4 КД се односе на Силовање, 30 КД Обљуба са дјететом млађим од 15 година, 10 КД Искориштавање дјеце за порнографију, 12 КД Полно узнемиравање, 4 КД Упознавање дјеце са порнографијом, 1 КД Искориштавање компјутерске мреже за извршење КД сексуалног злостављања и искориштавања дјетета, 3 КД Обљуба над немоћним лицем, 3 КД Задовољавања полних страсти пред дјететом, 1 КД Полна злоупотреба дјетета старијег од 15 година, 4 КД Полна уцјена, 1 КД Полно насиље над дјететом, 1 КД Навођење дјетета на присуствовање полним радњама и 1 КД Навођење на проституцију.

Од укупног броја извршених ових кривичних дјела остала су нерасвијетљена два: једно КД Искориштавање дјеце за порнографију и једно КД Упознавање дјеце са порнографијом. Према истом извору број кривичних дјела против полног интегритета мањи је за 15,7% у односу на 2020. годину.

Према информацији Министарства унутрашњих послова у 2022. години евидентирано је 51 случај сексуалног насиља над дјецом.

Дјеца која смјештена у установе најугроженија су категорија, и у највећем су ризику када је у питању кршење њихових права, посебно права на заштиту од насиље. Један такав случај који је посебно узнемирио јавност јесте случај сексуалног злостављања малолетне штићенице смјештене у установу социјалне заштите, и то од стране запосленика те установе.

Осим чињенице да, у наведеном случају, након сазнања да постоји сумња да је дијете жртва сексуалног злостављања од стране запосленог, установа није благовремено предузела неопходне активности и мјере, како према дјетету тако ни према самом починиоцу, додатна штета дјетету нанесена је након што су поједи детаљи о дјетету (здравствено стање, социјалне прилике и сл.) као и самом случају изношени у јавност.

Управо то је био један од разлога да Омбудсман за дјецу приступи изради четвртог Посебног извјештаја о праву дјеце на смјештај у установу социјалне заштите, гдје смо осим разговора са самим штићеницима, утврдили и да ли су и по којим основама долази до повреде права дјеце смјештене у ове установе.

Омбудсман за дјецу је у претходним извјештајима давао препоруке ЈУ Дому за дјецу и омладину без родитељског старања "Рада Врањешевећ" Бања Лука, за израду посебних протокола/правилника којима би се тачно дефинисала процедура поступања у случајевима кризних ситуација, случајева насиља, непоштовања кућног реда и сл. Дом је донио два протокола, један се односи на поступање запослених у кризним ситуацијама, и други представља стимулативне и корективне мјере према штићеницима. Поред доношења наведених процедура битно је да са истим буду упознати и дјеца, односно њихови родитељи/стараоци, запослени у установи, што је установа, како наводе, и омогућила.

Поред наведених протокола ураћен је Етички кодекс запослених у ЈУ Дому за дјецу и омладину без родитељског старања "Рада Врањешевећ" Бања Лука, а што је у складу са постојећим Смјерницама⁴⁰.

Приликом израде Посебног извјештаја о Праву дјетета које се налази у стању социјалне потребе на смјештај у установу, један дио извјештаја се односио и на разговор са штићеницима Дома, те када смо питали штићенике Дома коме би се повјерили када би имали непријатну ситуацију, већина их је одговорила свом матичном васпитачу, или другом васпитачу, стручној служби, некоме од вршњака и на крају стараоцу. Иако би старалац требао бити примарно лице које се брине о потребама штићеника, ово потврђује претходни закључак да институт старатељства, посебно када су у питању дјеца без родитељског старања, у пракси није у потпуности примјењен. Оно што забрињава је одговор штићеника о реакцији истих на њихову пријаву о повреди права, јер се у 33% случајева наводи да се ништа није предузело. Без обзира да ли се у

---

⁴⁰ Смјернице за алтернативно збрињавање дјеце, члан 107.

конкретним случајевима радило о повреди права, примједбама, сугестијама или било каквим другим захтјевима штићеника, оправданим или неоправданим, неопходна је повратна реакција, односно адекватан одговор на наведене ситуације уз поштовање и уважавање личности и интегритета сваког дјетета.

Потребно је да дјеца смјештена у Дом имају приступ познатом, дјелотворном и непристрасном механизму којима могу пријавити своје жалбе или бриге у вези са третманом или условима збрињавања. Такви механизми требају укључивати иницијалне консултације, повратне информације, имплементацију и даљње консултације.⁴¹

Поред веће одлучности да се предузму одређене мјере након пријава, односно сумње на почињено насиље од стране саме установе, те нужне подршке система, потребно је више едукација самих запосленика, квалитетнија међуресорна сарадња, те системско превентивно и реактивно дјеловање у циљу заштите дјете од свих облика насиља, злостављања или занемаривања.

Ланзароте комитет је 10. марта 2022. године усвојио Извјештај о имплементацији „Заштита дјете од сексуалног искориштавања и сексуалног злостављања путем информационих и комуникационих технологија (ИКТ)” – „Рјешавање изазова које изазивају сексуалне слике и/или видеозаписи које дијете само генерира.”

Ланзароте комитет испитивао је низ изазова који су покренули неколико трендова сексуалног искориштавања и злостављања дјете а који произилазе из брзог развоја и повећане употребе информационо-комуникационих технологија, те су формиране и препоруке у вези са корацима које треба предузети како би се ефикасно побољшала примјена Ланзароте конвенције⁴².

Ланзароте комитет захтјева од свих чланица да осигурају да се истраге и кривични поступци у сексуалним кривичним дјелима против дјете уз помоћ ИКТ-а третирају као приоритет и проводе без неоправданог одгађања⁴³.

Такође, Комитет позива државе чланице да уклоне захтијев да се кривично гоњење може покренути само након пријаве жртве или пријаве из државе мјеста гдје је кривично дјело почињено због кривичних дијела сексуалне злоупотребе, кривичних дијела која се односе на дјечију проституцију, израде "дјечије порнографије" и кривичних дијела која се односе на учествовање дјетета у порнографским извођењима када их је починио један од њихових држављана или особа која има уобичајено боравиште на територији те државе.

Комитет даље предлаже да државе чланице предузму потребне законодавне или друге мјере за помоћ дјети жртвама сексуалног искориштавања и злоупотребе, у краткорочном и дугорочном периоду, у њиховом физичком и психосоцијалном опоравку, а те мјере морају узети у обзир стајалишта, потребе и бојазни дјетета.

Као одређени вид превенције од сексуалног злостављања и искориштавања дјете, Комитет позива чланице да осигурају да се подизање свијести дјете, о ризицима са којима се суочавају приликом генерисања и/или дијељења властитих сексуалних слика и/или видео записа одвија довољно рано, прије него што дођу до тинејџерске доби, те

⁴¹ Смјернице за алтернативно збрињавање дјете, члан 99.

⁴² Конвенција Вијећа Европе о заштити дјете од сексуалног искориштавања и сексуалне злоупотребе

⁴³ Препорука III-29

да је "прилагођено њиховом развојном капацитету", или другим ријечима њиховом узрасту и степену зрелости.

Такође, препоруке се односе и на подстицање сектора ИКТ-а, медија и других стручњака на подизање свијести међу дјецом, родитељима, особама које имају редован контакт са дјецом али и јавност, о ризицима сексуалног искориштавања и сексуалне злоупотребе дјече, као и о превентивним мјерама које се могу предузети, а посебан захтјев односи се на обавезу да се осигура да сва дјеца на примарном или секундарном нивоу добију информације о ризицима сексуалног искориштавања и сексуалне злоупотребе дјече која се врши путем ИКТ-а. Организовање предавања и активности на ову тему не би смјело бити препуштено дискрецији школа или наставника.

Такође, Ланзароте комитет је позвао све чланице да досљедно укључе дјецу у развој програма подизања свијести о сигурности на интернету.

5. Остали облици насиља

У остваривању права дјече на заштиту од различитих облика насиља медији имају изузетно важно улогу, посебно у подизању свијести јавности о присутности проблема уопште, и неопходности благовремене и адекватне реакције надлежних. Омбудсман за дјецу од медија често добија информације да је дијете жртва насиља.⁴⁴

По сазнању из медија Омбудсман за дјецу је по службеној дужности⁴⁵ покренуо поступак због насиља над дјететом од одрасле особе извршеног на јавном мјесту у близини продавнице од стране непознате жене која је физички напала дијете без родитељског старања које је са још два другара кренуло у продавницу.

Према добијеној информацији од надлежне ПУ МУП РС о предузетим радњама поводом пријављеног насилног понашања, Омбудсман за дјецу је сазнао за пропусте у раду овлашћених лица у установи гдје је дијете смјештено. С обзиром да се ради о дјетету без родитељског старања које је смјештено у установу, као и да се ради о таквој врсти и степену насиља над дјететом које има обиљежје кривичног дјела, упућена је препорука Установи гдје су дјеца без родитељског старања смјештена у циљу предузимања активности и мјера ради отклањања ситуација које доводе до повреде права дјетета на начин да:

- у овом, али и у свим осталим случајевима насиља над дјецом смјештеним у Установи поступа у складу са Протоколом о поступању у случају насиља, злостављања и занемаривања, те

- да искористи сва законом прописана правна средства која се односе на процесуирање починилаца насиља над дјецом у циљу посебне заштите дјетета које је претрпјело насиље.

Омбудсман за дјецу истиче да, у складу са Уставом Републике Српске, дјеца без адекватног родитељског старања имају право на посебну заштиту.

⁴⁴ Босна и Херцеговина је држава чланица Ланзароте конвенције од марта 2013. године

⁴⁵ Предмет број: 856-9-2-ПЖС/22

V ВАСПИТНО – ОБРАЗОВНА ПРАВА

У извјештајном периоду институција Омбудсмана за дјецу запримила је 79 пријава - жалби која се односе на повреду васпитно - образовних права дјетета.

Признајући право на образовање, као једно од основних права дјетета, Конвенција о правима дјетета посебно указује да образовање треба да обезбиједи да свако дијете савлада основне животне вјештине, а оне укључују не само писменост, већ и животне вјештине као што су способност да се донесу уравнотежене одлуке, да се сукоби рјешавају на ненасиљан начин, да се развије здрав начин живота, добри односи у друштву и одговорност, критичко размишљање, креативни таленти и друге способности које пружају дјечи средства која су им потребна да би слиједила своје животне изборе.

1. Предшколско васпитање и образовање

Право на образовање је основно људско право и његово остваривање директно утиче на могућност приступа и остваривање бројних других права. У систему образовања посебан значај има предшколско васпитање и образовање, а многа научна истраживања потврђују дугорочне позитивне ефекте раног институционалног обухвата дјече системом предшколског васпитања и образовања, укључујући и повећање образовних резултата у школи, мање напуштања школе и процеса образовања, значајно смањење социоекономске неједнакости, побољшање говора, писмености, понашања, емотивних вјештина и сл., с нагласком да је највећи ефекат предшколских програма за дјецу од 3-5 година у когнитивном домену.

У извјештајном периоду Омбудсман за дјецу запримио је пријаве којима се указује на честу промјену васпитача у једној вртићкој групи.

У конкретном случају⁴⁶ у периоду од 2 године у тој вртићкој групи промијенило се више васпитачица. Родитељи даље наводе да се васпитачице смјењују на сваких пар мјесеци, да никада нису добили никакво обавјештење о томе од стране васпитно - образовне установе, а на њихово обраћање управи добили су одговор да су због боловања једне од васпитачица приморани на константну замјену истих. Родитељи даље наводе да је оваквим приступом нарушен континуитет у раду са дјецом што је утицало на развој емпатијских способности код дјече, те да самим тим нису обезбјеђени циљеви предшколског васпитања и образовања који су дефинисани законом.

Чланом 7. Закона о предшколском васпитању и образовању⁴⁷ обезбјеђује се, између осталог:

- једнака доступност васпитања и образовања сваком предшколском дјетету без дискриминације и издвајања дјече по било којем основу, у складу са законом,

⁴⁶ Предмет број: 1350-80-3-ПЖ/21

⁴⁷ „Службени гласник Републике Српске“, број: 79/15, 63/20 и 64/22

- могућност квалитетног васпитања и образовања под једнаким условима у приградским и сеоским, односно социјално и културно мање подстицајним срединама, у складу са достигнућима савремене педагошке науке,
- квалитетно васпитање и образовање у свим аспектима развоја дјеце у оквиру система активности намијењених богаћењу искустава у сигурној и подстицајној средини за игру и учење.

Циљ предшколског васпитања и образовања између осталог јесте подстицање физичког, интелектуалног и социоемоционалног развоја дјеце, развој говора и креативности, као и учење засновано на искуству и интересовањима.

Претпоставка за остваривање наведених циљава јесте и успостављање адекватног односа на релацији дијете - васпитач, стога промјена васпитача сама по себи, посебно у најранијем узрасту дјеце, за дјецу тражи и ново вријеме прилагођавања.

Додатни проблем представља и чињеница да и родитељи и дјеца за промјену васпитача сазнају онда када се она и десила, што значи да је и у том дијелу изостала потребна комуникација са родитељима, а што и сами родитељи констатују у свом обраћању.

Како, на који начин и у којој мјери честа промјена васпитача може утицати на већ успостављене односе, и шта за дјецу у том узрасту значи поновни процес адаптације према Мишљењу⁴⁸ Републичког педагошког завода било би пожељно да тим васпитача континуирано, током радне године реализује васпитно - образовни рад са једном васпитном групом. С друге стране, сматрају да није објективно тврдити да је сама промјена васпитача, ако се има у обзир да они професионално извршавају своје обавезе и реализују васпитно - образовни рад, нарушава односе на релацији васпитач - дијете.

Ипак, уважавајући континуитет рада васпитача са дјецом, промјена васпитача, нарочито више пута у току једне године, морала би бити оправдана заиста објективним околностима са којима би и дјеца (на њима прилагођен начин уз евентуалну подршку стручног особља предшколске установе) на вријеме били упознати и за које би били припремљени.

2. Основно васпитање и образовање

Када је у питању основно образовање, пријавама - жалбама које је Омбудсман за дјецу за примио у извјештајном периоду, углавном се као и у претходним периодима указује на повреду права дјеце у погледу изрицања васпитно - дисциплинских мјера, прилагођености наставног плана и програма, организацију наставе, те превозу ученика, односно суфинансирању трошкова превоза ученика од стране ресорног министарства.

1) Дисциплинска одговорност ученика

Запримљене пријаве - жалбе у извјештајном периоду указују да су у пракси и даље присутни пропусти у вези са изрицањем васпитно - дисциплинских мјера, а најчешће:

- школа нема правилник о дисциплинској одговорности ученика, правилници нису донесени по законској процедури, или нису јавно објављени,

⁴⁸ Мишљење број: 07/2.01/031-614-106/22 од 14.03.2022. године

- правилници не дефинишу начин и процедуру вођења дисциплинског поступка, нити поступак утврђивања одговорности ученика и учешће дјетета у поступку,
- повреда због које се води дисциплински поступак није описана нити доказана,
- у поступку утврђивања дисциплинске одговорности не учествују родитељи, дијете,
- школе не доносе одлуке о изреченим мјерама у писаној форми,
- одлуке о изреченој мјери не достављају се родитељима или стараоцима ученика.

Питање школске дисциплине изузетно је важно за образовни систем и претпоставка је за квалитетно функционисање истог, јер само уз одговарајућу дисциплину могуће је несметано извођење процеса наставе, а самим тим и остваривање свих циљева образовања. Из тог разлога веома је важно јасно дефинисати питање дисциплинске одговорности ученика, будући да изречена мјера треба да има не само корективни него и превентивни карактер, стога она прије свега треба да буде васпитна, па тек онда дисциплинска.

Основна сврха дисциплинске мјере јесте, између осталог, да дјелује превентивно, да спријечи ученика да врши нове повреде његових обавеза, али и да код ученика развија свијест да правила школске дисциплине треба да се поштују.

У изрицању васпитно - дисциплинске мјере веома је важна и улога родитеља, који треба да буду упознати како са правима, обавезама и одговорностима у школи, тако и са посљедицама пропуштања одговорности, што укључује и обавезну сарадњу са школом.

С друге стране школа је обавезна да о свакој повреди обавеза ученика и покретању дисциплинског поступка обавијести родитеље, као и да одлуке о изреченим дисциплинским мјерама достави родитељима.

2) Сарадња школе и родитеља

Омбудсман за дјецу и овим извјештајем указује на важност сарадње родитеља и школе и на потребу њиховог партнерског односа у остваривању права дјече у образовном систему по свим основама. Сарадња родитеља и школе мора да буде стална и да се заснива на међусобном уважавању и заједничком доприносу успјеху сваког дјетета.

Да сарадња школе и родитеља није на потребном нивоу потврђују и обраћања родитеља Омбудсману за дјецу јер је реакција школе на њихову пријаву изостала.

И други појединачни предмети по којима је Омбудсман за дјецу поступао, указују да када дијете има проблем било које врсте, ако до тада није било потребне сарадње родитеља и школе, тада се проблем додатно усложњава.

Иако је законом дефинисано да родитељи имају и право и обавезу да се редовно информишу о успјеху своје дјече, у пракси те могућности родитељи не користе у потребној мјери, а школа на томе и не инсистира.

Школе и родитељи међусобну сарадњу у највећем броју случајева оцјењују као добру, међутим, та сарадња најчешће подразумијева родитељске састанке и информације, на којима родитељи добијају информације о оцјенама свога дјетета у учењу и владању, док о осталим активностима школе врло мало знају и у исте нису укључени.

У последње вријеме школе све више указују на то да је увођењем "Електронског дневника", на основу којег родитељи могу редовно пратити, оцјене, изостанке и друге активности ученика смањен број долазака родитеља на информације. Информисање о ученику не подразумијева само информације о оцјенама, већ се односи и на понашање дјетета, његов однос са учитељима и другом дјецом, те на постојање евентуалних проблема у понашању и развоју ученика а који могу утицати на његово даље школовање као и раст и развој.

Док један дио родитеља не долази на родитељске састанке, други дио њих се не одазива ни на писмене позиве школа. У таквој ситуаци школе ријетко обавјештавају центар за социјални рад, због занемаривања дјетета и његових потреба, али и када обавијесте центар за социјални рад, изостаје повратна информација по пријави школе.

Школе проблем виде у незаинтересованости родитеља и њиховој неспремности на сарадњу, а родитељи проблем виде у школи, јер изостаје њено веће ангажовање да се та сарадња успостави одмах на почетку школске године. Да би се успоставио и јачао партнерски однос школе и родитеља, родитељи би са поласком дјетета у школу, и сваком новом школском годином, морали бити упознати са њиховим правима и обавезама у образовном систему, али не само ради задовољавања форме, већ зато што добро организован и осмишљен партнерски однос породице и школе представља битан услов за потпуно остварење основних циљева васпитања и образовања.

Квалитетна сарадња школе и родитеља, према оцјени стручњака има позитиван утицај на успјех дјетета у школи и његово цјелокупно понашање, јер омогућава континуирано праћење ученика и препознавање узрока евентуалних проблема са којима се ученик сусреће. Из тог разлога сарадња родитеља и школе треба бити континуирана јер процес васпитања и образовања треба посматрати као једну цјелину која се одвија у кругу школе и породице.

3) Наставни план и програм

Омбудсман за дјецу настоји да током својих редовних активности, које подразумијевају едукацију дјеце о њиховим правима, разговара са дјецом о разним темама које се тичу њиховог образовања, али и да им дамо прилику да у складу са правом на партиципацију дају своје мишљење и приједлоге мјера како у циљу побољшања њиховог положаја и статуса.

Када је у питању сам процес васпитања и образовања, дјеца најчешће истичу да је постојећи наставни план и програм преоптерећен, да имају пуно предмета и наставних садржаја, а мало практичног знања, те да нису у довољној мјери заступљене оне теме

и проблеми који су стварни, односно животни и за које информације морају добити у школи, од најранијег узраста, прилагођено њиховим могућностима и потребама.

Дјеца наводе да им требају информације о њиховом здрављу, здравој исхрани, репродуктивном здрављу, различитим облицима насиља, злостављања и занемаривања, заштити од алкохола, дрога и дувана, о изражавању њиховог мишљења и да им се омогући већи степен партиципације, односно учешћа у свим питањима која их се тичу.

Промјене морају бити усмјерене на смањење наставног градива, на развијање креативног учења, на квалитетнији рад са талентованом дјецом, на бољу међусобну сарадњу ученика, родитеља и школе и на укључивање у образовни процес оних тема које су изузетно важне за развој и одрастање дјетета.

Промјене морају осигурати да су дјеца активни учесници у настави, а не само пасивни посматрачи. Кључно је да је наставни план и програм прилагођен узрасту дјетета и његовим могућностима, да дијете разумије градиво које усваја, да рјешава проблеме и самостално закључује, јер дјеца треба да уче за живот, а не за оцјену. Поред тога, иако је школа увијек била, а и по дефиницији је, и васпитна и образовна установа, данас, под притиском наставног плана и програма за васпитни рад са дјецом није оставила довољно простора. А тај простор се мора пронаћи у оквиру наставног плана и програма, јер умањење васпитне улоге школе доводи у питање остваривање циљева образовања дефинисаних законом.

4) Организација васпитно - образовног рада

Један дио пријава односио се и на организацију рада појединих школа, односно рад у смјенама.

У своме обраћању⁴⁹ Омбудсману за дјецу родитељи наводе да су ученици прва 3 разреда стално друга смјена. Како те смјене нису усклађене са радним временом родитеља, дешава се да дјеца од јутра буду у школи, у продуженом боравку, након чега слиједи настава, па се враћају у продужени боравак до повратка родитеља са посла. Због тога дјеца долазе кући након чега слиједи писање задаће. Дјеца су због таквог начина организовања наставе уморна и раздражљива, а немају времена ни за игру и слободно вријеме.

До оваквих случајева најчешће је долазило због немогућности остваривања норме појединих наставника, посебно оних који су дио норме одрађивали у подручним школама.

У другом случају радило се о школи која је имала попуњење капацитете те није било могуће другачије организовање наставе.

У свим наведеним, али и у другим случајевима по којима је поступао Омбудсман за дјецу, школе су уважиле препоруке Омбудсмана те извршиле реорганизацију рада.

---

⁴⁹ Предмет број:1220-67-3-ПЖ/21

5) Превоз ученика

Питање организације превоза ученика⁵⁰ и даље остаје доминантан проблем у мањим срединама гдје нема довољног броја превозника, као и у случајевима када није могуће ускладити превоз за мањи број дјеце која живе у истој општини, али у различитим дијеловима који су међусобно веома удаљени. Проблем настаје и када нема редовних превоза за ученике, нема регистрованих превозника, па је Школи остављено да сама организује долазак свих ученика у Школу.

Такође, један дио родитеља указивао је на злоупотребе права на остваривање превоза на начин да су поједина лица достављала школи лажне податке о удаљености између школе и мјеста становања дјетета.

Наведени предмет је прослијеђен ресорном министарству.

---

⁵⁰ Предмет број: 202-8-3-ПЖ/22

VI ЕКОНОМСКО – СОЦИЈАЛНА ПРАВА

Економско - социјална права дјеце у извјештајној години чине укупно 64 пријаве. Највећи број пријава односио се на право дјетета на издржавање и право на материјалну помоћ, затим слиједе право на остале материјалне накнаде: додатак на дјецу, накнада за родитеља - његоватеља, економска експлоатација дјеце, те друга права из области социјалне и дјечије заштите.

Конвенција о правима дјетета прописује да државе чланице уважавају право сваког дјетета да користи социјалну заштиту, укључујући социјално осигурање, и предузимају све мјере неопходне за пуно остваривање тог права у складу с националним законима.⁵¹

Такође, државе чланице признају право сваког дјетета на животни стандард примјерен физичком, менталном, духовном, моралном и друштвеном развоју дјетета. Родитељ(и) или друга лица одговорна за дијете имају првенствено одговорност да, у оквиру својих способности и финансијских могућности, обезбиједе животне услове потребне за развој дјетета.

1. Право на животни стандард

Свако дијете има право на примјерен животни стандард адекватан за физички, ментални, духовни, морални и друштвени развој дјетета, а обавеза државе је да то и осигура. Ово право препознаје дијете као носиоца сопственог права на развој уз подршку родитеља и других старатеља кроз обезбјеђивање адекватних и неопходних услова за живот, укључујући али не ограничавајући се само на исхрану, одјећу и смјештај за дјецу. Породица и други старатељи имају одговорност, али државе имају обавезу да поштују, штите и испуњавају права дјетета.

Многе правне и политичке одлуке утичу на то како дјеца доживљавају свој животни стандард. Утицај сиромаштва на дјецу је другачији него на одрасле. Државе морају да створе окружење које поштује људско достојанство и обезбјеђује холистички развој сваког дјетета.

Питање остваривања права на животни стандард посебно је осјетљиво када се ради о дјечи са сметњама у развоју. У том случају неопходно је развијање и ширење услуга ране интервенције, како дјеце тако и њихових породица, јер се на тај начин превенира институционализација дјеце, али се истовремено јачају и родитељски капацитети како би исти били у могућности адекватно одговорити на појачане потребе дјетета и подржати њихов развој.

УН Комитет је у закључним напоменама и препорукама изразио озбиљну забринутост врло високом стопом незапослености и спорим напретком и изрази стратегија и

---

⁵¹ УН Конвенција, чл. 26.

програма за смањење сиромаштва од стране ентитетских влада, што се негативно одражава на животни стандард дјеце.

С тим у вези комитет подсјећа на раније дате препоруке, те предлаже држави да:

- усклади своје прописе и политике у вези са дјечијим додатком и услугама социјалне заштите, како би се осигурао приступ квалитетној социјалној помоћи у држави потписници,
- убрза израду стратегија и програма за смањење сиромаштва на локалном и нивоу заједнице, како би се осигурао равноправан приступ основним услугама, укључујући водоснабјевање и канализацију, становање, социјалне услуге, здравствену заштиту и образовање,
- повећа прилике за запошљавање за породице са дјецом у неповољно материјалном положају, те
- осигура довољне финансијске, кадровске, и техничке ресурсе и обуку кадра у систему социјалне заштите, укључујући центре за социјални рад, како би се родитељима и породицама, нарочито самохраним родитељима, пружила неопходна финансијска, правна и друга подршка и омогућило им се да брину о својој дјечи⁵².

2. Право на издржавање

Повреда права дјетета на издржавање се заједно са правом на материјалну помоћ најчешће крши. У складу са тим Омбудсман за дјецу подсјећа да дијете има право на издржавање, а родитељи, прије свих, имају и обавезу и одговорност да обезбиједи остваривање овог права дјетета. Држава има обавезу успоставити систем у којем ће родитељи, или друга лица одговорна за дијете, ту своју обавезу и извршавати, а ако то нису у могућности, онда држава мора осигурати средства за издржавање дјетета. Системске мјере морају обезбиједити да дијете добије потребна средства за издржавање.

До повреде права дјече долази по више основа, прва се огледа у томе што немају сва дјеца једнак приступ у остваривању овог права јер је према Породичном закону Републике Српске прописано да ће суд по службеној дужности одлучити о издржавању дјече када одлучује о повјеравању дјече на заштиту и васпитање једном од родитеља.⁵³ С друге стране када су у питању дјеца рођена у ванбрачној заједници, о повјеравању дјече одлучује надлежни орган старатељства који је аналогно томе одлучивао и о издржавању дјече. Дакле, када је у питању издржавање брачне и ванбрачне дјече, одлуку у пракси доносе два различита органа у два различита поступка, управном и судском.⁵⁴

По другом основу до повреде права дјече долази због дуготрајних поступака који претходе доношењу одлуке о праву на издржавање, а након тога настају проблеми око извршења тих одлука. Управо то је и разлог да се иницира доношења Закона о привременом издржавању дјече, чији је примарни циљ да се помогне дјечи да на једноставнији начин остваре своје право на издржавање од родитеља дужника, тако што би се новчана средства на име издржавања дјетета исплаћивала из средства Фонда

⁵² ЦРЦ/Ц/БИХ/ЦО/5-6 тачка 37. и 38.

⁵³ Члан 265. Породичног закона

⁵⁴ Новим Породичним законом ово питање би требало бити регулисано на начин да о издржавању дјече одлучује суд.

за привремено издржавње, а Фонд би преузео терет принуде наплате тих средстава од стране дужника.

Посебан проблем настаје код издржавања са међународним елементом, када је један од родитеља страни држављанин или има пребивалиште/боравиште у иностранству, иако је то питање дефинисано Конвенцијом о међународном остваривању права на издржавање дјетета и другим облицима издржавања породице, која је сачињена у Хагу 23.11.2007. године, а ратификована је и у Босни и Херцеговини 2012 године.⁵⁵ Дешава се да родитељи као законски заступници своје дјеце и не траже издржавање јер немају информацију о поступку и начину остваривања права на издржавање у наведеним случајевима.

Даље, према Породичном закону орган старатељства, односно центар за социјални рад, води евиденцију о издржавању дјеце и родитеља, према упутству које прописује руководиоца органа управе за послове социјалне заштите⁵⁶, међутим у пракси, вођење оваквих евиденција најчешће изостаје. Иако је једна од препорука УН Комитета успостављање јединствене базе података у оквиру којих би се водиле различите евиденције о дјечи, укључујући и број дјеце која не остварују право на издржавање, још увијек немамо јединствене податке о дјечи.

Такође, орган старатељства може у име малољетног дјетета покренути спор о издржавању, односно за повећање издржавања, када родитељ код кога се дијете налази на заштити и васпитању без оправданих разлога не користи то право. Такође, ако родитељ не тражи извршење досуђеног издржавања, орган старатељства је овлашћен да у име малољетног лица поднесе суду приједлог за извршење⁵⁷, али се такође поставља питање да ли се, колико често и када, односно у којим случајевима ова могућност и користи.

Доношењем новог Породичног закона, као и Закона о привременом издржавању дјеце, требало би да буду отклоњене ситуације које су доводиле до повреде права дјетета по овом основу, али и да се осигура једнак приступ и већи степен заштите права дјетета на издржавање, а самим тим на одговарајући животни стандард.

Пријаве везано за право дјетета на издржавање се углавном односе на неодговоран однос родитеља који на различите начине избјегавају своју обавезу плаћања издржавања на начин да избјегавају уплату, доказујући да "немају приходе нити имовину, ни могућност да зараде или су на непознатој адреси, или исплаћују само дио издржавања или ту своју обавезу извршавају периодично, а не у континуитету".

Конвенција о правима дјетета обавезује државе чланице да предузимају све одговарајуће мјере како би обезбједиле да дијете добија издржавање од родитеља или других лица која су финансијски одговорна за дијете, како у оквиру државе чланице тако и из иностранства. Посебно, ако лице које је финансијски одговорно *за дијете не живи у истој држави у којој и дијете живи*, државе чланице подстичу приступање

⁵⁵ "Службени гласник БиХ", број: 6/12

⁵⁶ Члан 257. став 3.

⁵⁷ Члан 256. Став 1 и 2

међународним споразумима, односно закључење таквих споразума, као и других одговарајућих аранжмана.⁵⁸

У извјештајном периоду Омбудсман за дјецу је запримио пријаву-жалбу⁵⁹ којом се казује да на повреду права дјетета на издржавање због чињенице да поступак доношења рјешења траје непуне двије године од момента покретања поступка. Мјесно надлежни суд је на територији друге државе (Црна Гора), гдје живи родитељ који треба да плаћа издржавање за своје дијете, а током поступка утврђено је да је постојао проблем у кореспонденцији између судова, током достављања документације потребне за вођење поступка.

Омбудсман за дјецу надлежном суду на територији Републике Српске указао је на неопходност хитности поступања у наведеном предмету. Након тога је и евидентно убрзано поступање и од стране мјесно надлежног суда у Црној Гори је донијето рјешење о привременој мјери на име доприноса за издржавање малољетног дјетета, до доношења коначног рјешења.

Имајући у виду наведено, Омбудсман за дјецу је годинама указивао на овај проблем, који се током извјештајне године почео рјешавати на начин да је покренут поступак за доношење новог Породичног закона. Обављена је јавна расправа на Нацрт текста овог Закона, којим би се између осталог осигурало остваривање права дјетета на издржавање, утврдио минимум издржавања зависно од узраста дјетета, те регулисање права дјетета на привремено издржавање у ситуацијама када родитељи не доприносе издржавању. У извјештајној години је од стране Министарства породице, омладине и спорта започела активност на доношењу Закона о привременом издржавању дјеце (тзв. алиментационом фонду), чији је Нацрт у трећем кварталу достављен Народној скупштини, као и Нацрт Породичног закона.

3. Права на накнаде и друга материјална примања

Поред овог права на издржавање, пријавама се указивало и на повреду права на накнаду родитеља - његоватеља, у вези са правима дјетета са сметњама у развоју.

У извјештајном периоду Омбудсман за дјецу запримио је пријаву - жалбу⁶⁰ којом се указује на повреду права дјеце са сметњама у развоју, из разлога што самохрани родитељ, који је запослен, према важећем Закону не може остварити право на накнаду родитељу - његоватељу или његоватељу.

Наиме, пријавом се наводи да је Законом о дјечијој заштити Републике Српске⁶¹, дефинисано право на накнаду родитељу - његоватељу или његоватељу са циљем да незапосленим родитељима који се због 24-часовне бриге о дјечи са сметњама у развоју не могу запослити и кроз ово право обезбједе одређена новчана средства, чиме се

⁵⁸ УН Конвенција о правима дјетета, члан 27.

⁵⁹ Предмет број:218-85-11-ПЖ/22

⁶⁰ Предмет број:07-01-11-ПЖ/22

⁶¹ Закон о дјечијој заштити Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, број: 114/17, 122/18, 107/19, 119/21), члан 36 а.

индиректно побољшава и материјални положај дјеце са сметњама у развоју која остају у породици.

Ставом 3. наведеног члана дефинисано је да "Изузетно, уколико је самохрани родитељ запослен, а има двоје или више дјеце из ставе 1. овог члана, право на накнаду родитељу његоватељу или његоватељу може остварити незапослени члан породице са којим родитељ и дјеца живе у домаћинству, у висини накнаде за једно дијете. Закључак пријаве је да самохрани, запослени родитељ једног дјетета са сметњама у развоју не може остварити ово право".

Својим пријавама самохрани, запослени родитељи једног дјетета сматрају да важеће законско рјешење дискриминише њихову дјецу са сметњама у развоју, која одрастају уз подршку једног родитеља, а исти су принуђени да ангажујући се на различитим пословима, средства која зараде морају усмјерити на чување њихове дјеце док они раде. То доводи до смањења прихода у кућном буџету, што негативно утиче на степен социјалне сигурности породице и повећава ризик да дјеца буду смјештена у установу социјалне заштите.

Имајући у виду напријед наведено, Омбудсман за дјецу Републике Српске је Министарству здравља и социјалне заштите упутио Иницијативу⁶² за измјене и допуне Закона о дјечијој заштити, у смислу да се изузетно право на накнаду родитељу - његоватељу или његоватељу омогући и самохраним, запосленим родитељима који имају једно дијете са сметњама у развоју. Наведена Иницијатива до данас није прихваћена.

Међу подносиоцима пријава је и одређени број самохраних, запослених мајки са подручја Града Бијељина које имају једно дијете с сметњама у развоју, чије здравствено стање захтијева 24-часовну бригу и његу, са процентом тјелесног оштећења од 100%, имају потребу за посебном његом, а не могу према одредбама Закона о дјечијој заштити да остваре право на накнаду родитеља - његоватеља или његоватеља.

Омбудсман за дјецу је упутило Препоруку⁶³ Градској управи и Скупштини Града Бијељина у правцу да се Одлуком о проширеним правима и услугама у области социјалне заштите Града Бијељина дефинише да се "право на накнаду родитељу - његоватељу или његоватељу, може признати ако је самохрани родитељ једног дјетета са сметњама у развоју запослен (тачка 1. Препоруке), а у висини накнаде у износу од 50% висине накнаде, коју у складу са чланом 36а. Закона о дјечијој заштити⁶⁴ остварују незапослени родитељи-његоватељи или његоватељи".

Препорука је усвојена од стране Скупштине Града Бијељина у цијелости и уврштена је у Одлуку о проширеним правима из социјалне заштите⁶⁵, чија примјена почиње од 01.01.2023. године.

⁶² Иницијатива број: 1028-1-УП/20

⁶³ Препорука број: 07-01-11-ПЖ/22 од 30.03.2022. године

⁶⁴ Закон о дјечијој заштити ("Службени гласник Републике Српске" број:114/17, 122/18, 107/19 и 119/21)

⁶⁵ „Службени гласник Републике Српске" број: 8/22

Крајем извјештајне године Омбудсман за дјецу је запримио пријаву - жалбу групе родитеља⁶⁶, која се тиче повреде права на остваривање накнаде родитеља - његоватеља из Закона о дјечијој заштити Републике Српске, а у дијелу који се односи на услове за остваривање овог права из члана 36 а, став 4. у коме се између осталог наводи да би се остварило право на накнаду родитеља - његоватеља, потребно је да "дијете не остварује право на дневно збрињавање у складу са Законом који уређује ову област". Родитељи пријавом указују да им Јавни фонд за дјечију заштиту оспорава остваривање права на накнаду родитеља - његоватеља, ако им дјеца бораве у Дневном центру за дјецу са сметњама у развоју, који функционише при мјесно надлежном Центру за социјални рад, а кориштење ове услуге финансира локална заједница, а не Република.

Родитељи су принуђени да самоиницијативно подносе захтјев за испис дјетета из Дневног центра и потврду о неостваривању права на дневно збрињавање достављају Фонду, као би остварили право на накнаду родитеља - његоватеља. Иначе, према наводима из пријаве, њихова дјеца у Дневном центру бораве само три сата, али та три сата пуно значи њиховој дјечи и у смислу социјализације и било каквог контакта са спољним свијетом.

У даљем поступању, Омбудсман за дјецу ће размотрити могућност покретања иницијативе за измјене и допуне Закона о дјечијој заштити Републике Српске у дијелу који се односи на услове за остваривање овог права на начин да се услови за остваривање права дјеце са сметњама у развоју буду дефинисани тако да једно право не искључује друго, а имајући у виду најбољи интерес дјеце са сметњама у развоју, којој су право на дневно збрињавање и право накнаде родитеља његоватеља јако важни за унапријеђењу како њихог, тако и положаја њихових породица.

Омбудсман за дјецу запримио је пријаву - жалбу мајке којом се указује на немогућност остваривања права на матерински додатак и права на помоћ за опрему новорођенчета. Омбудсман је поступајући по предмету дошао до сазнања да мајка није приложила неопходну документацију на основу којих би надлежни орган могао одлучити о њеном захтјеву. Иако је истицао рок за достављање исте, уважавајући приједлог Омбудсмана надлежни орган није одбацио захтјев мајке, него је оставио додатни рок за допуну документације. Накнадно је утврђено да мајка живи на територији друге државе и да већ по истом основу остварује наведена права у тој држави.

4. Економска експлоатација дјеце

1) Незаконит рад

Омбудсман за дјецу запримило је и пријаве које се односе на заштиту права дјетета од економске експлоатације, а у везане са право дјетета на заштиту од рада.

Једном од запримљених пријава⁶⁷ се наводи да је туристе у једном граду пресрео дјечак нудећи им промотивне летке за вожњу бродом. Туристи су прихватили наведену понуду,

⁶⁶ Предмет број: 209-80-11-ПЖ/22

⁶⁷ Предмет број: 981-79-2-ПЖ/22

али када су видјели да ће исти дјечак који по њиховој процјени нема 15 година, управљати тим бродом, одустали су и случај пријавили Омбудсману.

Истрагом је утврђено да наведено предузеће које врши услуге превоза нема запослених малолетних лица, а да је за вријеме лјетне сезоне 15-огодишњи дјечак, иначе син власника предузећа заједно са родитељима дијелио промо материјал, те да исти не врши превоз путника, већ да то обављају три возача.

Конвенцијом о правима дјетета признаје се право дјетета на заштиту од економског искориштавања и обављања било каквог посла који може ометати дјететово образовање, бити опасан за дјететово здравље или физички, ментални, духовни или социјални развој.

Незаконити рад и запошљавање дјеце у подручју радних односа код послодавца регулисано је Законом о раду Републике Српске⁶⁸, којим је прописана и посебна заштита малолетних радника, а надзор над провођењем прописа из области рада и запошљавања дјеце, као и сигурности и заштите на раду, врши инспекција рада.

2) Просјачење

Просјечење дјеце присутније је у већим градовима, а најчешће се ради о дјечи припадницима ромске популације. Иако полиција континуирано предузима мјере у спрјечавању искориштавања дјеце за просјачење, резултати тих мјера не дају очековане резултате, јер се те мјере огледају у изрицању прекршајних налога, што у суштини не рјешава проблем.

За дугорочно рјешавање овог проблема неопхона је континуирана сарадња више ресора као и планирање дугорочних мјера за заштиту дјеце. У ту сврху неопходно је евидентирати све случајеве просјачења, утврдити узроке просјечења, те радити на њиховом отклањању.

Иако се појам просјачења везује углавном за неповољне социјално - економске прилике породице, у последње вријеме биљежи се све већи број случајева "организованог просјачења", гдје се већи број дјеце из разних градова па чак и из других држава доводи на територију или подручје једне државе како би одређени број дана просјачили. Овдје се ради о организованој трговини дјецом у сврху њиховог искориштавања за просјачање, и с обзиром да се често ради о страним држављанима, поред ангажовања локалних органа власти за рјешавање овог проблема, неопходно је и успостављање међународне сарадње.

У својим закључним препорукама УН Комитет поздравља измјене и допуне свих кривичних закона у одредбама о трговини људима, као што је увођење трговине људима као кривичног дјела у закон ентитета и искориштавања дјеце кроз присилно просјачење у закон ентитета и дистрикта. Међутим, Комитет је забринут због ниске стопе кривичних

---

⁶⁸ "Службени гласник Републике Српске", број: 1/2016, 66/2018, 91/2021 – одлука УС 119/21, члан 103.

гоњења и осуђујућих пресуда за трговину дјецом и искориштавање дјеце. Стога Комитет позива државу потписницу да:

- процијени остварени напредак и утврди недостатке у провођењу Акционог плана супротстављања трговини људима на нивоу државе,
- осигура да Центри за едукацију судија и тужилаца проведу едукацију за судије и тужиоце о строгој примјени кривичних закона и најбољем интересу дјетета у правном поступку у случају трговине, присилног просјачења и присилног брака дјеце, да би се осигурало да починиоци таквих кривичних дјела буду кривично гоњени и адекватно кажњени на свим нивоима,
- појача обуку службеника агенција за провођење закона на свим нивоима за истрагу свих случајева трговине дјецом и спречавање сексуалног искориштавања дјеце,
- појача програме ширења свијести и подстиче програме у заједници који имају за циљ превенцију и одговор на случајеве трговине дјецом, уз посебан фокус на ромску дјецу.⁶⁹

У вези са Општим коментаром Комитета бр. 21 (2017.) о дјечи у уличним ситуацијама, Комитет ЦРЦ/Ц/БИХ/ЦО/5-6 13 подсећа на своје претходне препоруке (ЦРЦ/БИХ/ЦО/2-4, тачка 71) те препоручује држави потписници да:

- обезбиједи алтернативне прилике за дјецу у уличним ситуацијама, укључујући стручно оспособљавање и запошљавање, као и реинтеграцију у породицу или алтернативно збрињавање, на основу најбољег интереса дјетета;
- пружи адекватну финансијску подршку дневним центрима за дјецу која раде на улици како би се загарантовала одрживост активности тих центара;
- пружи потребну подршку организацијама цивилног друштва за подизање свијести о правима дјеце која живе и раде на улици и за олакшавање учешћа дјеце у изради планова и програма намијењених њиховој заштити.

---

⁶⁹ ЦРЦ/Ц/БИХ/ЦО/5-6 тачка 46.

VII ПРАВОСУДНО - ПРАВНА ЗАШТИТА

Институција Омбудсмана за дјецу је у извјештајном периоду запримила 27 пријава - жалби које се односе на правосудну - правну заштиту, 26 предмета односило се на ефикасније вођење поступка, а 1 предмет на заштиту дјеце у кривичном поступку. Као и у претходном извјештајном периоду, овим пријавама-жалбама најчешће се указује на неефикасност у поступању надлежних органа, односно дужину трајања поступка који се воде пред тим органима.

Правосудна-правна заштита	
Заштита дјеце у кривичном поступку	1
Ефикасније вођење поступка	26
Укупно	27

1. Ефикасност вођења поступака

Пријавама се најчешће приговарало на рад центара за социјални рад и то због недоношења одлука у законском року, васпитно - образовних установа због непровођења одговарајућих поступака приликом изрицања васпитно - дисциплинских мјера, те на рад надзорних органа у провођењу мјера из оквира својих надлежности.

Пријавом⁷⁰ запримљеној у Омбудсману указано је да је ученику изречена васпитно-дисциплинска мјера премјештање из школе и да се снижава оцјена из владања на „не задовољава“, ради наводно почињене теже повреде дужности ученика, а да при том није доказана повреда обавеза ученика, са описом мјеста, времена и начина повреде, те да наводно ученику није омогућено да се изјасни на околности. Омбудсман за дјецу је Републичкој управи за инспекцијске послове - Просвјетној инспекцији упутио Препоруку број: 1315-75-8-ПЖ/21-1/22 од 15.03.2022. године, да у конкретном предмету изврши поновни инспекцијски налаз којим ће у оквиру својих права, дужности и овлаштења, професионално и независно, утврдити све чињенице и околности, прво анализом прописа који уређују рад контролираних органа, затим утврђеног и чињеничног стања и поступања контролисаног органа, и у коначном јасном оцјеном инспектора о односу утврђеног чињеничног стања и прописа који уређују питање које је предмет надзора.

Када је у питању рад правосудних органа, Омбудсман за дјецу је имајући у виду и поштујући принцип независности рада правосудних органа, поред информација о току поступка, надлежним органима предлагао да сваки предмет у којем се непосредно или посредно одлучује о неком праву или интересу дјетета приоритетно узме у рјешавање.

⁷⁰ Предмет број 1315-75-8-ПЖ/21-1/22

2. Заштита дјеце у кривичном поступку

Омбудсман за дјецу се залаже за то да се у свим поступцима у којима учествују дјеца, у складу са дефинисаним домаћим и међународним нормама води рачуна о заштити најбољег интереса дјетета, без обзира о којој врсти поступка се ради.

Институцији Омбудсмана за дјецу обратила се мајка везано за заштиту њеног малољетног дјетета у кривичном поступку које је у својству оштећеног у два наврата давало изјаву. Као разлог обраћања мајка наводи да дијете не жели додатно вјештачење, које захтјева одбрана, јер је већ "рекла све што је имала и знала"... те да поновно вјештачење проузроковало додатни стрес будући да би дијете опет морало да пролази кроз труматично искуство⁷¹.

У складу с УН Конвенцијом о правима дјетета, у свим активностима које се тичу дјеце од примарног значаја су интереси дјетета без обзира на то да ли их спроводе јавне или приватне институције за социјалну заштиту, судови, административни органи или законодавна тијела.

Када је у питању поступање са дјецом жртвама и свједоцима кривичног поступка, одговорност је још већа, те би лица која су у контакту са дјецом прије свега морала поштовати принцип најбољег интереса дјетета. Права оптужених и осуђених починилаца кривичних дијела морају бити заштићена, међутим свако дијете има право да његов најбољи интерес буде на првом мјесту⁷². Подржавање приоритета најбољег интереса дјетета тако што му се даје предност при разматрању над другим једнаким интересима обвеза је према Конвенцији о правима дјетета.

У домаће кривично законодавство инкорпорисано је неколико битних права дјетета која имају за циљ унапријеђење права и положаја дјеце у судским поступцима, а једно од њих је и право на заштиту од патње током кривичног поступка. Ово право посебно је уређено Законом о поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку⁷³ на начин да:

- ограничава број испитивања/свједочења,
- предвиђа континуирану стручну психолошку подршку током поступка од стране стручних савјетника, психолога, запослених у судовима и тужилаштвима,
- наглашава хитност поступка,
- даје упутства о начину испитивања дјеце/малољетника,
- обезбјеђује затварање поступака за јавност, те
- обезбјеђује забрану суочавања дјеце са оптуженим лицима.

У случају када је дијете било изложено трауми, потребно је предузети све кораке како би се спријечила њихова секундарна трауматизација и виктимизација. Управо из тог разлога, наведени Закон у члану 186. став (1) прописује да се код поступања у

⁷¹ Предмет број: 546-29-8-ПЖ/22

⁷² Смјернице о правосудним питањима која се односе на дјецу жртве и дјецу свједоке кривичних дјела (усвојене резолуцијом 2005/20 Економског и социјалног савјета од 22. 07.2005. године), став 8. тачка (ц)

⁷³ „Службени гласник Републике Српске”, број: 13/10,61/13, 68/20

кривичним предметима против учинилаца кривичних дијела на штету дјече и малолјетника, при провођењу процесних радњи посебно обазриво односи према дјетету или малолјетнику на чију штету је учињено кривично дјело, имајући у виду његов узраст, особине његове личности, образовање и прилике у којима живи, како би се избјегле могуће посљедице на његов будући живот, васпитање и развој.

Дјеца жртве или свједоци изложени су патњи током цијелога правосудног поступка, што се често назива и секундарном виктимизацијом. До ње може доћи током извјештавања о кривичном дјелу или препричавања догађаја, током чекања на суђење или свједочења пред судом.

У неким случајевима од дјетета се може тражити да своју изјаву понови полицијским службеницима, социјалним радницима, психолозима, вјештацима, судијама и другим учесницима у поступку. С бројем људи с којима дијете долази у контакт током истраге расте и ниво стреса којем је изложено. Вишеструко понављање изјаве може навести дијете да осјећа како је цијели поступак бескористан или да његове раније изјаве нису биле "довољно добре", да му се "не вјерује довољно", те у коначном да је све "било узалуд", што може имати посљедице за његово емоционално стање и осјећај повјерења.

Како би се умањило непотребно излагање дјетета стресу, предност треба имати приступ који предвиђа обављање само једног разговора с дјететом. Тај разговор обавља се током предрасправне фазе (фазе истраге) и могу га провести, полицијски истражиоци, тужиоци или судије. Приликом тог првог и јединог разговора важно је осигурати да се дјететова изјава тачно забиљежи. Изјава се може забиљежити, у зависности од процесног законодавства и расположивих техничких рјешења, у облику писане изјаве или аудио или видео записа.⁷⁴

Најважније је овдје узети у обзир да се овом питању треба поступити опрезно, од самог почетка поступка, уз давање предности дјететову најбољем интересу над потребом за прикупљањем додатних информација кроз избјегавање непотребног испитивања.

Како се наводи у ставу 29. Смјерница о правосудним питањима која се односе на дјецу жртве и дјецу свједоке кривичних дјела, спречавање патње од почетка до краја правосудног поступка услов је који осигурава поштовање достојанства и најбољег интереса дјетета. Стога је обавеза свих учесника у поступку спречавање непотребног излагања дјетета стресу током правосудног поступка као и да учествовање дјетета у поступку учине што лакшим и мање штетним.

Коначно, заштита дјече жртава и свједока, препозната је и у домаћем законодавству будући да је чланом 186. ставом (2) прописано да ако се као свједок саслушава дијете или млађи малолјетник оштећен кривичном дјелом из става 184. закона, саслушање се може провести највише два пута.

---

⁷⁴ Приручник за стручњаке и доносиоце одлука о правосудним питањима која укључују дјецу жртве и свједоке кривичних дјела, Уницеф, 2009. године

Смјернице⁷⁵ даље прописују да стручњаци требају предузети мјере спречавања патње током поступка откривања, истраге и кривичног гоњења како би осигурали поштовање достојанства и најбољег интереса дјете жртава и свједока, тако да, између осталог:

- пружају подршку дјети жртвама и свједоцима, укључујући пратњу дјетета током његовог учествовања у правосудном поступку, када је то у његовом интересу;
- пружају дјети жртвама и свједоцима осјећај сигурности о поступку, укључујући објашњење шта се од поступка може очекивати, уз што више извјесности. Дјететово учествовање у саслушањима и судским расправама треба планирати унапријед и трудити се да се континуитет односа између дјетета и стручњака с којима долази у контакт одржава током цијелог поступка;
- осигурају да се суђење одржи у најкраћем практично могућем року, осим ако је одлагање у најбољем интересу дјетета. Истрага кривичних дјела која укључују дјетцу жртве и свједоке требала би се водити у убрзаном поступку;
- користе поступке прилагођене дјетету, укључујући просторије за разговор опремљене за дјетцу, паузе током свједочења дјетета, планирање саслушања за доба дана адекватно узрасту и зрелости дјетета како би дијете долазило на суд само када је то заиста потребно и друге адекватне мјере за олакшавање дјететовог свједочења,
- ограничава број испитивања: треба проводити посебне процедуре за прикупљање доказа од дјете жртава и свједока како би се смањио број испитивања, изјава, саслушања и уопште непотребан контакт с правосудним поступком;
- дјетца жртве и свједоци штите од унакрсног испитивања наводног починиоца, када је то потребно дјетца жртве и свједоци требали би бити испитани и саслушани пред судом без присуства наводног починиоца, а на суду би требало осигурати и одвојене чекаонице и издвојене просторе за испитивање;
- осигурава испитивања дјете жртава и свједока на начин прилагођен дјети, олакшава свједочење и смањује потенцијално застрашивање.

Из претходно наведеног произилази да у новом обрасцу третирања дјете у кривичном поступку, начело "материјалне истине" губи примат пред начелом "најбољег интереса дјетета", што представља и највећи помак у промоцији права дјетета у контакту са законом. Само едуковани, специјализовани кадрови, свјесни положаја дјетета у кривичном поступку својом професионалношћу и способношћу знаће препознати потребе дјетета и малољетника, жртве кривичног дјела и предузети адекватне мјере помоћи и заштите њихових виталних интереса у свима фазама кривичног поступка.⁷⁶

Омбудсман за дјетцу је надлежном органу предложио⁷⁷ мјере за заштиту дјете свједока/жртава у кривичном поступку на начин да:

- код поступања у кривичним предметима против учинилаца кривичних дијела на штету дјете и малољетника, при провођењу процесних радњи посебно води рачуна о спречавању секундарне трауматизације и виктимизације дјетета - жртве, уважавајући дјететову личност и достојанство, а посебно узимајући у

⁷⁵ Глава XI, „Право на заштиту од патње током правосудног поступка“, тачка 29. и 30.

⁷⁶ Смјернице за процјену и утврђивање најбољег интереса дјетета – водич за професионалце, Сарајево 2018.

⁷⁷ Препорука број:546-29-8-ПЖ-2/22

обзир могуће посљедице предузимања одређене радње на његов раст и развој, те

- да се додатни испитни поступци, а посебно додатна вјештачења дјете жртава кривичног дјела, обављају само онда када је то неопходно и када је то у најбољем интересу дјетета, узимајући у обзир при том дјететов став и право на мишљење.

Наведена препорука је прихваћена у цјелости⁷⁸ и свакако представља примјер добре сарадње у најбољем интересу дјетета.

---

⁷⁸ Одговор Окружни суд у Бања Луци број: 11 0 К 029566 21 К

VIII ПРАВО НА ЗДРАВСТВЕНУ ЗАШТИТУ

У извјештајном периоду институција Омбудсмана за дјецу за примила је 12 пријава које се односе на право дјеце на здравствену заштиту. Од укупног броја пријава 9 пријава се односило на медицинску помоћ и здравствену заштиту, 2 пријаве су се односиле на право дјеце на здраву животну средину, док је 1 пријава била у вези епидемиолошких мјера.

Одредбама Конвенције УН о правима дјетета⁷⁹ право на здравствену заштиту представља право на уживање највишег могућег стандарда здравља и на олакшање лијечења и здравствене рехабилитације, а државе се обавезују да осигурају да ниједном дјетету не буде ускраћено право приступа службама здравствене заштите. Уз то, обавезује их и да се залажу за пуно остварење права на здравље и да предузимају одговарајуће мјере, од којих су неке издвојене и посебно наглашене.

Квалитетно организована здравствена заштита дјеце представља основ за осигурање услова за цијелокупан развој дјетета, безбједно и сретно дјетињство, да ублажи, отклони и искључи негативне здравствене утицаје.

Комитет поздравља усвајање различитих политика и програма за здравље у раном дјетињству, имајући у виду Општи коментар Комитета бр. 15 (2013.) о праву дјетета на уживање највишег могућег стандарда здравља, као и подциљ одрживог развоја 3.8, и даље препоручује држави потписници да:

- издвоји довољне кадровске и финансијске ресурсе потребне за пуно провођење политика и програма који имају за циљ обезбјеђење квалитетних здравствених услуга у раном дјетињству за сву дјецу у држави потписници;
- прошири свијест о важности вакцинације и води рачуна да су здравствени радници и особље обучени за рад са дјецом и успостављање сврсисходне комуникације са њиховим родитељима и породицом;
- редовно прати и оцјењује ефикасност политика и програма везаних за исхрану дјеце, укључујући програме школа/вртића пријатеља здраве исхране, уз посвећивање посебне пажње ромској дјеци;
- промовише оптимално дојење, периодично оцјењује акредитоване болнице пријатеље дјеце, усклади прописе са Међународним кодексом о рекламирању замјена за мајчино млијеко и службено прати његову примјену.

Када је у питању здравље адолесцената Комитет држави потписници препоручује да:

- дјелотворно проводи законе и политике којима се адолесцентима забрањује конзумација алкохола, дувана и нелегалних дрога, укључујући Закон о забрани продаје и употребе дуванских производа лицима млађим од 18 година у Републици Српској и да прати њихово провођење;

---

⁷⁹ УН Конвенција о правима дјетета, члан 24.

- донесе законодавне мјере за забрану продаје дувана и нелегалних дрога на нивоу државе и прошири програме превенције злоупотребе алкохола и дрога, интервенције и рехабилитације за адолесценте;
- прошири обухват Политике за заштиту сексуалног и репродуктивног здравља и права на нивоу државе и осигура да образовање о сексуалном и репродуктивном здрављу буде обухваћено обавезним наставним планом и програмом и прилагођено доби дјеце, уз посебан фокус на превенцији адолесцентске трудноће и полно преносивих инфекција у свим дијеловима државе потписнице;
- осигура једнак приступ услугама заштите сексуалног и репродуктивног здравља за дјевојчице и дјечаке адолесцентске доби, нарочито оне из маргинализованих група.

1. Остваривање права на здравствену заштиту и његу

И извјештајну годину је, истина у мањој мјери, обиљежила здравствена криза узрокована пандемијом вируса КОВИД-19, кроз акутна нова (или поновна) заражавања, као и све чешћим пролонгираним посљедицама на пацијенте, који су раније прележали овај вирус. Живот се почео враћати у нормалне токове у смислу да ученици наставу похађају у школама, долази до директних контаката и дружења, уз очекиване мјере опреза. Све је то изискивало и додатне активности здравственог система, који је поред превенције и борбе са вирусом морао осигурати и медицинску помоћ и подршку и другим пацијентима, а посебно најосјетљивој категорији становништва, дјеци, а међу њима и дјеци са сметњама у развоју и дјеци са ријетким болестима.

Када је у питању остваривање права на здравствену заштиту и ове године Омбудсман за дјецу запримио је пријаву - жалбу којом се указује на проблем везан за пратњу родитеља дјеце која су на болничком лијечењу.

У вези са правом дјетета на пратњу родитеља /старатеља приликом болничког лијечења, Омбудсман за дјецу је и раније указивано на више пријава - жалби које се односе на повреду наведеног права дјетета. Тим поводом, Омбудсман је 2020. године упутио Препоруку⁸⁰ Министарству здравља и социјалне заштите везану за право дјетета на пратњу родитеља/старатеља приликом болничког лијечења, којом је предложено да се предузму мјере да све здравствене установе - болнице имају једнак приступ и обавезу да обезбједе примјену члана 46. Правилника о садржају, обиму и начину остваривања права на здравствену заштиту⁸¹.

На основу дате препоруке, ресорно министарство је дало инструкцију здравственој установи којом се налаже потсупање у складу са важећим позитивним прописима.

⁸⁰Препорука број: 711-39-8-ПЖ-7/20 од 15.10.2020. године

⁸¹ Правилник о садржају, обиму и начину остваривања права на здравствену заштиту ("Службени гласник Републике Српске" број: 102/11, 117/11, 128/11, 101/12, 28/16, 83/16, 109/17, 115/17, 017/18, 053/18, 059/18, 112/18, 017/19, 98/19, 21/20).

Током 2022. године Омбудсман за дјецу је поступао по службеној дужности⁸² поводом медијских иступања одређене групе родитеља, којима се указивали на повреду права њихове дјеце на здравствену заштиту током болничког лијечења на начин да у појединим здравственим установама-болницама Републике Српске не поступају у складу са чланом 35. Закона о обавезном здравственом осигурању Републике Српске⁸³ и онемогућавају родитељима/ старатељима да буду у пратњи своје дјеце млађе од 15 година која се налазе на болничком лијечењу.

Пријавом се указивало на то да у неким здравственим установама:

- уопште не омогућавају боравак родитеља/старатеља у пратњи дјетета на болничком лијечењу;
- различито наплаћају накнаду за боравак родитеља у болници током болничког лијечења дјетета,
- надлежни љекари, који у складу са Законом требају да дају упутнице родитељима за пратњу дјеци током болничког лијечења те упутнице не желе да дају.

Родитељи у својим медијским обраћања указују на потребу дјеце, посебно у њиховом најранијој узрасној доби да се не одвајају од родитеља, па ни онда када требају бити на болничком лијечењу, и све закључују ставом да се оваквим поступањима појединих здравствених установа - болница крши право њихове дјеце на пратњу родитеља /старатеља приликом болничког лијечења и тиме право на квалитетну здравствену заштиту њихове дјеце.

Омбудсман за дјецу се поново писаним путем обратио Министарству здравља и социјалне заштите, исказујући очекивање о достављању извјештаја о мјерама које су предузели да све здравствене установе секундарног и терцијарног нивоа у Републици Српској обезбједе уједначену праксу у примјени Закона о обавезном здравственом осигурању и у складу са истим осигурају остваривање права дјеце на пратњу /родитеља старатеља приликом болничког лијечења.⁸⁴ Наведени допис упућен 30.12.2022. године.

Успостављање Фонда солидарности за дијагностику и лијечење обољења, стања и повреда дјеце у иностранству, који основан је крајем 2017. године у Републици Српској представља велики искорак у остваривању права дјетета на здравствену заштиту и свакодневно се показује оправданост његовог постојања. Фонд је основан с циљем да се у складу са Законом о Фонду прикупљају додатна финансијска средства како би се омогућила дијагностика и лијечење дјеце у иностранству, када то није могуће у здравственим установама у Републици Српској нити у другим здравственим установама са којима Фонд здравственог осигурања Републике Српске има потписан уговор. Рад Фонда солидарности, односно његово оснивање, статус, дјелатност, организација, извори и начин прикупљања средстава, начин расподјеле средстава, те праћење рада Фонда уређени су Законом⁸⁵.

⁸² Предмет број:192-02-11-ПЖС/22

⁸³ Закон о обавезном здравственом осигурању Републике Српске („Службени гласник РС”, број:93/22)

⁸⁴ Допис од 30.12.2022. године (предмет број:192-02-11-ПЖС/22)

⁸⁵ Закон о Фонду солидарности за дијагностику и лијечење обољења, стања и повреда дјеце у иностранству (“Службени гласник Републике Српске” број:100/17 И 103/17)

Омбудсман за дјецу је запримио пријаву⁸⁶ родитеља којом се указује да дјеца са потешкоћама у развоју и дјеца са хроничним болестима имају потпуно идентичну процедуру за остваривање права на дјечији додатак, а да су та два стања нису спојива, те коме можете упутити иницијативу.

Законом о дјечијој заштити⁸⁷ прописана је процедура, односно ко, на који начин и под којим условима остварује право на дјечији додатак, а један од тих услова је и Налаз и мишљење првостепене стручне комисије надлежног центра за социјални рад. На овај начин законодавац је настојао да свој дјечији која имају наведено право осигура и једнак приступ том праву, што је један од основних захтјева УН Конвенције о правима дјетета.

У децембру мјесецу 2022. године је дванаести пут под покровитељством предсједника Републике Српске организовано донаторско вече "С љубављу храбрим срцима". Прикупљена средства су овог пута била намијењена за набавку транспортних инкубатора како би се на тај начин омогућио савремени неонатални транспорт за пријевремено рођену, али и тешко болесну дјецу.

Наведене активности значајно доприносе унапређењу нивоа здравствене заштите дјеце у Републици Српској, у ситуацији када се систем здравствене заштите налази пред низом савремених изазова и ризика.

2. Заштита репродуктивног здравља дјеце

Репродуктивно здравље је, према дефиницији Свјетске здравствене организације, стање физичког, менталног и социјалног благостања појединца у свим областима које су у вези са репродуктивним системом и његовим процесима током цјелокупног људског живота.

С тим у вези и право дјетета на образовање захтијева да наш образовни систем уочи теме и проблеме са којима се дјеца и млади сусрећу у процесу одрастања и сазријевања, а што се посебно односи на информације и образовање о сексуалном животу и репродуктивном здрављу. Недовољно познавање проблема, недостатак стручне помоћи и потребне подршке, чест је проблем на који указују здравствени радници, родитељи, али све чешће и сама дјеца, а све то указује на потребу да о питањима која се односе на репродуктивно здравље дјеца треба да стичу знања у оквиру образовног система, те да у наставни план и програм треба да буду укључене и теме које се односе на репродуктивно здравље. Недовољна или погрешна информисаност, недостатак подршке у породици и у школи у вези са проблемима и питањима из области сексуалног живота и репродуктивног здравља, може дјецу да доведе у ситуације које могу да оставе дуготрајне посљедице по њихово здравље, али и каснији живот.

Ћутање породице и школе о темама које дјецу и младе интересују и које су саставни дио њиховог одрастања доводи до тога да се дјеца о питањима и проблемима у везама а који их веома занимају, често међусобно информишу, или се информишу путем неких

---

⁸⁶ Предмет број: 721-55-8-ПЖ/22

⁸⁷ Закон о дјечијој заштити („Службени гласник Републике Српске” број 114/17,122/18,107/19)

часописа а данас најчешће преко интернета гдје могу да дођу у контакт са садржајем различитог квалитета.

Веома је важно да правилно образовање и промоција одговорног полног понашања адолесцентима и младима омогуће здрав психофизички развој, уз очување могућности избора када ће и колико често моћи да имају своје потомство. Ризични облици полног понашања као што је рано ступање у сексуалне односе, већи број партнера, неадекватна употреба средстава заштите при полном односу могу да доведу до нежељених посљедица као што су полно преносиве болести и инфекције, нежељене трудноће, а то се може негативно одразити на њихову будућу репродуктивну способност.

Један од проблема у вези са репродуктивним здрављем јесу и бракови дјеце у узрасту који за то није примјерен, без обзира на то што су та дјеца биолошки зрела. Рани бракови, закључени прије пунољетства, доводе до повреде основних права дјеце као што је право на заштиту здравља и на несметан психофизички развој, те право на образовање. Ступањем у брак и рађајући дјецу док су фактички још дјеца, та дјеца се сусрећу са ситуацијама за које нису, нарочито психички, припремљени, а дјеца из таквих бракова одрастају и развијају се у условима који дјетету не осигуравају правилан раст и развој.

Имајући у виду узроке, а нарочито посљедице ризичног сексуалног понашања младих, потребно је да наш образовни систем уочи потребу и утврди правилан програм учења младе популације о сексуалном и репродуктивном здрављу којим ће се дјеца и млади, на начин прилагођен њиховим потребама и узрасту, подстицати да правилно размишљају о здрављу, посебно о репродуктивном здрављу и заштити истог. Такође, неопходно је да установе образовног система остварују и јачају сталну сарадњу са установама здравственог система кроз програме образовања и информисања дјеце и младих о сексуалном и репродуктивном здрављу које ће бити усмјерене на превенцију, а не на отклањање посљедица.

Правилно образовање и приступ информацијама као и механизмима и могућностима заштите од родне дискриминације и родно заснованог насиља су фактори превентивног дјеловања и истовремено неодвојиви дио права на превентивну здравствену заштиту прописано чланом 24. Конвенције о правима дјетета.

3. Заштита менталног здравља

Недвосмислено је јасно да је пандемија изазвана вирусом КОВИД19 оставила посљедице не само на соматско, него и на ментално здравље становништва, а посебно дјеце и младих, а међу њима су посебно погођена дјеца са сметњама у развоју и хронично обољела дјеца. Овој популацији је неизоставно потребна адекватна медицинска подршка, чији изостанак је најчешће био условљен недовољним бројем професионалаца и недоступности истих. У појединим срединама се евидентира и недостатак установа тј. психијатријских одјељења за дјецу и младе.

У претходним извјештајима Омбудсмана за дјецу се указивало на чињеницу да Град Бијељина тј. Општа болница "Свети Врачеви" нема психијатријско одјељење, па тиме

ни психијатријско одјељење за дјецу и младе, што у пракси представља озбиљан проблем за овако велики град и регију.

Тиме се значајно лимитира квалитетна здравствена заштита становништва, а нарочито најосјетљивијих дјеце и младих, посебно у ситуацијама када им је потребна хоспитализација.

Ово представља значајан проблем, нарочито у акутним психотичним стањима код дјеце и младих (нпр. покушаји суицида) када пацијенти морају да се транспортују у таквом стању на лијечење у УКЦ у Бања Луку. Ово је прилика да се поново укаже на овај проблем, и искаже потреба за разрјешење истог у најбољем интересу како би се омогућило остваривање права на квалитетну и доступну здравствену заштиту дјеце и младих ове регије.

4. Заштита дјеце од болести зависности

Зависност је болест коју је потребно лијечити као и сваку другу болест, веома често погађа дјецу и младе код којих се огледа у сталној потреби за употребом и уживањем: дувана и дуванских производа, алкохола, игара на срећу, дроге и сличних опијата, а све чешће се код дјеце појављује и као зависност од сталне употребе интернета и играња игрица, затим потреба за учесталим коцкењем и клађењем и сл., а то често доводи до озбиљних здравствених и психофизичких посљедица за појединаца и његову породицу, а што представља озбиљан друштвени и социо - економски проблем.

Заштита дјеце од болести зависности подразумијева обавезу сваке државе да, сходно одредбама из члана 24. Конвенције о праву дјетета, сваком дјетету обезбиједи највиши ниво здравствене и медицинске заштите, а то укључује и заштиту од употребе и посљедица употребе алкохола, дувана, дроге, заштиту од учествовања у играма на срећу, коцкању, клађењу и сл.

Ова област заштите и бриге о дјетету тражи активност и ангажовање више субјеката заштите на различитим нивоима уз заједнички приступ који мора да буде усаглашен и пажљиво планиран и досљедно проведен.

Активност заштите дјетета од болести зависности треба да буде усмјерена у два правца, од којих је први усмјерен на образовање и васпитање дјеце о штетности и посљедицама употребе стварима које доводе до зависности као што су дуван, алкохол, дроге, коцкање, клађење и игре на срећу, а други правац је правовремено и адекватно реаговање надлежних субјеката према свима онима који не штите дјецу од наведених појава и не поштују позитивне прописе из те области.

Досадашња пракса, нажалост, показује да у нашим васпитно - образовним установама још није установљено стално дјеловање и рад са дјецом ради јачања превенције него се те активности организују повремено. То се најчешће огледа кроз сарадњу школе са локалним полицијским управама и локалним здравственим установама које повремено организују у школама предавања, најчешће, о штетности и посљедицама уживања алкохола, дувана и употребе дроге, док други облици зависности који се такође јављају код дјеце, нису или су веома ријетко предмет таквих предавања. Овакве активности

свакако треба подржати и поздравити, али и настојати да у исте буду укључени и родитељи дјеце с обзиром на њихову улогу у васпитању дјеце, те да предмет предавања буде проширен и на остале савремене или нове облике зависности са којима се дјеца сусрећу.

Поред оваквих активности на локалном нивоу, у извјештајном периоду је, уз подршку Министарства здравља и социјалне заштите Републике Српске одржан и Пети симпозијум о болестима зависности под називом "Системски одговор на болести зависности". Симпозијум је у организацији УГ "Викторија" организован у сарадњи са Комисијом за сузбијање злоупотребе опојних дрога Владе Републике Српске. У оквиру превентивних активности заштите дјеце од болести зависности треба споменути и "Мјесец борбе против алкохолизма и других зависности" који се обиљежава сваке године у периоду од 15. новембра до 15. децембра са циљем подизања свијести становништва о посљедицама алкохола, дрога и других психоактивних супстанци и мобилисања цјелокупног друштва за укључивање у програме и активности ради сузбијања њиховог коришћења.

Омбудсман за дјецу је израдио Посебан извјештај⁸⁸ о превенцији употребе алкохола и дувана међу дјецом и младима, који је настао као резултатведеног истраживања о раширености употребе и уживања алкохола и дувана међу дјецом и младима у Републици Српској.

Резултати су показали да су алкохол и дукан лако доступни дјеци, како у продавницама тако и у угоститељским објектима које млади воле да посјећују, због чега се број дјеце корисника и уживалаца алкохола и дувана повећава уз чињеницу да се старосна граница уживалаца помјера на све млађу дјецу. Истраживање и резултати истог су показали да развојем правног оквира и интервентним мјерама није могуће постићи жељени резултат и позитивне промјене без квалитетних превентивних мјера и активности које треба да створе окружење и амбијент који ће бити подржавајући у процесу правилног и квалитетног одрастања дјеце.

5. Заштита дјеце са проблемима у понашању

На проблематично понашање дјеце утиче низ фактора, а најчешће се тичу породице, школе али и самог дјетета, нарочито у адолесцентном добу. За развој, правилног, нормалног и друштвено прихватљивог понашања дјетета најважнија је сигурност и стабилност коју дијете треба да осјећа у породици, а касније у предшколској установи, школи и вршњачкој групи.

Због тога је за правилну реакцију на испољавање проблематичног понашања дјетета потребна искрена и стална сарадња родитеља и дјечијег или породичног љекара, као и стручног особља у предшколској установи, а касније у школи. Само таквом сарадњом и повјерењем могуће је благовремено уочити факторе ризика који доводе до

---

⁸⁸ Посебан извјештај о превенцији употребе алкохола и дувана међу дјецом и младима број:169-И/18

проблематичног понашања и сходно томе предузети потребне мјере помоћи и заштите таквог дјетета.

Озбиљни поремећаји у понашању дјеце најчешће постају видљиви у вишим разредима основне школе, а касније у средњој школи и обично почињу испољавањем агресивног понашања, наоправданог изостајања из школе, употребом алкохола, проблема у односима у породици, проблема у комуникацији са вршњацим и сл.

Према мишљењу стручњака наведено понашање код дјетета се развија постепено од оних мање тешких па до веома озбиљних и ако изостане благовремена и адекватна реакција, подршка и стручна помоћ дјетету, на првом мјесту у отклањању узрока који доводе до таквог понашања, проблеми могу да буду веома озбиљни са дугорочним и тешким посљедицама на дијете.

Због проблема у понашању или непримјереног понашања такве дјеце, средина почиње да их етикетира, осуђује и не прихвата, а неријетко као једини начин дисциплиновања таквог дјетета виде само у строгом кажњавању за сваки поступак а што веома често не даје жељени резултат.

То потврђује чињеницу да се дјеца са проблемима у понашању често не виде као дјеца којима је потребна стручна помоћ и подршка, а да наведени проблем захтијева и превентивно дјеловање.

Ради потребе уочавања наведеног проблема и самим тим и превентивног дјеловања, Републични педагошки завод и Друштво психолога Републике Српске су уз подршку УНИЦЕФ-а БиХ покренули спровођење програма "Успостављање референтног механизма подршке дјечи у ризику у школама Републике Српске", а који је настао из програма Републичког педагошког завода „Брига о дјечи -заједничка одговорност и обавеза“. Циљ овог програма је стварање услова за благовремено уочавање дјеце са проблемима у понашању и повезивање и сарадња свих субјеката ради пружања подршке и помоћи таквој дјечи и рјешавања њиховог проблема. Ради тога су формиран и стручни тимови сачињени од професионалаца који раде са дјецом и који су на располагању наставном особљу у школама за савјетодавне и интервентне активности у сличајевима када је потребно реаговање на уочене проблеме у понашању код дјеце. Овај програм обезбјеђује и мултидисциплинарни приступ ради рјешавања уоченог проблема, јер су у активности укључена ресорна министарства и удружења грађана. Стручњаци у оваквим тимовима могу да благовремено уоче потребу превентивног поступања и рада са дјецом са проблемом у понашању, укључујући терапијски и савјетодавени рад са дјецом али и са њиховим родитељима а то је веома важно, ради разумијевања узрока проблема, стицања потребних социјалних вјештина и увођења потребних промјена у њиховом породичном функционисању.

6. Право на здраву животну средину

УН Конвенција о правима дјетета истиче чињеницу да се право дјеце на сигурну, чисту, здраву и одрживу животну средину треба заштити као посебно право које у свим ситуацијама треба посматрати у вези са осталим правима и најбољим интересима дјеце.

Конвенција подвлачи везу овог права са правом на живот (члан 6.), правом на здравствену заштиту у складу на највећим могућим оставреним стандардима здравља (члан 24.)⁸⁹ и правом на образовање (члан 28.).

Комитет о правима дјетета је 2013. године истакао важност животне средине за здравље дјеце као и потребу да се адресирају климатске промјене које је истакао као једно од највећих пријетњи по здравље дјеце. Комитет истиче да је право дјеце да изразе мишљење по свим питањима и истиче обавезу да се обезбиједи повратна информације о ставовима и мишљењу које су дјеца изнијела.

Омбудсман за дјецу је у периоду од јула до октобра 2022. године спровео истраживање о праву дјеце на здраву животну средину. На основу прикупљених података и резултата истраживања Омбудсман за дјецу је сачинио Посебан извјештај⁹⁰ и упутио одговарајуће препоруке надлежним државним тијелима.

Циљ спроведеног истраживања је утврђивање мишљења и ставова дјеце и младих о појединим сегментима остваривања њиховог признатог права на здраву животну средину, а нарочито степен њиховог учешћа у поступку утврђивању политика и стратегија у области заштите животне средине и степен остваривања њиховог права на информисање и образовање у овој области, те да се упуте препоруке надлежним тијелима за унапређење поступка остваривања права дјеце на здраву животну средину.

И поред јасних обавеза прихваћених међународним актима, анализа домаћих прописа упућује да правни оквир у Републици Српској не препознаје дјецу као посебно осетљиву групу или да садржи одредбе које би се специфично односиле на дјецу. Правни оквир садржи обавезу за разна државна тијела за доношење одређених стратешких докумената у предметној области, али не укључује јасно прописану обавезу да се у било којим актима или документима дефинишу посебне мјере из перспективе заштите права дјетета и остваривања његовог права на здраву животну средину, као ни обавезу укључивања мишљења и ставова дјеце и младих у ове процесе.

На основу анализе свих прикупљених података током предметног истраживања, може се са сигурношћу закључити да дјеца и млади нису упознати са својим правом на здраву животну средину и да се не укључују у процесе креирања стратегија и политика у овој области, али ни у разне еколошке пројекте. У пракси, право дјетета на здраву животну средину у Републици Српској се само посредно остварује кроз општу заштиту свих грађана и остваривање њиховог права на здраву животну средину које представља и Уставну гаранцију у Републици Српској.

⁸⁹ "Да се боре против болести и неисхрањености, укључујући, у оквиру примарне здравствене заштите, између осталог, примјену доступних технологија и давање одговарајуће прехране и чисте воде за пиће, узимајући у обзир опасности и ризике загађења животне средине."

⁹⁰ Посебан извјештај о праву дјеце на здраву животну средину, број: 1504-4-И/22

IX ПРАВА ДЈЕЦЕ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ

Када је ријеч о правима дјеце са сметњама у развоју у извјештајном периоду Омбудсман за дјецу поступао је у 25 предмета гдје су била повријеђена нека од права дјеце са сметњама у развоју. Пријаве су се односиле на право дјеце са сметњама у развоју на образовање, право на заштиту здравља и лијечење, категоризацију дјеце са сметњама у развоју, те остваривање права из области социјалне и дјечије заштите.

Одредбама Конвенције о правима дјетета обавезане су државе чланице да дјеци са сметњама у развоју омогуће равноправно учешће у друштву у којем треба да уживају пун и достојан живот, у условима у којима се обезбјеђује њихова самосталност и олакшава активно учешће у заједници. Из докумената који су настали примјеном и разрадом Конвенције јасно произлази да у трагању за побољшањем квалитета живота сваког дјетета, па и дјетета са сметњама у развоју, треба тражити могућности које би помогле да се задовоље његове људске потребе од најранијег узраста.

У том поступку на првом мјесту је свакако најважније благовремено откривање и дијагностиковање сметње и сходно утврђеном стању, припрема плана и програма за мјере помоћи и подршке.

Нажалост, релативно често, прва препрека у поступку остваривању права дјеце са сметњама у развоју је чињеница да родитељи због неблаговременог уочавања проблема са којим се дијете сусреће или неприхватањем истог, најчешће доводе до ситуације да се постојећа сметња код дјетета врло касно открије, иако стручњаци из те области упозоравају да је управо рана дијагностика и адекватне мјере у најранијем узрасту дјетета од посебне важности у превазилажењу или умањењу сметње код дјетета.

Ово је врло важна чињеница, с обзиром на то да се поступак процјене, према Правилнику о процјени потреба и усмјеравању дјеце и омладине са сметњама у развоју⁹¹, врши према захтјеву родитеља, односно, стараоца, а и других лица, што често због неодлучности родитеља да покрену овај поступак одлаже рану дијагностику и пружање адекватних мјера за умањење сметњи код дјетета.

Процјена способности или неспособности за самосталан живот стручне комисије врше искључиво у циљу одлучивања о праву на подршку у изједначавању могућности дјеце са сметњама у развоју.

Налаз и мишљење стручне комисије служи као полазни основ и доказ за остваривање права и услуга из различитих области у складу са утврђеним потребама дјетета са сметњама у развоју. Практично налазом и мишљењем те комисије врши се припрема и укључивање дјеце са сметњама у развоју у предшколске установе, те касније у даље школовање сходно могућностима те дјеце. Законима којима је регулисано предшколско, основно и средњошколско образовање уређен је поступак пријема и образовања те

⁹¹ Правилник о процјени потреба и усмјеравању дјеце и омладине са сметњама у развоју ("Службени гласник број: 117/12)

дјеце у васпитно - образовним установама, а на основу налаза и мишљења стручне комисије.

1. Образовање дјеце са сметњама у развоју

Дјеца са сметњама у развоју стичу основно васпитање и образовање у редовним школама укључивањем у редовни наставни процес (инклузија), те у комбинованим или посебним одјељењима, а васпитно - образовни рад се реализује на основу прилагођеног наставног плана и програма, или у основним школама за дјецу са сметњама у развоју.

За дјецу код којих се након уписа у васпитно - образовну установу уоче сметње, а немају налаз и мишљење комисије, обезбјеђује се опсервација, на основу које се даје препорука опсервационог тима за наставак боравка и даљег школовања. Дјеца са већим и комбинованим потешкоћама у развоју образују се у специјализованим установама опремљеним за образовање дјеце с озбиљним и комбинованим потешкоћама у развоју, или у посебним одјељењима за дјецу с посебним образовним потребама у редовним школама. Након уписа дјетета са сметњама у школу стручни тим у школи има задатак да изради индивидуално прилагођени план и програм за свако дијете појединачно, примјерен основним карактеристикама потреба и потешкоћа код дјетета, који у правилу представља смањивање интензитета и екстензитета при избору наставних садржаја, обогаћен специфичним методама, средствима и помагалима, те да редовно врши његову евалуацију.

И у овом извјештајном периоду Омбудсману за дјецу су се обраћали родитељи дјеце са сметњама у развоју и указивали на проблеме са којима се сусрећу, почев од тога да у неким локалним заједницама првостепене стручне комисије нису биле благовремено формиране, да је било отпора приликом уписа такве дјеце у предшколске установе што је правдано недостатком мјеста, затим недостатком довољно образованих васпитача који се могу адекватно посветити бризи око таквог дјетета, као и на проблем одбијања пријема у предшколску установу дјетета коме је због вишеструких сметњи у развоју током боравка у предшколској установи неопходно присуство асистента.

Један дио запримљених пријава указује на повреде права дјеце са сметњама у развоју на начин да рјешење, које је донио надлежан центар за социјални рад на основу налаза и мишљења стручне комисије, не упућује на остваривање одговарајућих мјера заштите.

Омбудсман је запримио пријаву⁹² којом се указује да налазом и мишљењем стручне комисије није јасно прецизирано мишљење тј. мјера заштите за дијете предшколског узраста са сметњама у развоју, односно у мишљењу се на наводи да ли дијете може да похађа предшколску установу, нити да ли је потребно ангажовање асистента, што је јако важно с обзиром да то мишљење представља предуслов за евентуални улазак дјетета у систем предшколског васпитана и образовања.

---

⁹² Предмет број: 554-31-2-ПЖ/22

На овакве проблеме су указивале и предшколске установе, имајући у виду чињеницу да је могуће ангажовање асистената, али је проблем у финансирању истог. Иако су проблеми у вези са асистентима у извјештајном периоду били у мањем броју, ипак их је било, а огледали су се и у неблаговременом ангажовању истих због чега је дијете било приморано да изостане са наставе више дана на почетку школске године. Поред наведених, не треба заборавити ни архитектонске баријере које за дјецу са сметњама у развоју представљају велике проблеме.

Ефикасна брига о дјечи са сметњама у развоју захтјева и додатне програме и услове за њихов оптималан развој. Да би то било могуће, поред материјалних услова неопходно је да сви они који брину о дјетету на одговарајући начин буду међусобно увезани, кроз заједничко дјеловање и сарадњу. Начин на који је дијете прихваћено у породичном кругу, позитивно утиче на развој комуникације, усвајање дневних животних вјештина и успјешније уклапање у социјално окружење, а подршка и разумијевање шире друштвене заједнице неопходна је како би се оваквом дијетету омогућило да социјалне интеракције оствари и ван породичног круга.

Чињеница је да је напредак у положају дјеце са сметњама у развоју у Републици Српској у посљедњих неколико година видљив, а пријаве по којима је Омбудсман за дјецу поступао, указују да је неопходно стално указивати на положај и проблеме дјеце са сметњама у развоју и подржавати све активности усмјерене на добробит те дјеце и примјере добре праксе.

Једна од таквих активности је и недавно одржана конференција коју је организовало Министарство просвјете и културе Републике Српске под називом "Јавне презентације мјера и активности подршке укључивању у предшколско и основно васпитање и образовање дјеце са сметњама у развоју". Конференција је имала за циљ представљање досадашњих активности и примјера добре праксе инклузивног васпитања и образовања те дефинисања даљих корака за унапређење васпитања и образовања дјеце са сметњама у развоју.

2. Здравствена заштита дјеце са сметњама у развоју

Конвенција о правима дјетета (члан 24. став 1.) и Конвенција о правима особа с инвалидитетом (члан 25, тачке ц и д), обавезују државе потписнице да се дјеци са сметњама у развоју обезбиједи највећи степен заштите менталног и физичког здравља, имајући у виду да као најрањивија категорија дјеце, врло лако могу бити изложена дискриминацији и непоштовању њихових права приликом приступа и кориштења услуга здравствене заштите.

У кризним ситуацијама, каква је била (дјелимично још траје) пандемија изазвана вирусом КОВИД 19, дјеца са различитим сметњама у развоју су посебно погођена. Пракса показује да ова категорија дјеце осим проблема са раном дијагностиком често нема адекватну стручну подршку, што доводи у питање остваривање њихових права. Ако нису у могућности да имају подршку стручњака, нпр. логопеда, у мјери у којој им је, с обзиром на сметњу потребно, шансе ове дјеце за укључивање у друштво и за

постизање максимално могућих потенцијала су све мање. Проток времена у пружању подршке за њих је додатни проблем и додатно их удаљава од могућности за равноправно учешће у друштву.

У извјештајном периоду Омбудсман за дјецу је запримио пријаву-жалбу⁹³ којом се управо указује на повреду права дјетета са сметњама у развоју на здравствену заштиту због немогућности подршке логопеда у Дому здравља у мјесту живљења. Пријавом се указује на мали број логопеда, а и на њихово готово стално одсуство са радног мјеста, те ријетку могућност за третман дјетета, пошто према наводима пријаве "логопеди иду на боловање и раде приватно". Сходно томе, родитељи су принуђени да о свом трошку дјецу воде на приватне логопедске третмане у другу средину, без могућности партиципације трошкова од стране Фонда здравственог осигурања. Подносилац пријаве је током поступка одустао од пријаве.

Иако су према Конвенцији сва дјеца једнака, и уживају једнака права, дјеца са сметњама у развоју захтјевају посебне облике бриге и заштите на њиховом путу одрастања. Изазови са којима се ова дјеца, али и њихови родитељи сусрећу су велики, и врло често нису у могућности да остваре ни минимум загарантованих права као што су право на образовање, здравствену заштиту, одговарајући животни стандард, те социјалну укљученост.

Ради заштите али и унапређења права и положаја дјеце са сметњама у развоју Омбудсман за дјецу и овим извјештајем указује да је и даље неопходна континуирана и ефикаснија подршка која се огледа у сљедећим правцима и активностима:

- у циљу благовременог поступка у процјени потреба и усмјеравању дјеце и омладине са сметњама у развоју, неопходно је покренути активности ради израде протокола о сарадњи који утврђује обавезу и начин сталне координације и сарадње, укључујући и размјену података између свих институција које су надлежне за пружање подршке дјецу са сметњама у развоју (и на локалном и на ентитетском нивоу), а нарочито између првостепене стручне комисије за процјену потреба и усмјеравању дјеце и омладине са сметњама у развоју и стручних опсервационих тимова у школама;
- радити на изради уџбеника прилагођених дјецу са сметњама у развоју;
- ради дестигматизације дјеце са потешкоћама у развоју потребно је стално радити и на едукацији ученика у основним и средњим школама;
- предузети конкретне активности да се у свим васпитним - образовним установама што хитније отклоне архитектонске баријере на територије цијеле Републике Српске;
- радити на прилагођавању онлине наставе за ученике са сметњама у развоју у зависности од врсте и степена њиховог оштећења;
- организовати и подстицати обавезне и континуиране едукације наставног особља и то како о изради, тако и о практичној реализацији наставних планова и програма, и то кроз редовне и обавезне програме, али и кроз тематске семинаре и тренинге за рад са ученицима са сметњама у развоју те,
- настојати обезбиједити системско рјешење о обезбјеђивању асистента у предшколским установама за дјецу са сметњама у развоју.

---

⁹³ Предмет број:166-62-11-ПЖ/22

X ПРАВА ДЈЕЦЕ КАО ЧЛАНОВА ДРУШТВЕНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Право дјеце као чланова друштвене заједнице је у 8 пријава било предмет поступања Омбудсмана за дјецу у извјештајном периоду. Пријаве су се односиле на остваривање права на партиципацију дјетета, приступа информацијама од значаја за дијете, те заштиту дјеце од непримјерених медијских садржаја.

1. Право на партиципацију

Дјеца имају право да изразе своје мишљење, да буду саслушани и да се њихово мишљење уважи када је то могуће, и то је један од основних принципа УН Конвенције. Улагање у остваривање права детета да партиципира о свим питањима која се тичу дјетета и да се његовом мишљењу посвети дужна пажња јасна је и непосредна законска обавеза држава - потписница у погледу Конвенције. То је право сваког дјетета, без дискриминације.

Дјеца имају право на учешће у животу своје породице, школе, локалне па и шире заједнице у складу с њиховим способностима и могућностима.

Омбудсман за дјецу је у склопу редовних активности у школској 2022/23. години реализовао радионице у основним и средњим школама широм Републике Српске под називом "Имам право да се и мој глас чује". Радионицама је присуствовало 900 ученика у 33 школе. Према подацима до којих смо дошли дјеца и основношколског и средњошколског узраста углавном су била изненађена чињеницом да могу учествовати у доношењу одлука на нивоу образовне установе, предлагање секција, тема за рад са стручном службом или на часовима одјељенске заједнице, предлагање излета/екскурзија-локација и других битних питања.

Дјеца сматрају да је битно да и они учествују у школи, али има и оних који сматрају да се већина дјеце устручава да изнесе своје мишљење јер се боји "посљедица". Мисле да би могли боље да учествују у одлучивању, ако би имали довољно информација од одраслих о конкретној ствари. Такође, дјеца наводе да у партиципацији требају сви да учествују, а не само одабрани или добри ђаци. Наводе и да више учествују у разреду него на нивоу школе, а да сматрају да најбоље могу да се "покажу" кроз ваннаставне активности, пројекте, рад у групи и слично.

Из одговора које смо добили у непосредном контакту са дјецом, као и на основу утисака са радионица закључујемо да је основношколско и средњошколско образовање успјешније у преносу знања о партиципацији него у подстицању стварне партиципације и јачању механизма демократских пракси у школама. Право и начело партиципације дјеце од стране одраслих указује да је углавном присутан проблем недовољног познавања и разумијевања овог права дјетета, те да је низак ниво оспособљености одраслих за рад с дјецом на остваривању њихових партиципативних права. Како би се то промијенило потребна је промјена друштвених ставова о дјечи као пасивним

објектима одлучивања одраслих, те креирања простора и климе за активно учествовање дјетета у свим питањима која га се тичу.

Омбудсман за дјецу је у складу са чланом 6. Закона о Омбудсману за дјецу, а слиједећи основне принципе УН Конвенције о правима дјетета, предузео активности у циљу основања Мреже младих савјетника омбудсмана за дјецу с циљем: остваривања права на партиципацију дјеце/младих у свим питањима која их се тичу, њиховог слободног изражавања мишљења, омогућавања приступа информацијама, упознавање младих са основним захтјевима, принципима и правима из Конвенције, добијања информација од дјеце о остваривању, заштити и повреди њихових права.

Непосредан рад са дјецом током извјештајног периода био је знатно свеобухватнији у односу на претходне године, када због пандемије вируса ЦОВИД-19, и ограничења због прописаних епидемиолошких мјера нисмо били у могућности да овај вид активности организујемо у већем броју школа и са већим бројем ученика. С обзиром на број дјеце који је био обухваћен наведеним активностима, као и значајем теме која је ове године била у фокусу, а то је право дјетета на партиципацију, Омбудсман за дјецу ће изградити посебан извјештај, којим ће детаљније бити представљен рад са дјецом, сазнања и закључци до којих смо дошли, али и препоруке надлежном органима у циљу унапређења, али и бољег разумијевања овог права дјетета.

2. Право на заштиту од непримјерених садржаја

Институција Омбудсмана за дјецу запримила је пријаве-жалбе⁹⁴ којим је указано на непримјерен садржај цртаног филма који се приказивао у биоскопима. Према ријечима родитеља наведени цртани филмови садрже сцене које дјецу излажу садржајима за које сматрају да нису примјерен узрасту дјетета, као ни њиховим моралним начелима. Сличан проблем, односно реакција родитеља, али и шире јавности био је присутан и у другим државама (Република Србија).

Поступајући по наведеном предмету, утврђено је да наведени медијски садржај, односно цртани филм, не садржи никакву ознаку о (не)подобности за дјецу односно малољетна лица. Према члану 29. Закона о аудио - визуелним дјелатностима⁹⁵ дистрибутер и приказивач је дужан да прије првог стављања у промет аудио-визуелног дјела или његовог јавног приказивања на одговарајући и јасно видљив начин истакне категорију аудио - визуелног дјела која је додијељена у складу са овим законом и правилником којим се прописује категоризација аудио - визуелних дјела ради заштите дјеце и младих од садржаја аудио - визуелног дјела који је непримјерен њиховом узрасту. Чланом 31. прописано је да уколико садржина аудио - визуелног дјела може да нашкоди моралном, физичком или менталном развоју малољетника, правно лице или предузетник које обавља аудио - визуелну дјелатност дужно је да, приликом стављања у промет или јавног приказивања тог аудио - визуелног дјела, истакне ознаку да се аудио - визуелно дјело не препоручује лицима млађим од 7, 12, 14, односно 18 година, у зависности од категорије аудио - визуелног дјела.

⁹⁴ Предмет број: 1626-123-8-ПЖ/22

⁹⁵ Закона о аудио - визуелним дјелатностима ("Службени гласник Републике Српске" број:56/22)

Међутим, из одговора Аудио - визуелног центра Републике Српске дистрибутери и приказивачи још увијек не обавјештавају Центар о категорији додјељеној аудио - визуелном дијелу прије првог јавног приказивања или стављања у промет, јер још нису донесени подзаконски прописи о поступку утврђивања критеријума за одређивање категорије подобности, изгледа и садржине ознаке категорије аудио - визуелног дјела и начину извршавања обавеза истицања ознаке категорије аудио - визуелног дјела. У одговори се даље наводи да су подзаконски прописи у фази израде.

Изложеност дјеце непримјереним садржајима посебно долази до изражаја у дигиталном окружењу. Стога и у овом извјештају Омбудсман за дјецу посебно апелује на родитеље да користе доступне менизме за ограничавање приступа одређеним (експлицитним) садржајима на уређајима које користе дјеца, те да редовно контролишу како и на који начин дјеца проводе вријеме на интернету.

Омбудсман за дјецу присуствовао је Конференцији о медијској и информатичкој писмености, и том приликом су представљени промотивно едукативни материјали у склопу кампање "Вебобран", а исти су доступни на друштвеним мрежама Омбудсмана за дјецу.

XI ПРАВО НА СЛОБОДНО ВРИЈЕМЕ, РЕКРЕАЦИЈУ И КУЛТУРНЕ АКТИВНОСТИ

Институција Омбудсмана за дјецу је у извјештајном периоду запримила 4 пријаве које се односе на право на слободно вријеме, рекреацију и културне активности.

Право на игру и слободно вријеме дефинисано је чланом 31. УН Конвенције о правима дјетета, и укључује право дјетета на одмор и слободно вријеме, учешће у игри и рекреативним активностима које одговарају његовој доби, могућностима и способностима, и истовремено обавезује државу да осигура сваком дјетету његово остваривање без дискриминације по било којем основу као и свако право из Конвенције.

У вези са Општим коментаром Комитета бр. 17 (2013.) о праву дјетета на одмор, слободно вријеме, игру, рекреативне активности, културни живот и умјетност, УН Комитет је дао препоруку да БиХ појача напоре како би се свој дјеци у држави потписници, укључујући дјецу са инвалидитетом и дјецу из маргинализованих група, гарантовала једнака права на одмор и слободно вријеме, те игру и рекреативне активности примјерене узрасту дјетета.

Пријаве из ове области које је током 2022. запримио Омбудсман за дјецу Републике Српске односиле су се на: нереаговање локалних комуналних органа на неприхватљиве услове у којима се играју дјеца; финансирање спортских клубова, те на ускраћивање права на кориштење вандомских погодности штићеника Дјечијег дома "Рада Врањешевић" у Бања Луци.

Омбудсман за дјецу Републике Српске у оквиру редовних активности дошао је до сазнања да су штићеницима Дома који долазе са подручја надлежности Центар за социјални рад Градишка ускраћена права на кориштење вандомских погодности, односно слободног времена, а која им према важећим прописима припадају. Након извршене анализе стања и контакта са штићеницима, представницима Дјечијег дома "Рада Врањешевић" те Центра за социјални рад Градишка утврђено је да Центар, као орган старатељства, није уважио мишљење дјеце везано за кориштење слободног времена и вандомских погодности, иако је учешће дјеце у доношењу одлука о свим питањима која их се тичу један од основних принципа Конвенције о правима дјетета чије поштовање обезбјеђује остваривање најбољег интереса дјетета у свим случајевима и поступцима који се тичу дјетета.

С тим у вези, Омбудсман за дјецу је у предметном случају упутио Препоруку⁹⁶ Центру за социјални рад Градишка о предузимање потребних мјера у активности ради отклањања

---

⁹⁶ Препорука бр. 945-10-8-ПЖС-11/22

ситуација које доводе до повреде права дјетета на изражавање мишљења и учешће у поступку, на начин да Центар:

- у свим активностима у вези са дјецом омогући дјетету да изрази своје мишљење у складу са законом,
- да приликом доношења одлука које се тичу дјетета цијени мишљење дјетета,
- у образложењу одлуке поред мишљења дјетета буду наведени и други параметри на основу којих је надлежни орган утврдио да иста јесте или није у најбољем интересу дјетета, те
- изврши анализу рада стручних радника у наведеном предмету, утврди разлоге пропуста и с тим у вези предузме одговарајуће мјере из своје надлежности.

Одговарајући на препоруку, Центар је образложио разлоге свог поступања и заузетих ставова те поступио по датој препоруци Омбудсман за дјецу Републике Српске.

Наведени примјер јасно указује да је поштовање четири основна принципа примјене УН Конвенције о правима дјетета (најбољи интерес дјетета, недискриминација, право на живот и развој, право дјеце на учешће и изражавање мишљења) кључно у остваривању свих права дјетата, укључујући и оног на игру и слободно вријеме.

XII ОСТАЛА ПРАВА

Током извјештајног периода запримили смо неколико упита и молби за помоћ који нису подручје стварне надлежности Омбудсмана за дјецу, јер се исти не односе на повреде права дјеце већ одраслих особа. Подносиоци су обавијештени на који начин могу потражити рјешење проблема или заштиту својих права. Такође, у последње вријеме све чешће запримамо упите са подручја Федерације БиХ. С обзиром да Омбудсман нема надлежност за поступање ни у овим предметима, што је највјероватније резултат веће заступљености Омбудсмана за дјецу у готово свим медијима БиХ, такве пријаве прослијеђујемо Омбудсману за људска права БиХ, или подносиоце упућујемо на друге надлежне органе.

XIII ПОСТУПАЊЕ ПО СЛУЖБЕНОЈ ДУЖНОСТИ

1. Право на здраву животну средину у Републици Српској

Уважавајући снажан утицај који питања заштите животне средине и ублажавања посљедица климатских промјена имају на дјецу и остваривање њихових права, УН Канцеларија високог комесара за људска права је 2017. године израдила и аналитичку студију о овим питањима у којој је један од закључака да дјечија права, укључујући право на учешће, морају бити уграђена у стратешке документе који се односе на заштиту животне средине и развоја.

Поштујући горе наведено, као и чињеницу да је Европска мрежа омбудсмана за дјецу као тему своје годишње скупштине одредила питања из области "климатске правде", Омбудсман за дјецу приступио у другој половини 2022. године изради Посебног извјештаја на тему "Право дјеце на здраву животну средину"⁹⁷.

Сprovedено истраживање је обухватило:

- идентификацију и анализу правног оквира – међународног и домаћег,
- прикупљање релевантних података, мишљења и ставова употребом: унапријед припремљеног и усклађеног упитника за средношколце, тј. дјецу и младе од 14 до 18 (19) година,
- фокус групе са ученицима основних школа, тј. дјецом млађом од 14 година,
- дубински интервју са представницима републичких органа, локалне самоуправе и невладиног сектора у овој области,
- студија случаја пред омбудсманом за дјецу,
- анализу прикупљених података, мишљења и ставова,
- препоруке.

У току истраживања о праву дјеце на здраву животну средину, између осталог, спроведено је анкетирање средњошколаца у периоду септембар/октобар 2022. године на нивоу Републике Српске. Анкетирање је извршено употребом унапријед припремљеног и усклађеног онлајн анкетног упитника, који садржи 24 питања отвореног и затвореног типа прилагођених узрасту од 14 до 18 година, односно 19 година уколико је ученик завршног разреда средње школе. Анкетирање је било анонимно и извршено је у складу са свим постојећим правилима и стандардима учешћа малолетника у истраживањима и уз писану сагласност Министарства просвјете и културе Републике Српске. У анкетирању је учествовало укупно 2522 средношколаца из свих средњих школа у Републици Српској, од којих је 59% женског, а 41% мушког пола.

Према изјави Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију, Стратегија заштите животне средине Републике Српске, чија израда је у току, припремана је по партиципативном приступу уз учешће великог броја институција и

⁹⁷ Посебан извјештај о праву дјеце на здраву животну средину, број: 1504-4-И/22

удружења. Активно учешће институција и удружења имало је за резултат да се широка јавност укључи у доношење докумената стратешког планирања из области заштите животне средине.

Имајући у виду да је Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске позвало јавност да достави примједбе и сугестије на Нацрт стратегије заштите животне средине и пратећи Нацрт извјештаја о стратешкој процјени утицаја на животну средину Стратегије заштите животне средине, Омбудсман за дјецу је запазио да се из наведеног документа не види да су дјеца и млади на било који начин били консултовани при изради овог документа. Омбудсман за дјецу подсјећа да је поштовање дјечијих права и остваривање најбољег интереса дјетета од кључног интереса за државе приликом доношења стратешких и развојних документа, нарочито оних који имају дугосежне посљедице нарочито на дјецу старости до 18 година као специфично рањиву групу становништва. Стога, Омбудсман за дјецу сматра да се учешће дјеце и младих треба осигурати приликом израде оперативних планова за остваривање циљева наведених у Нацрту, а у складу са Уредбом о стратешким документима у Републици Српској ("Службени гласник Републике Српске", број: 94/21) којом се уређују процедуре израде и структура средњорочних и годишњих планова рада, смјернице планирања, праћење и извјештавање, те друга релевантна питања планирања, праћења и извјештавања у Републици Српској.

Према изјави Министарства просвјете и културе, ученици основних школа су довољно информисани о поменутој области те активно укључени у многобројне акције и радионице на тему заштите животне средине, права на здраву животну средину, утицаја које човјек врши на своју околину, те развијању и његовању еколошке свијести о значају очувања, унапређења и уређења животне средине. Међутим, на позив, да оцјеном од 1 до 5, оцјене колико су задовољни информацијама о правима на здраву животну средину које добијају у школи у току редовног Наставног плана и програма, највише анкетираних ученика се опредјелило за средњу оцјену "3" - 719 или 28,5% анкетираних. Мање од једне трећине анкетираних ученика се опредјелило за оцјене "4" и "5", који податак довољно говори да се дјеца не слажу са оцјеном Министарства за просвјету и културу да су *"ДОВОЉНО"* упознати о својим правима на здраву животну средину. Шта више, чак 62,2% анкетираних се изјаснило да би дјеца и млади у школи путем редовног Наставног плана и програма могли бити боље информисани о свом праву на здраву животну средину начинима остваривања и заштите својих права.

Такође, анкетирани ученици се не слажу са ставом Министарства за просвјету и културу да су довољно укључени у разне ваннаставне активности. Анкетираних 41,4% ученика сматра да се морају појачати ваннаставне активности у овој области у циљу њихове боље информисаности. Веома је забрињавајуће сазнање да се само 19,3% (487) анкетираних средњошколаца од укупно 2522, изјаснило да у њиховој школи дјелује еколошка секција или се спроводи нека друга ваннаставна активност у области заштите животне средине. Чак 56,5% анкетираних средњошколаца се изјаснило да уопште не знају за ову врсту активности. Још више забрињава податак да чак 80,9% анкетираних средњошколаца нити су били, нити су тренутно члан неке еколошке секције, нити су учествовали, нити тренутно учествују у некој ваннаставној активности у области заштите животне средине.

Шта више, супротно ставу и мишљењу Министарства просвјете и културе, као и Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију, наши средњошколци нису уопште или готово никако упознати нити са активностима, нити са обавезама државе које се односе на питања одрживог развоја и климатских промјена неспорно говоре и подаци приказани на графиконима број. 6 и 7. у дијелу VI. овог извјестаја.

Међутим, поред степена у којем су дјеца уопште упозната о њиховом праву на здраву животну средину и питања степена њихове едукације у овој области, веома важно питање за њих је колико и у којој мјери их одрасли уопште и укључују у процесе утврђивања политика и стратегија у овој области. Веома је забрињавајући податак, да се само 4,7% анкетираних ученика изјаснило да сматрају да су у довољној мјери укључени у ове процесе.

Говорећи о ближем животном окружењу, анализа прикупљених података говори да анкетирани средњошколци у својим мјестима у којима живе у Републици Српској, препознају као највеће узрочнике загађење ваздуха: саобраћај, непрописно депоновање и паљење отпада и индустријска постројења, а нелегалне депоније отпада око ријека и у природи, отпадне/канализационе воде и индустријска постројења/фабрике као највеће узрочнике загађења вода.⁹⁸ Двије трећине анкетираних ученика није задовољно чистоћом мјеста у којем живе.⁹⁹ Највише их мисле да је то због неодговорног понашања грађана и недовољном ангажованости градских/општинских служби.

Дубински интервју са представником невладиног сектора је показао да дјеца до 18 година старости немају могућности да ни кроз рад организација цивилног друштва утичу на доношење одлука и политика везаних за животну средину. Иако Закон о удружењима и фондацијама Републике Српске¹⁰⁰ у члану 14. каже да "малољетна лица могу бити чланови удружења и учествовати као чланови у раду удружења на начин прописан статутом", удружења се статутом ограниче да им чланство буде старије од 18 година. Овакав ситуација и у већини европских земаља како се наводи у Синтетичком извјештају ЕНОЦ-а (Европске мреже омбудсман за дјецу) из 2022¹⁰¹ "Дјечија права и климатска правда". Из овог произилази да дјеца немају могућност да изнесу своје мишљење путем организација цивилног друштва нити да се њиховом мишљењу о овим питању поклати дужна пажња у складу са њиховом зрелошћу.

Везано за питања информисаности дјеце, интервјуисани представник невладиног сектора је нагласио нужност међусекторске сарадње у припреми адекватних програма за дјецу, у складу са узрастом дјеце да би се развило критичко мишљење и дјеца и млади потакли на дјеловање. Потреба да се организације цивилног друштва укључе у припреми програма и садржаја из ове области који се презентују у школама подвучена је током интервјуа.

Занимљиво је да се у дијелу интервјуа које се тичу информисања јавности одговори интервјуисаног представника невладиног сектора у великом дијелу слажу са одговорима

⁹⁸ Графикон број 11 и 12 у VI дијелу овог извјештаја, страна 18. и 19.

⁹⁹ Графикон број 13 у VI дијелу овог извјештаја, страна 20.

¹⁰⁰ <https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/zakon-o-udruzenjima-i-fondacijama-republike-srpske.html>

¹⁰¹ <https://enoc.eu/wp-content/uploads/2022-Synthesis-Report-Climate-Justice.pdf>

ученика осмог разреда који су учествовали у фокус групи, а тичу се медија који се углавном не баве важним питањима животне средине.

С обзиром да је студија случаја приказана у овом извјештају показала нефикасност и сложеност система заштите, Омбудсман за дјецу поставља питање како би се у том поступку снашла дјеца и млади да су се самостално обратили надлежним државним органима и тражили заштиту свог признатог права на здраву животну средину, а нарочито у контексту обавезе свих државних и других тијела да у свим сварима које се тичу дјеце поступају у њиховим најбољем интересу.

Сигурно је да дјеца не би могла самостално проћи кроз овај поступак и да би им требала стручна помоћ и подршка, како у стручном тако и у финансијском дијелу евентуалних трошкова поступка.

У Републици Српској дјелује Центар за бесплатну правну помоћ који је републичка управна организација у саставу Министарства правде, коју је основала Влада Републике Српске, са жељом да се правна помоћ пружи физичким лицима, грађанима Републике Српске и другим лицима која се налазе на територији Републике Српске, идентификованим као социјално угрожене категорије, а који нису у ситуацији да измирују трошкове заступања у поступцима остваривања својих права и на закону заснованих интереса пред судовима у Републици Српској.

Закон о бесплатној правној помоћи¹⁰², између осталог, утврђује правила и критерије за пружање бесплатне правне помоћи. Истим законом, прописано је и да право на бесплатну правну помоћ по критеријуму личног својства или статуса пред надлежним органом, без обзира на утврђене финансијске критеријуме из члана 32. овог закона, имају и:

“1) дјеца у поступку остваривања права на законско издржавање и дјеца о чијим се правима, обавезама или интересима заснованим на закону одлучује у поступку пред судом, другим државним органом, односно јавном установом.”

Студија случаја отвара питање, да ли Центар за бесплатну правну помоћ може пружити правну помоћ дјетету (не заборављајући при томе и институт законског заступања малољетних лица, али и за све обавезујући принцип *"најбољег интереса дјетета"*) у поступцима пред државним органима/установама који се односе на остваривање било којег дјетету признатог права, па и права на здраву животну средину, а не само права на законско издржавање? Такође, ово отвара и питање информисаности дјеце о субјектима који им могу пружити правну или неку другу стручну помоћ у поступцима пред државним органима/установама.

Грађани, нарочито дјеца, а у контексту овог извјештаја и описане студије случаја, немају обавезу да знају узрочнике било које врсте загађења. За то су надлежни јавни органи који имају на располагању читав низ процесних, правних и других стручних инструмената. Напротив, грађани имају право приступа информацијама које су под контролом јавног органа, а сваки јавни орган има одговарајућу обавезу да објави такве

---

¹⁰² Закон о бесплатној правној помоћи ("Службени гласник Републике Српске", број: 43/20)

информације. Ово право приступа информацијама подлијеже само формалним радњама и ограничењима утврђених законом¹⁰³.

И поред јасних обавеза прихваћених међународним актима, анализа домаћих прописа упућује да правни оквир у Републици Српској не препознаје дјецу као посебно осетљиву групу или да садржи одредбе које би се специфично односиле на дјецу. Правни оквир садржи обавезу за разна државна тијела за доношење одређених стратешких докумената у предметној области, али не укључује јасно прописану обавезу да се у било којим актима или документима дефинишу посебне мјере из перспективе заштите права дјетета и остваривања његовог права на здраву животну средину, као ни обавезу укључивања мишљења и ставова дјеце и младих у ове процесе.

У пракси, право дјетета на здраву животну средину у Републици Српској се само посредно остварује кроз општу заштиту свих грађана и остваривање њиховог права на здраву животну средину које представља и уставну гаранцију у Републици Српској.

Омбудсман за дјецу заузима став да овакав приступ значи угрожавање права дјетета, јер не уважава све специфичности дјеце као нарочито осјетљиве групе и чињеницу да загађење животне средине дугорочно оставља штетне посљедице по здравље у будућности нашој дјечи и сасвим сигурно није у њиховом најбољем интересу.

Анализирајући мишљења и ставове анкетираних средњошколаца старијих од 14 година употребом онлајн упитника, као и ученика основних школа млађих од 14 година на фокус групама, могу се сумирати њихове атентичне препоруке које се односе на конкретне мјере и активности којима би се доприњело бољој заштити животне средине и ефикаснијем остваривању њиховог права на здраву животну средину, а то су:

- Стална едукација грађана уз што више садржаја о питањима заштите животне средине на медијима и друштвеним мрежама са акцентом на правилно поступање грађана са кућним отпадом, укључивање оваквих тема у агенду политичара и "других утицајних људи" (инфлуенсера, глумаца, естрадних умјетника...);
- Стриктно провођење закона и других прописа у овој области уз ефикаснији начин праћења свих облика нарушавања животне средине како од стране грађана, тако и од стране привредних и индустријских постројења и поштравање санкција за кршење прописа у области животне средине;
- Појачане и сталне активности на спречавању формирања дивљих депонија уз постављање надзорних камера;
- Појачане едукативне активности у школама у склопу и редовног и ваннаставног програма уз активно укључивање ученика у њихово осмишљавање и реализовање;
- Организовање и провођење акција на уређењу школских дворишта, јавних површина, чишћења нелегалних депонија, у сарадњи са школама и локалном заједницом;
- Учесталије организовање наставе у природи и тематских излета;
- Постављање више одвојених контејнера за раздвајање и рециклажу кућног отпада;

---

¹⁰³ Закон о слободи приступа информацијама Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број: 20/01)

- Побољшање информисаности дјеце о томе коме се и на који начин обратити у случају када имају сазнања да неко намјерно загађује околину.

Важно је истаћи да су препоруке дјеце која су учествовала у истраживању сличне или исте као и препоруке који су дали остали актери у истраживању те се може закључити да дјеца и те како имају идеје које је могуће реализовати. То нам даље указује да их је неопходно, сходно узрасту и зрелошћу, на адекватан начин укључити у развој, а и у реализацију стратешких докумената који се односе на заштиту животне средине.

На основу анализе свих прикупљених података, може се са сигурношћу закључити да дјеца и млади нису упознати са својим правом на здраву животну средину и да се не укључују у процесе креирања стратегија и политика у овој области, али ни у разне еколошке пројекте.

Дјеца и млади се само укључују у појединачне акције и манифестације, као нпр. обиљежавања Свјетског дана животне средине или "Дан без аутомобила" или "У сусрет јесени", који се обиљежавају сваког септембра и сл.

На основу наведеног извјештаја надлежним органима су дате одређене препоруке:

1. Министарству за просторно уређење, грађевинарство и екологију с циљем обезбјеђења признатог права дјеце на партиципацију приликом утврђивања политика и стратегија:

- Да се дјеца и млади на њима прилагођен начин у складу са узрастом и зрелошћу укључе приликом израде стратешких и оперативних планова и/или програма у области заштите животне средине, а у складу са Уредбом о стратешким документима у Републици Српској¹⁰⁴ којом се уређују процедуре израде и структура средњорочних и годишњих планова рада, смјернице планирања, праћење и извјештавање, те друга релевантна питања планирања, праћења и извјештавања у Републици Српској;
- Да се у сарадњи са осталим релевантним актерима у заједници изнађу најефикаснија рјешења за укључивање дјеце и омладине у активности које се тичу провођења стратешких и/или оперативних програма, као нпр. путем постојећих еко - секција у школама, путем различитих удружења и организација младих, струковних школа које имају директну везу са питањима којима се бави стратегија (као што је нпр. средња школа занимања у пољопривреди), итд. Овакав приступ је нарочито важан када се уобзире чињеница да ће ефекти стратешких активности најдуже, а сам тим и највише утицати на онај дио становништва Републике Српске које је сада у категорији "дјеца" (до 18 година старости);
- Покретање активне информативне и едукативне кампање која би имала за резултат повећану стопу едукованости и информисаности широке јавности, а нарочито дјеце и младих о питањима заштите животне околине, одрживог развоја и климатских промјена. Кампања би се одвијала кроз активно укључивање свих медија и средстава информисања, дијелење информативних летака и истицање пригодних постера на свим јавним мјестима, разним промотивним уличним активностима, тематским камповима са учешћем дјеце и младих, афирмативним објавама на разним друштвеним мрежама, и сл., а од изузетног значаја би била улога јавног и других

¹⁰⁴ "Службени гласник Републике Српске", број: 94/21.

РТВ сервиса и емитовање радијских и ТВ емисија у најслушанијим и најгледанијим терминима са компетентим стручњацима из ове области.

2. Министарству просвјете и културе

- Да предузме додатне мјере и активности прилагођене узрасту и зрелости дјеце на побољшању тренутног квалитета и квантитета спровођења редовних наставних активности у васпитно-образовним установама које се односе на заштиту животне средине, право дјеце на здраву животну средину и уопште, њихове климатске писмености, али и појачане охрабрујуће активности на јачању ваннаставних активности у чије организовање и спровођење треба директно укључити дјецу и младе (организовање тематских вршњачких радионица у школама, јачање еколошких секција, тематски кампови, едукација кориштењем друштвених мрежа које су нарочито популарне међу младима (инстаграм, фејсбук, ютубе ... и сл.), на који начин би се пружила и потребна важност мишљену и ставовима дјеце у складу са њиховим узрастом и зрелошћу о питањима која их се тичу, што је у складу са чланом 12 (1) УН Конвенције о правима дјетета.

3. Министарству правде Републике Српске

- Да предузме одговарајуће мјере и активности којима ће се обезбједити дјечи у складу са њиховим узрастом и зрелошћу ефикасно пружање правне помоћи Центра за бесплатну правну помоћ (уважавајући институт законског заступања малолетних лица, али и за све обавезујући принцип *"најбољег интереса дјетета"*) у свим поступцима пред државним органима/ установама који се односе на остваривање било којег дјетету признатог права, па и права на здраву животну средину, а не само права на законско издржавање.

2. Право дјетета које се налази у стању социјалне потребе на смјештај у установу

Збрињавање дјеце без родитељског старања је врло захтјевна обавеза државе и поред јасно дефинисаних и постављених нормативних оквира и дефинисаних процедура, избора облика алтернативне бриге о дјечи, захтијева и стални и континуирани надзор над бригом о дјечи и онда када је дјечи обезбијеђена одговарајућа алтернативна брига.

Ово је четврти Посебан извјештај¹⁰⁵ Омбудсмана за дјецу којим се указује на важност системских мјера и активности у заштити права и интереса дјеце која се налазе у стању социјалне потребе на смјештај у установу, и неопходност континуиране сарадње свих субјеката заштите, како би се за ову категорију дјеце, у складу са чланом 20. Конвенције обезбједила посебна заштита.

ЈУ Дом за дјецу и омладину без родитељског старања "Рада Врањешевећ" Бања Лука једини је овакав организован облик социјалне заштите у Републици Српској.

---

¹⁰⁵ Посебан извјештај број: 686-2-И/22

Пракса нажалост потврђује да до повреде права дјеце која су у стању социјалне потребе на смјештај у установу, дјеце без родитељског старања, долази по различитим основама, а ми ћемо их презентовати према областима које су тражене упитницима, односно подацима које смо добили истраживањем.

Према подацима које смо добили не постоји јединствена база података за праћење дјеце без родитељског старања која би, поред поузданих података о броју дјеце без родитељског старања, била основа и за евидентирање и праћење дјеце по одређеним облицима збрињавања и промјене њиховог статуса.

Из података који указују због чега је дијете смјештено у установу можемо закључити да најзаступљенију групу дјеце без родитељског старања чине дјеца чији је раст и развој ометен породичним приликама, што може бити повезано са социо-економским факторима па је неопходно на вријеме сагледати боље начине подршке родитељима и породицама под ризиком. Одрастање дјетета изван породице, може оставити посљедице на његов раст и развој те је правовремена реакција од суштинског значаја.

Да би се дјетету без родитељског старања осигурало најбоље окружење за развој, неопходно му је обезбиједити подршку која ће бити усмјерена на пружање сталног и стабилног породичног старања. Ово подразумијева обезбјеђење ресурса за очување породице, уједињење породице, хранитељство, усвојење или друге облике породичног старања¹⁰⁶. Смјернице УН-а за алтернативну бригу о дјечи наглашавају да сиромаштво не би требало бити разлог за смјештај дјетета у алтернативну бригу и да је потребно предузети све могуће мјере, укључујући различите облике социјалне заштите, да се то спријечи.

Што се тиче старосне доби дјеце која су смјештена у Дом, према Закону о социјалној заштити дјеца до треће године старости привремено могу бити збринута у установу социјалне заштите само уз стручно мишљење Министарства здравља и социјалне заштите¹⁰⁷, а према добијеним подацима је у Дом смјештено 12 дјеце наведеног узраста. Највише дјеце смјештене у Дом је узраста преко 7 година и тај број се повећава како узраст дјеце расте и достиже максимум код дјеце која су узраста од 15-18 година живота. Имајући у виду да је Породичним законом¹⁰⁸ потпуно усвојење могуће до 5 године живота, а да је навише дјеце смјештено у Дом узраста преко 7 година потребно је да се законске регулативе у дијелу усвојења измјене, како би се осигурало и да дјеца старија од 5 година могу бити потпуно усвојена.

Када је у питању временски период који дјеца проведу у Дому, најмање дјеце у Дому борави до годину дана, а највише дјеце од 1 до 3 године. Више од три године у Дому борави 35 дјеце, што је свакако забрињавајући податак. Разлози због којих су дјеца годинама збринута у Дом могу бити бројни. Међутим, битно је да ти разлози не долазе од неадекватног индивидуалног плана бриге. Зато је доношење и ревидирање истог јако битно, а исти мора да дефинише јасне циљеве које треба остварити збрињавањем дјеце у установи, али и временске оквири у којима се морају предузети одређене мјере и активности. При томе је посебно важно пратити реализацију истог али и стално радити

¹⁰⁶ Смјернице за процјену и утврђивање НИД, стр 64.

¹⁰⁷ Закон о социјалној заштити, члан 40.став 2

¹⁰⁸ Породични закон, чл.157

на оснаживању породице, односно повратку дјетета у биолошку, сродничку или хранитељску породицу.

Иако орган старатељства има обавазу да проводи активности са циљем повратка дјетета у биолошку породицу (укључујући савјетовање, пружање финансијске и материјалне помоћи, успостављање и одржавање контаката између родитеља и дјетета које има алтернативну бригу), добијени резултати истраживања упућују на закључак да осим што се не примјењују у довољној мјери, наведене активности немају значајног утицаја или резултата на повратак дјетета у његову биолошку породицу, због чега се дешава да дијете када једном уђе у систем алтернативног збрињавања у њему остаје веома дуго.

Омбудсман за децу је 2019. године радио посебан извјештај Дјеца у хранитељству у Републици Српској - Свако дијете треба породицу¹⁰⁹. Међутим из добијених података у овом извјештају јасно је да број хранитељских породица није довољан, чак је и смањен. Према подацима из 2019. године произилази да је у центрима за социјални рад и службама социјалне заштите у Републици Српској било евидентирано 250 хранитељских породица, међутим према подацима до којих смо дошли овим извјештајем број евидентираних хранитељских породица је 118. С обзиром на све добробити које пружа хранитељство, свакако је овај податак забрињавајући и представља област на којој се мора радити.

Поред недовољног броја хранитељских породица, хранитељство се као ресурс недовољно користи од стране органа старатељства, те га је неопходно јачати. Оно што је такође забрињавајуће је свакако јако мали број специјализованих хранитеља/хранитељских породица.

Према подацима из достављених одговора, 16% органа старатељства се изјаснило да алтернативних облика збрињавања није ни било, док у 48% случајева органи старатељства на наведено питање нису доставили одговор. Управо подаци добијени истраживањем указују да принцип најбољег интереса дјетета није адекватно примјењен у ситуацијама када су дјеца лишена породичног окружења, јер најбољи интерес дјетета није примарно разматран код избора облика алтернативне бриге и регулисања смјештаја дјеце у различитим облицима алтернативне бриге¹¹⁰.

Ситуације да дијете за врло кратко вријеме промијени и неколико облика алтернативне бриге, нажалост, присутне су. То додатно потврђује да изостаје адекватна процјена дјететових потреба, а посљедице таквих одлука сноси управо дјеца. Честе промјене окружења штетне су по развој дјетета и његову способност изградње блиских односа са другим људима, због чега их треба избјегавати, а истовремено, у таквим ситуацијама изостају потребне припреме дјетета за промјену смјештаја који се дешава.

Из напријед наведеног не можемо рећи да се збрињавање дјеце без родитељског старања проводи према индивидуалним потребама дјетета и његовим најбољим

---

¹⁰⁹ Посебан извјештај 1192 -2 -И/19

¹¹⁰ Смјернице, тачка 56: Одлучивање о алтернативном збрињавању у најбољем интересу дјетета треба се одвијати у оквиру правосудног, управног или другог прихваћеног поступка, уз законске заштитне механизме, укључујући према потреби правно заступање дјетета у свим правним поступцима. Одлука треба бити заснована на ригорозној процјени, планирању и анализи, кроз утврђене структуре и механизме, и требају га провести појединачно за сваки случај стручњаци одговарајућих квалификација окупљени у мултидисциплинарном тиму кад год је то могуће.

интересима, већ се одаје утисак да је то више према расположивим капацитетима и могућностима смјештаја у установу.

Према наведеном закључујемо да се алтернативне породичне и опције које се нуде пред органима старатељства, за дјецу која су из неког разлога лишена породичног окружења не чине адекватне, с обзиром да је велики број дјеце смјештен у Дому. Капацитети у Дому су скоро попуњени, а напори да се иста дјеца опет споје са својом биолошком породицом чине се недовољни, ради чега дјеца углавном остану смјештена у установу до своје 18-те године. Зато је неопходна адекватна процјена дјететових потреба, доношење индивидуалног плана бриге са назначеним периодом на који се доноси, те његово ревидирање и континуиран контакт са дјететом од стране родитеља/старатеља, те с друге стране рад с породицом, уколико је то могуће, како би се дијете што прије вратило у породично окружење.

Смјештај у установу¹¹¹ подразумијева збрињавање у установу социјалне заштите и у другу установу која се налази ван система социјалне заштите, а примјерена је и испуњава услове за збрињавање корисника социјалне заштите, а остварује се избором и упућивањем корисника у одговарајућу установу у којој се обезбјеђује становање, исхрана, одијевање, нега, помоћ, брига, васпитање и образовање, оспособљавање за привређивање, радне, културно-забавне, рекреативно-рехабилитационе активности, здравствена заштита и друге услуге. Смјештај у установу врши се на основу рјешења надлежног Центра и уговора о смјештају, а рјешење се доноси на основу спроведеног поступка, укупне процјене услова живота и стања корисника и његовог окружења, сагледавања могућности других облика збрињавања и мишљења да је збрињавање у установу најцјелисходнији облик заштите. Уговор о смјештају закључују установа за смјештај и надлежни Центар.

Такође, Центар има могућност да може смјестити лице у установу¹¹² која се налази и ван територије Републике, ако у Републици не постоји установа која пружа потребну услугу, ако су у установама у Републици попуњени смјештајни капацитети, или ако је то у најбољем интересу лица које се смјешта, с тим да прије смјештања треба прибавити сагласност надлежног Министарства.

У ранијим извјештајима Институција је указивала да је неопходно да буде донесено рјешење о смјештају дјетета у установу. Рјешење којим се дијете издваја из породице и збрињава у установу треба да садржи образложење из којег је видљиво да је смјештај у установу у дјететовом најбољем интересу, да су исцрпљене све друге могућности збрињавања дјетета, да се утврде и образложе стварни разлози за смјештај, да се назначи период на који се дијете смјешта у установу, да се уреди контакт са породицом, одреди старатељ дјетета у поступку, законски заступник дјетета, као и могућност жалбе на рјешење.

Према добијеним подацима 87% органа старатељства је и донијело исто. Међутим, из појединачних предмета¹¹³ у којима је Институција поступала, рјешења о смјештају дјеце

¹¹¹ Закон о социјалној заштити, члан 38.

¹¹² Закон о социјалној заштити, члан 38а.

¹¹³ Предмет број 1038-61-8-ПЖ/21

у Дом су донесена, али та рјешења нису имала неопходан садржај на који је институција Омбудсмана за дјецу већ раније указивала.

Такође, из достављених одговора произилази да је у само 42% појединачних случајева у поступку доношења рјешења о смјештају дјетета органа старатељства дијете изразило своје мишљење и учествовало у истом поступку. Дијете има право на партиципацију и то право му треба бити загарантовано.

Иако би издвајање дјецe из породице требало сматрати крајњом мјером¹¹⁴ и треба бити, када год је то могуће, привремено и трајати најкраће могуће вријеме, само се у неким органима старатељства одређује на који период ће дијете бити смјештено у установу.

Једна од препорука и Комитета УН-а за права дјетета, када су у питању дјеца лишена породичног окружења, је да држава осигура периодично преиспитивање смјештаја дјецe у установе и хранитељске породице и обезбједи доступне канале за пријављивање, праћење и рјешавање непримјереног третирања дјецe¹¹⁵.

Нажалост, добијени резултати указују на то да је и преиспитивање потребе за институционалним збрињавањем, односно старатељском заштитом дјецe, практично ријетко.

Остваривање права дјетета на контакте и дружења са родитељима/стараоцима је право дјетета и јасно је уређено законом, али нажалост у много случајева ово право није уређено. При том, уређење контакта рјешава се одвојено од рјешења за смјештај дјетета у Дом, што доводи у питање остваривање овог права али и захтјева додатно вријеме за његово уређење, а све то на штету дјетета.

Поред чињенице да у 24% појединачних случајева рјешење о уређењу контакта није донесено од стране органа старатељства, а да у 12% појединачних случајева органи старатељства нису ни одговорили на наведено питање, посебан проблем су и оне ситуације када се контакт остварује уз сагласност центра за социјални рад. Центар за социјални рад нема надлежност давати сагласност, већ има обавезу одлучити о захтјеву, процјенити и утврдити да ли је за дијете најбоље да остварује контакт и на који начин или постоје разлози који се морају образложити зашто остваривање контакта није у најбољем интересу дјетета.

Потребно је подстицати и олакшавати контакте дјетета са његовом породицом, као и са осталим особама које су дјетету блиске, у складу са заштитом дјетета и његових најбољих интереса. Дијете треба имати приступ информацијама о стању чланова његове породице уколико и не остварује контакт с њима. С обзиром да би смјештање у било који облик алтернативне бриге обично требала бити привремена мјера, очување породичних односа кључно је за осигуравање успјешног враћања дјетета породици.

Иако је законом прописано¹¹⁶ да ће се под старатељство ставити малољетно лице лишено породичног окружења, односно лице чији родитељи нису у могућности да се

---

¹¹⁴ Смјернице, тачка 13.

¹¹⁵ ЦРЦ/Ц/БИХ/ЦО/5-6, члан 30. тачка ц

¹¹⁶ Породични закон, члан 201.

редовно старају о њему, у одређеном броју случајева према добијеним подацима органи старатељства наводе да нису поставили стараоца дјетету које је смјештено у Дом. Поједини сматрају да то није неопходно будући да се установа у коју је дијете смјештено стара о дјететовим потребама, док њих 16% није одговорило на наведено питање.

При постављању стараоца, орган старатељства узме у обзир и жеље штићеника ако је овај у стању да их изрази, као и жеље блиских сродника штићеника. Изузетно, када орган старатељства оцијени да је то неопходно, и без његовог претходног пристанка, за стараоца ће бити постављен у правилу најближи крвни сродник у правој линији или побочној линији, који иначе испуњава и све друге потребне услове за вршење дужности стараоца.¹¹⁷

Старалац малољетног штићеника дужан је да се као родитељ стара о његовој личности, а нарочито о здрављу, васпитању, образовању и оспособљавању за самосталан живот и рад.¹¹⁸ Орган старатељства, рјешењем којим поставља стараоца, одређује његове дужности и обим њихових овлашћења.¹¹⁹ Обавезе стараоца, односно мјере које старалац предузима у оквиру своје бриге о штићенику, првенствено се односе на старање о личности штићеника, али и његовим заступањем, као и старањем о имовини штићеника. Старалац је дужан да се савјесно стара о личности, правима, обавезама и интересима штићеника и управљању његовом имовином.¹²⁰ Овако одређен појам старатељства у ширем смислу подразумијева правно заступање и предузимање различитих активности за заштиту права лица које је под старатељством у складу са његовим интересима. Лицу под старатељством које је смјештено у образовно-васпитну, социјалну или другу сличну установу, орган старатељства поставља стараоца за вршење оних послова старатељства које та установа не врши у оквирима своје редовне дјелатности.¹²¹ Васпитно - образовна установа или здравствена организација или друга установа у коју је привремено смјештен малољетни штићеник, а посебно лице којем је малољетник повјерен на чување и васпитање, дужни су обавјештавати стараоца и орган старатељства о свим важним промјенама у погледу живота, здравља, васпитања и образовања штићеника. Такође, старалац је дужан да о свом раду редовно извјештава надлежни центар за социјални рад. Овај извјештај подноси се сваке године као и када то затражи орган старатељства. У случају непосредног старатељства извјештај подноси радник органа старатељства или друго лице које у име органа старатељства врши послове старатељства. Из извјештаја се мора видјети како се старалац стара о личности штићеника, његовом здрављу, васпитању и образовању, као и о свему другом што је значајно за личност штићеника. С друге стране, орган старатељства дужан је да савјесно размотри извјештај стараоца и да по потреби предузме одговарајуће мјере да се заштите интереси штићеника.¹²²

Како би била остварена сврха старатељства неопходно је и пожељно да стараоци имају редовне и континуиране контакте са штићеницима. Добијени подаци указују да се редовне посјете и телефонски контакти реализују у само 24% случајева, док се у осталим случајевима вршење старатељства углавном своди на извјештаје о дјечи које

---

¹¹⁷ Породични закон, члан 179.

¹¹⁸ Породични закон, члан 202.

¹¹⁹ Породични закон, члан 184.

¹²⁰ Породични закон, члан 186.

¹²¹ Породични закон, члан 181.

¹²² Породични закон, члан 195.

им Дом упућује. Штићеници Дома у разговору истичу да се осјећају "напуштено" јер имају осјећај да нико не брине о њима и да би вољели да имају много више контакта са својим стараоцима, посебно уколико долазе из удаљенијих мјеста.

Иако је закон јасно дефинисао улогу и циљеве старатељства, уз обавезу вршења надзора над старатељима, на основу претходно наведеног можемо закључити да у већем броју случајева постављање стараоца се врши само ради задовољавања одређене законске форме, те да као такво није у интересу дјетета. У пракси то између осталог значи, да орган старатељства када једном донесе рјешење о смјештају дјетета у установу има обавезу да настави да и даље брине о дјетету. Без обзира што је институционално збринато, дијете треба да има стараоца, а стараоц за њега треба да представља особу од повјерења са којим ће се имати могућност да се договара око предузимања одређених активности и доношења одлука које се тичу штићеника, али и са којим ће моћи да оствари контакт када за то осјети потребу и повјери му се у случају када има некакав проблем.

Конвенција о правима дјетета (члан 12.) и Породични закон (члан 81.) јасно уређују право дјетета на изражавање мишљења и учешће у свим поступцима који се њега тичу. Из добијених података произилази да дјеца у 12% случајева нису изразила мишљење и учествовала у поступку доношења рјешења, док за чак 88% појединачних случајева органи старатељства нису доставили одговор због чега дјеца нису учествовала у поступку доношења рјешења. Као разлог због неучествовања дјетета органи старатељства наводе године старости, односно узраст дјетета иако законом није дефинисана добна граница за учешће дјетета у поступку и давање мишљења о стварима које га се тичу, већ је то право дато сваком дјетету у складу са његовим узрастом и зрелошћу. Дакле, без обзира што је право дјетета на партиципацију и мишљење загарантовано оно се и даље у великој мјери не остварује.

Обавеза је да свако дијете има индивидуални план бриге, за који Дом наводи да сва дјеца смјештана у дом имају израђен, сем када су тек смјештени у Дом и када траје адаптациони период. Евалуација индивидуалног плана рада у Дому се ради сваких пола године или по потреби и чешће. Међутим, учешће дјеце у самој изради плана, према мишљењу штићеника Дома, се декларативно задовољава, на начин да буду обавјештени о плану али не говоре о својим потребама или осјећају да се њихово мишљење не уважава. Ако план бриге дефинише дјететове потребе и начине како ће оне бити остварене, у складу са законом утврђеном обавезом дијете има право учешћа у његовој изради. Такође, примјена члана 3. Конвенције, процјена и утврђивање најбољег интереса дјетета није могућа ако нису испуњени услови из члана 12. "ако дјетету није дата могућност да изрази своје мишљење о питањима која се њега тичу".

Анализом одговора Дома дјеца са друштвено неприхваћеним понашањем се смјештају у посебно одјељење у Дому, капацитет тог одјељења је 8 штићеника Дома, а из одговора произилази да су ови капацитети увијек попуњени. Дјеца у овом одјељењу буду до три мјесеца, након чега се процјењују резултати рада са дјететом. Након тог периода и процјене дјеца се враћају у своје редовне групе док нека дјеца остају у групи. Највећи изазов за Дом свакако представља рад са дјецом која „превазилазе капацитете установе“, због чега је потребно укључивање и других стручних лица у рад са овом

дјецом. У тим ситуацијама Дом се обраћа надлежном органу старатељства како би се пронашло најадекватније рјешење које ће бити у интересу дјетета.

Иако из одговора Дома произилази да васпитачи интензивирају свој рад са дјецом у овом одјељењу, не наводи се да је и контакт са родитељима/стараоцем дјете интензивирају, а што је потребно и произилази као обавеза из Породичног закона¹²³.

Лијечење дјете која су смјештена у Дом, а из одређених здравствених потреба захтјевају хоспитализацију/лијечење на Одјељењу психијатријске клинике се одвија према потребама. У извјештајном периоду десет дјете је било смјештено на наведеном одјелу, четворо дјете на једнодневной опсервацији. Према подацима добијеним из Дома произилази да након третмана, који најдуже може да траје 21 дан на одјелу, дјета се готово увијек врате у Дом. Приликом отпуста дјетета на отпусном писму стоје даље препоруке, али не и смјернице рада са дјететом и бриге о дјетету. Институционална брига за дијете, поред осталог захтијева јасно дефинисана правила и улогу сваког запосленог у Дому. Из одговора Дома произилази да од стране специјалисте доктора не постоји процјена ризика и начин поступања са дјететом који се враћа у Дом након боравка на психијатријском одјелу. Такође, Дом или здравствена организација је дужна да обавјештава стараоца и орган старатељства о свим важнијим промјенама у погледу живота, здравља, васпитања и образовања штићеника¹²⁴.

У извјештајном периоду је од стране Дома за двоје дјете наведено да су због ризичног стања у ком су се налазили захтјевани дужи боравак на Одјељењу психијатријске клинике, док се за "неколико" дјете наводи да с обзиром на проблематику у понашању и менталном стању "превазилазе капацитете установе".

У датој ситуацији, иако су неки од одговора на округлим столовима упућивали да је потребно да се отвори специјализовани тип установе за рад са овом категоријом дјете, Омбудсман за дјецу сматра да је активности потребно усмјерити у специјализовано хранитељство.

Кадровска политика запослених на рефератима у овој области у органима старатељства, као и у Дому у васпитно - образовном раду, упућује да је потребно додатно радити у овом сегменту, како би се осигурало да појединачне потребе сваког дјетета могу да буду ефикасно рјешене. Такође је потребно да се развију критеријуми за избор, обуку, подршку и евалуацију радника који раде са дјецом. Истовремено, неопходно је водити рачуна о томе да занимања запослених радника буду усклађена са радним мјестима.

У члану 126. Смјерница УН-а за алтернативну бригу о дјечи наводи се следеће о институционалној кризи: Државе у окружењима институционалне бриге требају осигурати довољан број васпитача да свако дијете може добити потребну пажњу, уз могућност успостављања чвршће везе с конкретним васпитачем кад је то примјерено. Васпитачи такођер требају у окружењу бриге бити распоређени на такав начин да ефикасно остварују циљеве и сврху установе те осигуравају заштиту дјетета.

---

¹²³ Породични закон, члан 206.

¹²⁴ Породични закон, члан 202.

Такође је потребно и јачати тимове органа старатељства за правовремено и адекватно реаговање у свим ситуацијама када су у питању дјеца без родитељског старања, прије свега мјерама породично правне заштите. Недостатак ових ресурса несумњиво се одражава на обим и квалитет услуга које се пружају а самим тим и онемогућава остваривање што потпуније заштите личности, права и интереса дјетета.

Област рада с дјецом која су у стању социјалне потребе и смјештена су у установу је посебно захтјевна. То је подручије на коме се едукација треба одвијати континуирано. Подаци из упитника указују на неједнаку праксу, односно да стандарди који важе за системе неједнако се примјењују у различитим општинама, ради чега је потребно за запослене израдити додатне смјернице, едукације, супервизије.

Препоруке које је Омбудсман за дјецу дао у циљу унапређења права и положаја дјеце без родитељског старања су:

- промовисање и предузимање потребних мјера у оквиру процеса деинституционализације збрињавања дјеце, а посебно дјеце млађе од три године,
- доношење нове стратегије за унапређење социјалне заштите дјеце без родитељског старања,
- редован мониторинг, евалуација у примјени стандарда услуга приликом збрињавања дјеце без родитељског старања у циљу унапређивања исте,
- континуирани и системски рад на промоцији хранитељства/специјализованог хранитељства, као најхуманијег облика збрињавања дјеце и подизању свијести јавности о предностима хранитељства,
- успостављање механизма за јединствено праћење области хранитељства, израда базе података, израда квалитетнијих стандарда за хранитељство,
- успостављање механизма за јединствено праћење области дјеце без родитељског старања, те израда базе података која би била основа и за евидентирање и праћење дјеце по одређеним облицима збрињавања и промјене њиховог статуса,
- омогућавање партиципације дјетета приликом доношења рјешења о смјештају дјетета у установу као и у изради индивидуалног плана збрињавања,
- периодично преиспитивање смјештаја дјеце у алтернативној бризи, и обезбјеђивање доступних канала за пријављивање, праћење и рјешавање непримјереног третирања дјеце,
- осигурати да се редовне ревизије смјештаја за сву дјецу у алтернативном збрињавању проводе кориштењем јединствених критерија.

3. Злоупотреба дјеце у политичке сврхе

Омбудсман за дјецу у складу са датим овлашћењима¹²⁵ поступа као независна институција која штити, прати и промовише права дјетета, те предлаже предузимање мјера за заштиту и промоцију права дјетета, као и за спречавање штетних поступања која угрожавају права и интересе дјетета.

С обзиром да постојећа законска рјешења у Босни и Херцеговини нису регулисала питање заштите дјеце у политичкој кампањи и могуће злоупотребе у вези с тим, Омбудсман за дјецу је раније упутио Препоруку Централној изборној комисији БиХ којом су предложене измјене Изборног закона у дијелу да поред дефинисаних Правила понашања, дефинише и забрану злоупотребе дјеце у политичке сврхе, те утврди санкције за поступања утврђеној забрани.

С обзиром да до измјена Изборног закона није дошло, а како Омбудсман за дјецу током изборних кампања редовно заприма пријаве - жалбе које се односе на злоупотребу дјеце у изборним кампањама, Омбудсман је дао смјернице свим политичким партијама, односно политичким/независним кандидатима, како би се избјегла поступања која доводе до повреде права дјеце током (пред)изборних активности.

Дјеца не смију бити укључена у изборне активности!

Конвенција о правима дјетета даје дјечи право на информисање, право на слободу окупљања као и право на партиципацију односно учешће у свим питањима која их се тичу, укључујући и политику, али ова права морају се остваривати на начин који је у складу са њиховим правом на заштиту од манипулације, злостављања и експлоатације.

Дјеца имају право да учествују у питањима од локалног и јавног значаја што подразумијева партиципацију дјеце у креирању и доношењу одговарајућих политика и програма који имају за циљ унапеђење права и положаја дјеце, заштиту права и најбољег интереса дјетета, а не њихово учествовање у предизборним кампањама.

Дијете је појединац чије се право мора поштовати, а као посебно осјетљива и рањива циљна група одговорност одраслих је да га поштују и штите како у свакодневном животу тако и током политичких кампања.

Политичке партије, а посебно партијски лидери и независни кандидати имају одговорност да обезбједе да ниједно дијете не буде изложено било каквој злоупотреби, повреди или опасности током својих политичких активности и треба да обесхрабрују учешће дјеце у свим политичким скуповима и другим масовним окупљањима.

Политичари такође, не би требало да током периода кампање посјећују образовне и друге установе у којима бораве дјеца. У другим приликама такве позиве требало би да прихвате само у оквиру пружања подршке васпитно - образовном, социјалном или другом систему подршке под условом да те посјете не користе за пропагирање својих политичких програма и акција.

---

¹²⁵ Закон о Омбудсману за дјецу („Службени гласник Републике Српске” број:70/08 и 103/12)

Политичари такође, не би требало да шаљу поклоне дјеци, њиховим родитељима или лицима која раде у образовном систему, нити да нуде било какве друге погодности, а посебно не би требало да се фотографишу са дјецом, без обзира на евентуалну сагласност родитеља, јер у наведеним случајевима осим злоупотребе дјече у политичке сврхе долази и до повреде права на приватност дјетета.

Стога је Омбудсман за дјецу апеловао на све политичке странке, јавност и медије да у изборној кампањи за опште изборе 2022. године не користе (злоупотребљавају) дјецу у изборним активностима, да одржавање изборних активности не проводе у школским и другим просторима у којима се организују активности у вези са дјецом и да не ометају редовне наставне процесе, да се суздрже од позивања дјече на масовна и друга окупљања и учешће у предизборним скуповима, да се суздрже од коришћења слика/видео записа дјече у својим кампањама, те да своје активности усмјере на креирање програма који ће имати за циљ стварање подстицајног и сигурног окружења за дјецу, те обезбјеђење адекватних механизма за ефикаснију заштиту и остваривање права дјече загарантованих Конвенцијом.

Имајући у виду напријед наведено, те законом утврђена овлашћења Централне изборне комисије, Омбудсман за дјецу је предложио Централној изборној комисији БиХ да наведене смјернице објави на свом званичном веб сајту, како би исте биле доступне свим политичким партијама, независним кандидатима, те актуелним и будућим политичким субјектима.

Наведена препорука је испоштована на начин да је Централна изборна комисија на својој званичној интернет страници позвала политичке субјекте да не злоупотребљавају дјецу у политичке сврхе.

4. Поступање са дјецом у кризним ситуацијама

У последње вријеме и одрасли и дјеца се све чешће суочавају са различитим ситуацијама које се могу назвати кризним, као што су поплаве, земљотреси, пандемије, и као посљедња у низу дојава о бомбама широм школа у Републици Српској.

Сигурност дјече је најважнија и увијек када су у питању овакве ситуације, а посебно када је угрожена безбједност дјече, важно је пратити инструкције надлежних органа.

Када су у питању кризне ситуације као што је ова, оно на шта посебно скрећемо пажњу јесте како разговарати са дјецом у таквим ситуацијама. Дјеца разговарају једни са другима о дешавањима па је боље да родитељи и одрасли у сарадњи са запосленима у школи објасне дјечи шта се дешава и приближе им ситуацију јер у недостатку правих информација, или информација уопште, дјеца могу да створе своју верзију догађаја која може бити погрешна и застрашујућа за њих.

Дјеца имају право на информацију, али та информација треба бити прилагођена њиховом узрасту и потребама. Иако је у оваквим стањима приоритет заштитити живот и здравље дјетета, треба имати у виду и утицај оваквих догађаја на њихов психички раст и развој. Дјеца такође, треба да знају да је одговорност одраслих (професори, наставници, учитељи, васпитачи, родитељи и институције) да чине све како би заштитили сву дјецу и како би се дјеца што прије сигурно вратила у школске клупе.

Оно што је заједничко за све наведене ситуације јесте да је неопходна правовремена и адекватна реакција свих субјеката заштите која ће приоритетно бити усмјерена на очување и заштиту живота и здравља дјетета, како физичког тако и менталног. Како би осигурали да у складу са принципима и одредбама УН Конвенције о правима дјетета, свако дијете има право на заштиту али и једнак приступ овом праву, неопходно је да васпитно - образовне установе имају организован системски план активности за ванредне/кризне ситуације како би се превенирали, односно смањили ризици од настанка истих, али и припремили, одговорили и опоравили од кризне ситуације. Из тог разлога Омбудсман за дјecu је Министарству просвјете и културе упутио Иницијативу¹²⁶ за доношење Протокола о поступању са дјецом у кризним ситуацијама.

Доношењем једног оваквог Протокола биле би дефинисане потенцијалне кризне ситуације, као и програм и план дјеловања васпитно - образовних установа, а саставни дио протокола могу да чине и смјернице за разговор са дјецом о кризним ситуацијама, односно безбједности у школи, као и за опоравак дјеце након кризе.

Поред заштите дјетета и његовог најбољег интереса, што и јесте примарни циљ Протокола, исти би уједно био и показатељ јачања одговорности али и међусобне сарадње свих органа и служби које у оквиру својих законом утврђених овлаштења предузимају активности и мјере у заштити и остваривању права дјетета.

Наведена Иницијатива није прихваћена, али ће иста бити поново актуализована у наредном периоду.

5. Заштита дјеце у саобраћају

Безбједност дјеце у саобраћају је питање од изузетне важности будући да дјеца представљају специфичну категорију учесника у саобраћају. Као такви, највише су изложени ризику, с обзиром да немају адекватно развијену моћ опажања, а самим тим и предвиђања опасности, немају навике и знање о понашању у саобраћају, не познају правила саобраћаја и сл.

Из тог разлога, потребно је поред општих, подузимати и посебне мјере намјењене заштити дјеце - учесника у саобраћају, што подразумева заједничко дјеловање свих субјеката заштите почевши од породице, школе, полиције, локалне заједнице, па и највиших нивоа власти, чији је основни задатак да дефинисањем јасних правила и успостављањем адекватне законске регулативе осигурају заштиту ове категорије дјеце.

Сви учесници у саобраћају, укључујући и дјecu, морају се придржавати законом одређених правила, без обзира да ли у саобраћају учествују као пјешаци, путници или бициклисти, јер само на тај начин могуће је осигурати одређени ниво безбједности учесника у саобраћају.

Закон о безбједности саобраћаја на путевима Републике Српске¹²⁷ прописује да су учесници у саобраћају дужни да обрате нарочиту пажњу на дјecu у саобраћају.

---

¹²⁶ Иницијатива број: 783-4-УП/22

¹²⁷ „Службени гласник Републике Српске”, број: 63/11

Чланом 84. и 85. Закона прописано је да дијете до 6 година старости може да учествује у саобраћају као пјешак на коловозу само ако има као непосредног пратиоца лице старије од 16 година, док ноћу као и приликом смањене видљивости током кретања по коловозу неосвијетљеног или слабо освијетљеног пута дијете мора имати на видном мјесту обиљежје са ретрорефлективним карактеристикама.

Такође, школа је обавезна да организује и спроводи додатне мјере безбједности на мјесту и у вријеме на коме се очекује већи број дјеце која самостално учествују у саобраћају.

Коначно, Законом је истакнута и одговорност органа за саобраћај за унапређење саобраћајног окружења у зонама школа и у зонама повећаног присуства рањивих учесника у саобраћају (прилагођавање околине дјеци и рањивим учесницима у саобраћају), као и организовање школских саобраћајних патрола.

Посебан проблем представља учешће дјеце у јавном превозу. Закон није препознао дјецу путнике као посебну категорију дјеце која треба додатну заштиту, као што је то случај са дјецом пјешацима.

Законом о превозу у друмском саобраћају Републике Српске¹²⁸, у члану 16. прописано је да у оквиру регистроване дјелатности превоза, превозник је обавезан да превезе сва лица, односно све ствари које овим законом или посебним прописом нису изузете од превоза.

У моторном возилу којим се врши јавни превоз лица и ствари у друмском саобраћају не могу се превозити болесна лица која могу да угрозе здравље других лица, или лица која су под дејством алкохола, других опојних средстава, животиње, лешеве, експлозивне материје, предмети који могу повриједити, оштетити, упрљати или причинити штету на возилу, лицима и стварима која се превозе.

Даље, у моторном возилу којим се врши јавни превоз лица могу се превозити слијепа и слабовида лица у пратњи пса водича који је извјежбан за вођење слијепих и слабовидих лица, редовно вакцинисан, држи се на повоцу и носи корпу за њушку.

Новчаном казном од 500 КМ до 1.500 КМ казниће се за прекршај превозник и друго правно лице које одбије да прими на превоз лица и ствари (члан 16. ст. 1. и 3) и врши превоз супротно члану 16. став 2. овог закона.

Омбудсман за дјецу је раније у неколико наврата запримао пријаве - жалбе којима се указује на могуће повреде права дјеце - учесника у саобраћају.

Иако се у наведеним случајевима углавном указивало на неадекватно понашање чланова посаде моторних возила према малољетним лицима затеченим без возне карте, анализа важећих прописа из области саобраћаја указује да учешће дјеце у јавном превозу није адекватно регулисано, односно не постоје законске одредбе које уређују минимум стандарда и правила поступања када је у питању ова категорија дјеце, иако пракси наилазимо на случајеве да дјеца већ од седме године живота, па и раније самостално користе услуге јавног превоза.

---

¹²⁸ Службени гласник Републике Српске, број: 47/17

Узимајући у обзир претходно наведено, Омбудсман за дјецу је у складу са својим овлашћењима, у циљу додатне заштите дјеце путника, као и у циљу спрјечавања поступака која доводе до повреда права дјеце, а посебно дјеце корисника јавног превоза, Министарству саобраћаја и веза Републике Српске предложио¹²⁹ предузимање мјера и активности у циљу додатне заштите дјеце путника, као и у циљу спрјечавања поступака која доводе до повреда права дјеце, а посебно дјеце корисника јавног превоза, на начин да се Законом о измјенама и допунама Закона о превозу у друмском саобраћају Републике Српске дефинише да се у моторном возилу којим се врши јавни превоз лица и ствари у друмском саобраћају не могу превозити дјеца до 6 година старости без непосредног пратиоца.

Иако је у претходном периоду надлежно Министарство прихватило наведену Иницијативу и најавило да ће приликом измјена и допуна релевантног закона и наведени приједлог бити размотрен, на поновљену Иницијативу добили смо одговор да ова проблематика не спада у домен Закона о превозу у друмском саобраћају Републике Српске.

---

¹²⁹ Мишљење на приједлог Закона о измјенама и допунама Закона о превозу у друмском саобраћају Републике Српске број:1722-7-УП/22

XIV НОРМАТИВНЕ АКТИВНОСТИ

Члан 7. Закона о Омбудсману за дјецу Републике Српске прописује да је Омбудсман за дјецу је овлашћен да Влади, односно Народној скупштини поднесе иницијативу за измјену или допуноу закона и других прописа и општих аката, ако сматра да до повреде права дјетета долази због недостатака у прописима, као и да иницира доношење нових закона, других прописа и општих аката, када сматра да је то од значаја за остваривање и заштиту права дјетета. Омбудсман за дјецу је овлашћен да у поступку припреме прописа даје мишљење Влади и Народној скупштини на приједлоге закона и других прописа, ако се њима уређују питања која су од значаја за заштиту права дјеце, те у складу са тим, Омбудсман за дјецу је дао:

- Мишљење на Нацрт Закона о привременом издржавању дјеце Републике Српке,¹³⁰ којим су прихваћене све сугестије на које је указао Омбудсман за дјецу (износ привременог издржавања је износ утврђен судском одлуком/извршном исправом, дефинисање појма "дјелимичног издржавања", право на привремено издржавање признаје се од дана подношења захтјева Фонду, односно од дана покретања поступка по службеној дужности, новчани износ привременог издржавања одређује се до висине износа одређеног у извршној исправи, могућност покретања поступка од стране дјетета). Право дјетета на издржавање једно је од његових основних права, а његово обезбјеђење је најважнији дио укупне бриге за дијете. Обавеза државе јесте да успостави систем, односно адекватан механизам који ће осигурати да одговорна лица ту своју обавезу и извршавају, као и да осигура средства за издржавање дјетета уколико се ова обавеза не издржава. Доношење Закона о привременом издржавању једна је од мјера која ће значајно допринијети ефикаснијем остваривању овог права дјетета.
- Мишљење на Приједлог Закона о измјенама и допунама Закона о предшколском васпитању и образовању¹³¹, којим би се додао нови став којим се прописује обавеза да приликом запошљавања и ангажовања лица у предшколској установи, предшколска установа обавезна је да од надлежног органа затражи провјеру да ли се то лице налази у регистру лица правоснажно осуђених за кривична дјела сексуалне злоупотребе и искориштавања дјеце, што је и усвојено.
- Мишљење на Приједлог Закона о основном васпитању и образовању¹³², гдје су све сугестије прихваћене изузев доношења јединственог правилника/кодекс за дисциплинску одговорност ученика.
- Мишљење на Нацрт Породичног закона Републике Српске¹³³. Институција Омбудсмана за дјецу Републике Српске је годинама указивала на неопходност доношења новог Породичног закона, те су доношењем новог закона све сугестије институције Омбусмана за дјецу прихваћене изузев да није усвојено да се уклоне

¹³⁰ Мишљење број: 668-1-УП/22 од 23.05.2022. године

¹³¹ Мишљење број: 669-2-УП/22 од 24.05.2022. године

¹³² Мишљење број: 670-3-УП/22 од 24.05.2022. године

¹³³ Мишљење број: 961-5-УП/22 од 26.07.2022. године

сви изузеци који омогућавају брак за особе млађе од 18 година. Новине које су уведене у нови Породични закон јесу заједничко старатељство, регулисање личних контаката дјетета са родитељем са којим не живи треба бити у надлежности судова, потпуно усвојење до 10 године и слично.

- Мишљење на приједлог Закона о друмском саобраћају,¹³⁴ у којим је Омбудсман за дјецу тражио да се Законом о измјенама и допунама Закона о друмском превозу Републике Српске дефинише да се у моторном возилу којим се врши јавни превоз лица и ствари у друмском саобраћају не могу превозити дјеца до 6 година старости без непосредног пратиоца.
- Иницијатива "Протокол о поступању са дјецом у кризним ситуацијама"¹³⁵, којем би биле дефинисане потенцијалне кризне ситуације као и програми, план и дјеловање васпитно - образовних установа, смјернице за разговор са дјецом о кризним ситуацијама, односно безбједност у школи, опоравак дјеце након кризе. У вези наведене иницијативе разматра се могућност доношења предложеног Протокола.
- Иницијатива - Нацрт стратегије заштите животне средине,¹³⁶ на начин да је неопходно да се дјеца на адекватан начин и у складу са узрастом и зрелошћу укључе у израду и провођење стратешких докумената у ове врсте, да се изнађу најефикаснија рјешења за укључивање дјеце и омладине у активности које се тичу провођења стратегије, те да се ставовима и мишљењима дјеце везаним за питања заштите животне средине осигура одговарајућа важност у складу са узрастом и зрелошћу у складу са чланом 12. УН Конвенције о правима дјетета.

---

¹³⁴ Мишљење број: 1722-7-УП/22 од 27.12.2022. године

¹³⁵ Иницијатива број: 783-4-УП/22 од 13.06.2022. године

¹³⁶ Иницијатива број: 1024-6-УП/22 од 17.08.2022. године

XV САРАДЊА СА ДРУГИМ СУБЈЕКТИМА

1. Сарадња са органима, установама и институцијама

Током извјештајне године, сарадња Омбудсмана за дјецу са надлежним органима, установама и институцијама, као и другим организацијама и службама које раде за дјецу и са дјецом, а у циљу заштите права и њиховог најбољег интереса је и реализована у складу са актуелним потребама и предметима.

С обзиром да највећи број жалби по којима је Омбудсман за дјецу поступао у извјештајном периоду указује на повреде права дјетета које су у надлежности центара за социјални рад и служби социјалне и дјечије заштите, то Министарство здравља и социјалне заштите спада у ред оних министарства којем се Омбудсман за дјецу врло често обраћао, по различитим основама у поступцима за остваривање и заштиту права дјетета.

Центри за социјални рад и службе социјалне и дјечије заштите Омбудсману за дјецу углавном су достављали тражене одговоре у остављеном року, међутим проблем је када ти одговори нису потпуни и када нису одговорили на потребе дјече у конкретној ситуацији. Када се јасно не одреде које мјере и радње су предузели у заштити права дјетета у конкретном случају, Омбудсман за дјецу се поново обраћа центру/служби за социјални рад са истим захтјевом, а све то додатно успорава поступке који су у току. Центри/службе врло често у својим одговорима истичу бројне проблеме у примјени Породичног закона, али и проблем недефинисаних процедура поступања у различитим сегментима, што доводи до различитог приступа у истим ситуацијама.

Различит приступ доводи до повреде права дјетета и ресорно министарство мора предузети додатне мјере и активности како би се обезбиједио једнак приступ у остваривању права дјече.

Потребно је указати да је и током извјештајне године остварена сарадња и са правосудним органима, и то најчешће у ситуацијама када је за остваривање или заштита неког права дјетета захтјевала хитност у поступању ових органа. Такође, остварена је сарадња и са ЈУ Центар за едукацију судија и јавних тужилаца у Републици Српској.

У извјештајном периоду Омбудсман за дјецу је остварио сарадњу са Министарством унутрашњих послова по различитим питањима заштите права дјече (центри јавне безбједности, полицијске управе..). Заштита дјече од насиља, насиље у породици, сексуално злостављање дјече, насиље путем интернета, вршњачко насиље и медији, само су неке од тема на којима је Омбудсман за дјецу остварио сарадњу са овим Министарством.

Такође, значајан је број пријава у извјештајном периоду којима се указује на повреду права дјече у образовном систему, што је условило и чешће обраћање Омбудсмана за дјецу Министарству просвјете и културе.

Поред пријава, обраћање Министарству је било и по другим основама, а најчешће везано за системско дефинисање одређених питања. Проблем на који се и даље указује су измјене закона које не прати и доношење потребних подзаконских аката у законом одређеном року.

Сарадња са Републичким педагошким заводом је континуирана, како у поступању у појединачним предметима, тако и у дијелу надзора, али и предлагању мјера за унапређење заштите дјете по различитим основама.

У заштити права и интереса дјете, а у складу са законом утврђеним овлаштењима, Омбудсман за дјецу се и у извјештајном периоду обраћао и инспекцијским службама, најчешће Просветној инспекцији. Овим извјештајем, као и претходним, посебно се указује да благовремено дјеловање инспекцијских служби, у појединачним случајевима, треба да превентивно дјелује не само на контролисани орган, већ и на све друге. Зато се активности у јачању инспекцијских служби морају усмјерити на њихово превентивно дјеловање, на начин да су њихови налази, који не укључују податке о школи и посебно не о ученику, већ о присутности проблема, о појави, доступни не само школи у којој су вршили надзор већ, и свим другим школама.

Омбудсман за дјецу је и сарађивао са значајним бројем васпитно - образовних установа. Током извјештајне године одржане су радионице са дјецом у готово 40 васпитно - образовних установа широм Републике Српске. Сарадња са васпитно - образовним установама се може оцијенити као задовољавајућа, у смислу да по захтјеву Омбудсмана за дјецу васпитно - образовне установе достављају тражене одговоре, спремне су на сарадњу, али и то што саме саме указују и на проблеме постојећег нормативног оквира и недостатак дефинисаних јасних правила и процедура у многим областима, а што за посљедицу може да има повреду права и интереса дјетета.

Са ЈУ Јавним фондом за дјечију заштиту, Омбудсман за дјецу остварује дугогодишњу сарадњу прије свега у оквиру пројекта "Социјализације дјете Републике Српске" и својим ангажовањем покушава дати допринос напорима Фонда у реализацији ове активности која се годинама проводи у најбољем интересу и на задовољство великог броја дјете и њихових породица. И ове године замјеник Омбудсмана за дјецу је у дјечијем одмаралишту "Ужице" у Бечићима посјетила дјецу - учеснике пројекта "Социјализације дјете Републике Српске 2022." како би се увјерила у испуњеност свих прописаних услова Пројекта, а имајући у виду очување здравља и најбољи интерес дјете.

Поред тога, са Фондом је остварена сарадња поводом пријава родитеља, које су се односиле "на неостваривање социо-економских права дјете из Закона о дјечијој заштити (дјечији додатак, туђа њега и помоћ, право родитеља-његоватеља..)"

Остварена је сарадња и са здравственим установама, за бројна питања за која смо их контактирали. Својим стручним знањем и професионалним искуством били су подршка Омбудсману за дјецу за питања која захтијевају посебна стручна знања.

Сарадња је настављена и са Музејом Републике Српске, који је и ове године био иницијатор заједничког дјеловања у промоцији права дјетета.

И током 2022. године сарадња је настављена са једним бројем локалних заједница, како надлежним градским и општинским службама, тако и установама која раде са дјецом и за дјецу.

Како бисмо активности и рад Омбудсмана на адекватан начин представили и најмлађој популацији, те их уједно едуковали о њиховим правима, али и начину на који могу да обезбједе заштиту и остваривање тих права остварили смо сарадњу са дјечијим часописом "Јежурко", у којем су поводом обиљежавања Међународног дана дјетета 2022. године, на начин прилагођен дјечи указали дјечи на њихова основна права, али и представили саму институцију Омбудсмана за дјецу.

2. Сарадња са невладиним сектором

Омбудсман за дјецу Републике Српске је током 2022. године наставио да сарађује са удружењима грађана и другим организацијама које се у свом дјелокругу рада баве и питањима промоције и заштите права дјете.

Удружења грађана која окупљају дјецу и промовишу права дјетета један су од начина на који Омбудсман долази у непосредни контакт са дјецом и младима. Поред тога, удружења грађана су присутна на терену и у свакодневном контакту са грађанима идентификују проблеме и изазове који спадају у оквир надлежности Омбудсмана за дјецу. Редовна сарадња Омбудсмана за дјецу са цивилним сектором омогућава да се приступи рјешавању идентификованих проблема, нарочито уколико захтијевају ангажман актера у систему дјечије заштите или евентуалне измјене прописа у овој области.

У извјештајном периоду Омбудсман за дјецу континуирано је сарађивао са:

- Институтот "Перпетуум мобиле" Бањалука у реализацији активности које су се односили на превенцију насиља и промоцију здравих стилова живота, ненасиља и родне равноправности у оквиру пројекта "Будућност за младе". Омбудсман за дјецу учествовао је и као панелист у панел дискусији "Свеприсутни облици насиља међу младима" у организацији Института Перпетуум мобиле која је одржана у Бања Луци;
- Фондацијом "Лара" Бијељина кроз подршку и учешће у догађајима у оквиру пројекта који се баве системском подршком жртвама сексуалног насиља, те спрјечавањем трговине људима. Такође, Омбудсман за дјецу је учествовао у раду округог стола "Ковид и жртве породичног насиља" у организацији Фондације Лара. Поред тога, Омбудсман за дјецу подржао је иницијативу Фондације "Лара" за израду Протокола о поступању у случајевима насиља у породици на подручју Града Зворника;

- Центром за интегративну инклузију Рома и Ромкиња "Отахарин" из Бијељине кроз провођење пројекта "Ни једно дијете без заштите" у оквиру кога су представници Омбудсмана за дјецу учествовали у раду Међународне конференције "Трговина дјецом - право на сигурност и обавеза пружања заштите свакој потенцијалној жртви" која је одржана у Бијељини. Омбудсман за дјецу и "Отахарин" сарађивали су и на успостављању тзв. "дјечије столице" у Скупштини града Бијељина, у јавној дебати "Дјеца нису роба", те на изради акционог плана "Достизање/остваривање социјалне укључености кроз унапређење социјалних услуга Града Бијељина". У оквиру реализације пројекта "Ни једно дијете без заштите" у Добоју је формирана радна група која за циљ има унапређење механизма за превенцију трговине дјецом и заштиту дјеце потенцијалних жртава/жртава трговине људима. Представник Омбудсмана за дјецу је активни члан тог тијела заједно са представницима локалне самоуправе и осталим субјектима дјечије заштите на подручју града Добоја.

Поред сарадње са горе наведеним удружењима грађана, у току 2022. године Омбудсман за дјецу сарађивао је и са сљедећим удружењима грађана/невладиним организацијама:

- Удружење грађана "Викторија" Бањалука, присуством на Петом симпозијуму о болестима зависности са међународним учешћем "Системски одговор на болести зависности" у организацији Удружења грађана "Викторија" у сарадњи са Комисијом за сузбијање злоупотребе опојних дрога Владе Републике Српске, а уз подршку Министарства здравља и социјалне заштите Републике Српске;
- Удружењем "Нова генерација" Бањалука, подршком обиљежавању Међународног дана дјетета;
- Фондацијом "Удружене жене" Бањалука, присуством обиљежавању 16 дана активизма и првенције родно заснованог насиља;
- Организацијом "World Vision" присуством на презентацији реализације пројекта "Акције дјеце за праведније заједнице – Повезивање тачака – Унапређење дјечијих права у БиХ";
- ЛИР Цивилно друштво (ЛИР ЦД) Бања Лука, подршком активностима у Устоколини и Фочи;
- Центром модерних знања Бањалука, присуством VII Међународној научној конференцији "Друштвене девијације" на тему: "Поремећаји у понашању дјеце и младих";
- Удружењем грађана "Удружење жена Ромкиња", учешћем у конференцији "Пружање подршке у приступу правди и социјалним услугама".

Значајно је истакнути и сарадњу са "струковним" удружењима као што су Регионално удружење стручних радника социјалне дјелатности Добој, Удружење васпитача и стручних сарадника Републике Српске, Друштво психолога Републике Српске, Асоцијација системских породичних психотерапеута Србије - Београд која је реализована у извјештајном периоду. Са неким од њих Институција његује дугогодишњу сарадњу која се огледа и у провођењу различитих активности у оквиру пројеката које удружења имплементирају. Кроз сарадњу са овом врстом удружења размјењују се и искуства из области заштите дјечијих права и на тај начин дефинишу и

одређени изазови у систему дјечије заштите који Омбудсман за дјецу у свом даљем раду третира.

Омбудсман за дјецу настојао је да подржи све друштвено корисне догађаје у организацији појединаца или одређених групација у друштву, а нарочито оне који су за циљ имали указивање на потребу рјешавања питања које се тичу рањивих група становништва. Тако су представници Институције подржали модну ревију у организацији госпође Снежане Кутлешић Стевић "Баш по мјери" која је одржана у Бањој Луци са циљем промоције права особа са инвалидитетом. Такође, Омбудсман за дјецу је активно учествовао у реализацији донаторске вечери "С љубављу храбрим срцима" која је за циљ имала прикупљање средстава за набавку покретних инкубатора у Републици Српској.

3. Сарадња са међународним организацијама и чланство у Мрежи европских омбудсмана за дјецу (ЕНОЦ)

Током 2022. године настављена је сарадња са УНИЦЕФ БиХ у оквиру вишегодишњег програма Правда за свако дијете. У наредном периоду, очекује се наставак сарадње са УНИЦЕФ БиХ и у оквиру осталих пројеката који се односе на промоцију и заштиту права дјетета.

Остварена је сарадња и са Амбасадом Шпаније у оквиру културне сарадње која се огледала у присуству Омбудсмана за дјецу пројекцијама филмова за дјецу и дјечијим представама са шпанског говорног подручја.

Омбудсман за дјецу пуноправни је члан Мреже европских омбудсмана за дјецу (ЕНОЦ) и као такав сваке године учествује у реализацији заједничких активности које проводи ЕНОЦ. У 2022. годишња тема рада ЕНОЦ-а је била "Климатска правда" са фокусом на партиципацију дјеце и омладине у доношењу одлука које се односе на ову област те могућност приступа дјеце и младих правосудним механизмима који регулишу област климатских промјена у појединим државама. Омбудсман за дјецу је учествовао у иницијалном и завршном истраживању на ову тему које је спровео Секретаријат ЕНОЦ-а, а резултати истраживања су анализирани и уврштени у завршни извјештај који је презентован на Годишњој скупштини ЕНОЦ-а у Рејкјавику, Исланд, у септембру 2022. године.

Поред учесћа у истраживањима везанима за овогодишњу тему ЕНОЦ-а, представници Омбудсмана за дјецу су учествовали у различитим тематским конференцијама у организацији ЕНОЦ-а, а које су се одвијале онлајн.

XVI САРАДЊА СА ДЈЕЦОМ

У складу са законским овлашћењем Омбудсман за дјецу, од оснивања континуирано сарађује са дјецом, тако што дјецу подстиче на изношење мишљења и ставова у вези са питањима или проблемима са којима се сусрећу, али их и упознаје са њиховим правима и поступком остваривања и заштите тих права.

Сарадња са дјецом се одвија кроз различите облике и активности, најчешће су то посјете и директни контакти са дјецом у предшколским и школским и другим установама и одржавање радионица на одређене теме, као и организоване дјечије посјете Омбудсману за дјецу.

Омбудсман настоји да кроз разговор са дјецом, дјецу упозна са радом институције и да се упозна са проблемима са којима се дјеца сусрећу, али и са областима дјечијег интересовања.

Омбудсман за дјецу је у склопу редовних активности у школској 2022/23. године реализовао радионице у основним и средњим школама широм Републике Српске под називом "Имам право да се и мој глас чује". Уважавање мишљења дјетета - право дјетета да добије информације, као и право да изрази своје мишљење у складу са својим узрастом и зрелошћу у свим стварима и поступцима који га се тичу један је од основних принципа УН Конвенција о правима дјетета.

Едукативне радионице "Имам право да се и мој глас чује" су одржане уз сагласност Министарства просвјете и културе¹³⁷, а према договору са планираним основним и средњим школама, и реализоване у периоду од средине септембра до Међународног дана дјетета - 20. новембра 2022. године. Радионички материјал израђен је у Институцији и радионице су водили запослени из Омбудсмана за дјецу. Радионице су биле намијењене савјетима ученика основних и средњих школа и појединим одјељењима или групама дјеце, према договору и потребама сваке појединачне школе и одвијале се у терминима који нису реметили наставни процес.

У контексту ових радионица занимало нас је колико се и како у образовном систему могу остварити дјечја права на учествовање, односно партиципативна права. Партиципација дјеце у школи, према савременим схватањима надилази пуко учествовање дјеце у савјетима ученика, те се односи на развијање холистичког приступа који омогућује свим ученицима да учествују, буду консултовани и укључени у одлучивање у све елементе живота школе као заједнице. То подразумјева и да школе буду интеркултурно осјетљиве на начин да осигурају дијалог наставног особља и ученика, који би омогућио и да се перспектива дјеце чује и уважи. Такав приступ дјетету подразумјева давање гласа дјетету, слушање дјетета и уважавање његовог мишљења те омогућавање његовог активног доприноса свим окружењима у којима се креће па тако и у школи. Односно, свака интеракција између дјетета и одрасле особе требала би бити прожета поштивањем дјететовог људског достојанства.

---

¹³⁷ Сагласност број 07.041/052-6120/22 од 13.09.2022.

Током извјештајног периода уприличили смо и посјете дјеце из различитих предшколских установа са којима смо реализовали радионице прилагођене њиховом узрасту а везане за заштиту права дјетета.

Такође, организовали смо заједнички одлазак у биоскоп Синеплекс Палас и дружење са дјецом штићеницима ЈУ Дом "Рада Врањешевих" Бања Лука.

XVII ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ И РАД НА ПРОМОЦИЈИ И ЗАШТИТИ ПРАВА ДЈЕЦЕ

1. Активности организоване од стране Омбудсмана за дјецу – Округли сто

У организацији Омбудсмана за дјецу Републике Српске дана 07.10.2022. године у Бањој Луци, и 03.11.2022. године у Бијељини, одржан је Округли сто на тему „Заштита права дјетета у алтернативној бризи“, који је имао за циљ презентацију резултата истраживања „Посебног извјештаја о праву дјетета које се налази у стању социјалне потребе на смјештају у установу“, као и дискусију са представницима релевантних институција, стручњака из ове области и субјеката заштите права дјеце.

Такође, у организацији Омбудсмана за дјецу су у Добоју дана 22.11.2022. године и у Бања Луци дана 21.12.2022. године одржани округли столови на тему "Право дјеце на здраву животну средину" на којем су представљени резултати истраживања овог посебног извјештаја.

2. Међународни дан безбједног интернета

Омбудсман за дјецу већ дванаесту годину обиљежава Дан безбједног интернета, са циљем промоције сигурне и позитивне употребе дигиталне технологије, посебно међу дјецом и младима. Овај дан се обиљежава другог дана, друге седмице, другог мјесеца. Дан безбједног интернета само је још један апел да се тема држи стално актуелном, јер једина сигурна заштита за дјецу је учење дјеце о предностима и ризицима ове комуникације.

Потребна је стална и свеобухватна едукација и информисање дјеце, родитеља, свих професионалаца који раде са дјецом и широке јавности. Само дјеца која су едукована и довољно информисана могу препознати ситуације које их могу повриједити, а ми одрасли им требамо бити подршка и пружити помоћ ако доживе неугодности и насиље на интернету.

Фокус безбједности на интернету се током година са креирања „безбједног“ интернета преусмјерио на креирање "бољег" интернета. Сви имамо велику улогу и управо ради тога, у духу овогодишњег слогана "Заједно за бољи интернет", треба да се ујединимо како би интернет учинили бољим мјестом за све нас.

Ове године представници институције Омбудсмана за дјецу, су у ОШ "Станко Ракита" Бања Лука заједно са осмим разредима организовали радионицу - Заједно за бољи

интернет, и том приликом су ученици учествовали у мини квизу познавања безбједног кориштења интернета. Такође, истим поводом обављена је посјета ОШ "Петар Кочић" у Новој Тополи. Циљ ових радионица је био да образовање дјеце о правилном начину понашања на интернету и одговорном кориштењу технологије, те како адекватно да реагују и коме да се обрате у ситуацији уколико се осјећају узнемирено на интернету.

Обиљежавањем Дана безбједног интернета желимо подсјетити и сензибилисати јавност на поштивање дјечјих права и потребу заштите дјеце од злоупотребе, насиља и разних облика дискриминације.

3. Међународни дан игре

Право дјетета на одмор и слободно вријеме, учешће у игри и рекреативним активностима које одговарају његовој доби, могућностима и способностима је дефинисано чланом 31. УН Конвенције о правима дјетета, а државе потписнице се обавезују да осигурају сваком дјетету остваривање овог права без дискриминације по било којем основу.

Игра је најаутономнија човјекова активност и најизразитији облик дјечије активности која је присутна у дјечијем животу још од његовог рођења. Кроз игру дијете открива себе али и свијет око себе. Као таква, представља једну од главних дјететових потреба и основну активност у којој проводи већину свог времена.

Игра мора бити примјерена развојним карактеристикама дјеце, садржајем мора бити једноставна, спонтана, забавна, узбудљива, али што је још најважније корисна за дјечији развој. Игра доприноси не само физичком развоју дјеце, него и њиховом психичком развоју и социјализацији међу вршњацима и одраслима, развија дјечију машту, јача им самопоуздање и истраживачки дух.

Тим поводом, институцију Омбудсмана за дјецу посјетила је са васпитачима старија група дјеце вртића ЈУ вртић "Сунце" из Бања Луке и са њима је разговарано о правима дјеце, као и о праву на игру и слободно вријеме. И малишани из Предшколске установе "Мики Маус" Бања Лука су посјетили институцију Омбудсмана за дјецу и том приликом су упознати са правима дјеце која им припадају самим тим што су дјеца. Малишани су навели која права им се највише допадају, шта највише воле да раде и нацртали нека од својих права, те су кроз игру и пјесму рекли шта им је битно и шта их чини сретнима.

Истим поводом дјеца средње групе из ЈУ Дјечији вртић "Чика Јова Змај" Фоча са васпитачима, посјетили су канцеларију Омбудсмана за дјецу у Фочи и разговарали са представницима Омбудсмана за дјецу који су их упознали о значају игре за њихов раст и развој, о важности дружења са својим родитељима, и породицом, као и о значају дружења са другом дјецом.

4. Међународни дан заштите животне средине

Поводом "Међународног дана заштите животне средине", а у оквиру активности Институције из програма "О твојим правима у твојој школи", представници институције Омбудсмана за дјецу су са ученицима ОШ "Свети Сава" у Добоју одржали су радионицу на тему "Право дјетета на здраву животну средину".

Истим поводом у Бијељини је уприличена посјета ЈУ ОШ "Стеван Немања" у Горњем Драгаљевцу код Бијељине и одржана радионица под називом "Шта знамо о заштити животне средине?"

Ученици су се на примјерен начин упознали са институцијом, правима и обавезама дјете, а фокус је стављен на право на здраву животну средину и начине како поједници могу да допринесу заштити околине. У оквиру радионице одржан је и практични дио током кога су ученици својим радовима показали шта може да узрокује неконторлисано одлагање отпада и загађење вода.

5. Међународни дана дјете жртава насиља

У оквиру активности "О твојим правима у твојој школи", а поводом обиљежавања "Међународног дана дјете жртава насиља" уприличена је посјета ОШ "Дворови" у Дворовима, те са ученицима одржана радионица под називом "Да ли знамо шта је насиље"? Истим поводом одржана је радионица у ОШ "Петар Петровић Његош" у Великој Обарској, а представник институције Омбудсмана за дјецу канцеларија у Фочи посјетила је ОШ "Веселин Маслеша" у Фочи, којом приликом је одржала радионицу на тему како препознати насиље и како се заштити. У интерактивној радионици разговарала је са ученицима на тему "Да ли знамо шта је насиље?". Нагласак је стављен на превентивно дјеловање, како препознати такве ситуације, како се заштити и коме се обратити ако уоче ситуације које за њих или њихове другаре могу бити ризичне.

6. Дјечија недјеља

Сваке године у првој седмици мјесеца октобра обиљежава се "Дјечија недјеља", седмица у којој се промовишу права дјетета уз различите културно - образовне и спортске активности намијењене дјети. Циљ обиљежавања "Дјечије недјеље" је подстицање и организовање разноврсних културно -образовних, рекреативних и других манифестација посвећених дјети и предузимања других мјера за унапређење развоја дјечије заштите.

Дјечија недјеља је по шеснаести пут, у организацији Одјељења за образовно - педагошки рад, низом различитих активности и манифестација обиљежена у Музеју Републике Српске, под мотом "По(дијели) радост, знање, љубав". Том приликом, од

стране Омбудсмана за дјецу, одржана је и едукативна радионица "Рецепт за срећну школу". Учесници радионице су били ученици ЈУ ОШ "Свети Сава", а истој су присуствовали и малишани из вртића "Звјездица".

У оквиру Дјечије недјеље, представници Омбудсмана за дјецу су посјетили вртић "Сунце" из Бање Луке, гдје су одржали радионицу "По (дијели) радост, знање и љубав", а са дјецом су разговарали о њиховим правима. Дјеца су својим активним учешћем била заинтересована за разговор, а кроз пјесму и плес су показали да им је ова тема интересантна.

У оквиру обиљежавања "Дјечије недјеље" Омбудсман за дјецу је организовао Дан отворених врата. У посјету су нам дошла дјеца из Клуба вртић и јаслице "Бајка" Бања Лука, те том приликом разговарали с омбудсманом за дјецу о правима дјеце, рецитовали пјесмице и водили "озбиљне" разговоре како дјеца виде свијет. Дјечију недјељу обиљежавамо с циљем промовисања права дјеце која су загарантована Конвенцијом о правима дјеце, уз напомену да сваки дан треба да буде дан када се поштују права дјеце.

У Бијељини су малишани вртића „Чика Јова Змај“ обиљежили „Дјечију недељу“ на начин да су на градском тргу организовали хуманитарну продају својих радова уз поруку „Уљепшајмо нечије дјетињство“, коме је присуствовао и Омбудсман за дјецу, а уприличена је и посјета ученицима ЈУ ОШ "Свети Сава", који услуге продуженог боравка користе у новоприлагођеном простору у овом вртићу.

У наставку обиљежавања „Дјечије недјеље“ у ЈУ Средњошколском центру "Михаило Петровић Алас" у Угљевiku реализована је радионица „Имам право да се и мој глас чује“.

Током „Дјечије недјеље“ посјећени су и малишани корисници услуга Дневног центра за дјецу у ризику и Дневног центра за дјецу са сметњама у развоју, који функционишу у оквиру Центра за социјални рад у Бијељини. То је била прилика за дружење и разговор са малишанима и професионалцима који су им подршка, а на тему остваривања њихових права и унапређења положаја ове осјетљиве категорије ђеце. Малишани у Дневном центру за дјецу у ризику су своја достигнућа приказили кроз радионицу и изложбу радова, а позоришну представу "Пепељуга" су припремили у свом Дневном центру дјеца са сметњама у развоју.

У оквиру обиљежавања Дјечије недјеље, представници Омбудсмана за дјецу су посјетили Основну школу "Вук Стефановић Караџић" Добој, и са ученицима одржали радионицу на тему "Право дјеце на здраву животну средину".

7. Међународни дан дјетета

Међународни дан дјетета обиљежава се 20. новембра сваке године ради промовисања дјечијих права, али и подизања свијести о проблемима и изазовима са којима се дјеца и млади сусрећу током свог одрастања. Међународни дан дјетета је прилика да свако од нас да свој допринос промоцији и заштити дјечијих права, кроз дијалоге и акције које

ће изградити и осигурати бољи свијет за дјецу. Дјеца и млади треба да дају свој глас о питањима која су им важна, а обавеза одраслих је да им створе и самим тим омогуће бољу будућност. Зато је посебно важно овог, али и сваког другог дана да слушамо дјецу и њихове идеје, захтјеве и потребе.

У Музеју Републике Српске је обиљежен "Међународни дан дјетета" у сарадњи са Омбудсманом за дјецу. Дјеца из вртића "Мали принц", те ученици основних школа "Иво Андрић" Бања Лука и "Холандија" Слатина су увеличали манифестацију својим учешћем и презентацијама.

Поред наведеног, представници институције Омбудсмана за дјецу су присуствовали манифестацији поводом обиљежавања Свјетског дана дјетета у организацији Удружења грађана "Нова Генерација" из Бање Луке, у склопу које су дјеца из Дијечијег савјета Дневног центра представили своју кампању која се односи на Промоцију пријатељства.

8. Посјета омбудсмана за дјецу и рад са дјецом у Бечићима

Омбудсман за дјецу, већ традиционално, посјећује дјецу - учеснике пројекта "Социјализације дјеце Републике Српске" у дјечијем одмаралишту "Ужице" у Бечићима, пројекта који ове године обиљежава двадесет година реализације и истим је до сада обухваћено око 35000 лица тј. дјеце Републике Српске са пратећим особљем.

Том приликом одржана је радионица са дјецом на тему колико се остварују њихова права током учешћа у Пројекту. Такође је организован састанак са пратећим стручним особљем смјене (васпитачи, спортски аниматори, медицинско особље супортивно особље и студенти), а потом и са родитељима-пратиоцима дјеце са сметњама у развоју, а све у циљу аутентичног дефинисања евентуалних недостатака које треба отклонити, као и афирмисати позитивне активности у Пројекту у најбољем интересу дјеце.

9. Радионице у школама

Сваке године Омбудсман за дјецу планира и организује одржавање радионица у основним и средњим школама у Републици Српској. Радионице о препознавању и превенцији насиља које су организоване и реализоване претходном периоду у више од 200 основних и средњих школа у Републици изазвале су велико интересовање с обзиром на то да им је присуствовало према процјени око 7000 ђака.

У извјештајном периоду одржане су радионице под називом „Имам право да се и мој глас чује". Уважавање мишљења дјетета - право дјетета да добије информације, као и право да изрази своје мишљење у складу са својим узрастом и зрелошћу у свим стварима и поступцима који га се тичу један је од основних принципа УН Конвенција о правима дјетета.

Ове године радионице су одржане у 33 основних и средњих школа у Републици Српској, а ђаци су упознати са организацијом, надлежностима и начином рада Институције, а потом су учествовали у разговору на тему партиципација. Током одржаних радионица Институције Омбудсмана за дјецу, ученици су закључили да дио одговорности за слабу

примјену права дјетета на партиципацију (и других права) лежи и у пасивности ученика, те су кроз разговор и рад на радионицама дали сљедеће предлоге како би у њиховим школама побољшали право ученика на партиципацију:

- боље промовисати право на партиципацију и друга дјечија права;
- јачати улогу савјета ученика у школи и промовисати савјет међу ученицима;
- да савјет ученика континуирано износи пред школску управу проблеме са којма се суочавају ученици у настави и школи уопште и да заједнички траже рјешења;
- у израду школског програма укључити и савјет ученика;
- тражити да предсједник савјета ученика учествује на сједници наставничког вијећа;
- боље представити улогу школског психолога, педагога и социјалног радника.

Посјета Омбудсмана за дјецу школама је од стране управе и ученика оцијењена позитивно и добродошлом, а у великом броју школа ученици су изразили жељу да поново дођемо.

Сарадња са дјецом је активност коју Омбудсман за дјецу пажљиво обавља од свог оснивања и показала је да непосредан рад и однос са дјецом даје веома добре резултате. Кроз ову активност дјеца су упознавана са правима и обавезама, правним прописима и системом заштите права, а неријетко, након одржане радионице институције су се обраћала дјеца, али и њихови родитељи ради помоћи и заштите права или интереса дјетета.

XVIII САРАДЊА СА МЕДИЈИМА

Омбудсман за дјецу има законом утврђену надлежност да обавјештава јавност о стању права дјетета, да укаже на системске недоречености у препознавању основних захтјева и принципа Конвенције у остваривању права дјетета и његове заштите, да укаже на пропусте у раду институција и служби и спречавање будућих сличних појава, али и едукацији, не само дјеце, већ и оних који брину о дјечи, о начину и могућностима остваривања и посебно заштите права дјетета.

Медији доприносе подизању свјести о важности препознавања права дјетета и неопходности адекватног реаговања у датим ситуацијама. Врло је важно извјештавати о свим темама и проблемима који се тичу дјеце, али на начин да дијете не буде додатно повријеђено. Да су медији препознали улогу и важност Омбудсмана за дјецу у промоцији права дјетета и његовој заштити показују и захтјеви упућени Омбудсману за дјецу и теме које су обрађивали.

Најчешће интересовање медија било је усмјерено на област заштите дјеце од насиља, из области породично - правне заштите, из области заштите економско - социјалних права, злоупотребе дјеце на интернету итд.

- Дана, 20.01.2022. године, упит Фактор магазин Бања Лука, тема Заштита најмлађе популације у Републици Српској,
- Дана, 20.01.2022. године, упит Портал Е-трафика Бања Лука, информације у вези са хранитељством,
- Дана, 24.01.2022. године, упит Ослобођење, тема Примјена Закона о регистру педофила у РС, заштита и превенција,
- Дана, 24.01.2022. године, упит АТВ телевизија Бања Лука, информације о стању у ЈУ Дом Рада Врањешевић,
- Дана, 31.01.2022. године, захтјев за снимање изјаве, Радио телевизија Републике Српске, тема Сексуално злостављање дјеце,
- Дана, 31.01.2022. године, упит КЗ ТВ, информације о стању у ЈУ Дом Рада Врањешевић,
- Дана, 31.01.2022. године, упит АТВ телевизија Бања Лука, емисија „Тема дана“ у склопу Централних АТВ вијести, изјава о стању у ЈУ Дом Рада Врањешевић,
- Дана, 01.02.2022. године, захтјев за гостовање, АТВ телевизија Бања Лука, емисија „Прича се“, тема Обљуба штићенице у ЈУ Дом Рада Врањешевић,
- Дана, 01.02.2022. године, упит Радио Слободна Европа, информације о стању у ЈУ Дом Рада Врањешевић и информације о стању у осталим домовима за незбринуту дјецу,
- Дана, 02.02.2022. године, упит Ал Јазеера Балканс/ALJAZEERA MEDIA NETWORK, прилог о Систему збрињавања дјеце без родитељског старања у Републици Српској,
- Дана, 07.02.2022. године, захтјев за снимање изјаве, УНА ТВ, тема Утицај интернета на дјецу и злоупотреба дјеце путем интернета,
- Дана, 15.02.2022. године, упит Независне новине, тема Вршњачко насиље у Републици Српској,
- Дана, 16.02.2022. године, упит Радио телевизија Републике Српске, тема Дјечија порнографија поводом акције Министарства унутрашњих послова Републике Српске,

- Дана, 17.02.2022. године, упит Независне новине, видео снимак из Основне школе "Свети Сава" Котор Варош,
- Дана, 17.02.2022. године, захтјев Н1 телевизија, гостовање у емисији "Нови дан" путем Зоом апликације на тему Занемаривање дјеце у породици,
- Дана, 18.02.2022. године, упит Радио телевизија Републике Српске, емисија Дневник 2, прилог о Вршњачком насиљу,
- Дана, 24.02.2022. године, упит Центра за истраживачко новинарство Сарајево, информације о раду Центра за социјални рад Бања Лука,
- Дана, 25.02.2022. године, портал БУКА, информације о поступању Омбудсмана за дјецу Републике Српске по пријави Крсмановић Јована,
- Дана, 02.03.2022. године, позив за анкету у реализацији World University Service Austria (WUS Austrija) у сарадњи са међународном организацијом Child Protection Hub,
- Дана, 22.03.2022. године, упит АТВ телевизија Бања Лука, информације о случају покушаја самоубиства шеснаестогодишње штићенице Дома Рада Врањешевећ,
- Дана, 23.03.2022. године, упит Н1 телевизија, информације о случају покушаја самоубиства шеснаестогодишње штићенице Дома Рада Врањешевећ,
- Дана, 29.03.2022. године, упит Независне новине, тема Насиље над дјецом,
- Дана, 05.04.2022. године, упит Независне новине, тема Усвајање дјетета на територији Републике Српске,
- Дана, 12.04.2022. године, упит Журнал онлине магазин Сарајево, тема Институционално збрињавање дјеце,
- Дана, 13.05.2022. године, упит Фактор Магазин Бања Лука, тема Малољетничке трудноће у Републици Српској,
- Дана, 23.05.2022. године, упит АТВ телевизија Бања Лука, изјава за потребе емисије "Центар дана" на тему Дјечијих права,
- Дана, 24.05.2022. године, упит БХТ1 Бања Лука, тема Нацрт Закона о привременом издржавању дјеце Републике Српске (оснивање Алиментационог фонда),
- Дана, 02.06.2022. године, захтјев за гостовање у емисији "Јутарњи програм", Радио телевизија Републике Српске, тема Кризне ситуације и поступање са дјецом у таквим ситуацијама,
- Дана, 19.07.2022. године, захтјев за гостовање у емисији "Јутарњи програм", Радио телевизија Републике Српске, тема Нацрт Породичног закона Републике Српске,
- Дана, 25.07.2022. године, упит Радио телевизија Републике Српске, тема Неодговорно понашање родитеља (остављање дјеце у аутомобилу),
- Дана, 28.07.2022. године, захтјев за гостовање у емисији Заједнички талас Радија Републике Српске, теме Породични закон, Алиментациони фонд, физичко насиље над дјецом, регистар педофила, малољетнички бракови, усвојење дјеце,
- Дана, 18.08.2022. године, упит Ал Јазеера Балканс/ALJAZEERA MEDIA NETWORK, прилог о отказивању наставе у Приватној средњој медицинској школи „Петар Кочић“ Бања Лука,
- Дана, 23.08.2022. године, упит Еуро Блиц пресс ДОО Бања Лука, тема Дигитално (Cyber) насиље над дјецом,
- Дана, 30.08.2022. године, упит портала Вечерње новости Републике Српске, тема Насиље над дјецом у Српској,
- Дана, 01.09.2022. године, захтјев за снимање изјаве, УНА ТВ, тема Сексуално злостављање и искориштавање дјеце, законски оквир и санкције,
- Дана, 02.09.2022. године, захтјев за снимање изјаве, БХРадио 1, тема Злоупотреба дјеце у предизборне сврхе,

- Дана, 05.09.2022. године, упит УНА телевизија, тема Утицај садржаја друштвених мрежа на дјецу у развоју,
- Дана, 05.09.2022. године, упит портал БУКА, тема Злоупотреба дјеце у предизборне сврхе,
- Дана, 06.09.2022. године, упит Радио Телевизија Републике Српске, тема Злоупотреба дјеце у предизборне сврхе,
- Дана, 15.09.2022. године, упит Радио Free Europe (Радио Слободна Европа) Сарајево, тема Злоупотреба дјеце у предизборне сврхе,
- Дана, 16.09.2022. године, упит Радио Телевизија Републике Српске, тема Дјеца на друштвеним мрежама,
- Дана, 19.09.2022. године, упит БХТ1 Бања Лука, тема Злоупотреба дјеце у предизборне сврхе,
- Дана, 20.09.2022. године, гостовање у емисији "Центар дана", АТВ телевизија Бања Лука,
- Дана, 20.09.2022. године, упит Н1 телевизија, тема Злоупотреба дјеце у изборној кампањи,
- Дана, 20.09.2022. године, упит портал БУКА, интервју на тему Злоупотреба дјеце током изборне кампање,
- Дана, 22.09.2022. године, упит Дневне новине "Глас Српске", тема Вршњачко насиље, број пријава, разлози и предузете мјере,
- Дана, 30.09.2022. године, упит БХТ1 ИТЦ Бања Лука, изјава за Јутарњи програм БХТ1 "Јутро за све", поводом Међународне недеље дјетета,
- Дана, 03.10.2022. године, упит Радио телевизија Републике Српске, гостовање у Јутарњем програму, тема и повод Међународна недеља дјетета – активности Омбудсмана за дјецу,
- Дана, 04.10.2022. године, упит Еуро Блиц прес ДОО Бања Лука, тема Међународна недеља дјетета – активности Омбудсмана за дјецу,
- Дана, 04.10.2022. године, упит Независне новине, тема Међународна недеља дјетета – активности Омбудсмана за дјецу,
- Дана, 05.10.2022. године, интервју УНО РАДИО, тема Омбудсман за дјецу Републике Српске, рад и активности,
- Дана, 11.10.2022. године, упит Портал Е-трафика Бања Лука, информације у вези са пресудом у случаја ученика са аутизмом Мршевић Славка,
- Дана, 13.10.2022. године, упит УНА ТВ, тема Усвајање дјеце,
- Дана, 19.10.2022. године, упит Дневне новине "Глас Српске", тема Вршњачко насиље у Основној школи "Бранко Радичевић" Бања Лука,
- Дана, 25.10.2022. године, упит СРНА, тема Вршњачко насиље у основним и средњим школама, превенција и улога Омбудсмана за дјецу,
- Дана, 09.11.2022. године, упит Н1 телевизија Сарајево, гостовање у емисији "Нови дан", тема Отуђење дјеце од родитеља,
- Дана, 18.11.2022. године, упит Радио телевизија Републике Српске, тема Међународни дан дјетета – активности Омбудсмана за дјецу,
- Дана, 18.11.2022. године, упит СРНА, тема Вршњачко насиље
- Дана, 18.11.2022. године, упит Независне новине, тема Међународни дан дјетета – поштовање права дјеце,
- Дана, 22.11.2022. године, упит БЛ портал, тема Накнада плата родитеља дјеце са потешкоћама у развоју у Републици Српској,
- Дана, 01.12.2022. године, упит РТВ БН, дописништво Бања Лука, тема Вршњачко насиље у Основној школи "Свети Сава", Лауш, Бања Лука,
- Дана, 01.12.2022. године, упит Радио телевизија Републике Српске, тема Вршњачко насиље у школама,

- Дана, 05.12.2022. године, упит Независне новине, тема Насиље над дјецом (случај сина Радаковић Сање),
- Дана, 05.12.2022. године, упит Н1 телевизија, тема Амбер Алерт у БиХ,
- Дана, 12.12.2022. године, упит БХТ1, тема Хранитељске породице и процес усвајања у Републици Српској,
- Дана, 19.12.2022. године, упит Радио телевизија Републике Српске, тема Злоупотреба дјеце за просјачење на подручју града Бијељина,
- Дана, 20.12.2022. године, упит Центар за истраживачко новинарство (ЦИН), тема Осуђени просвјетни радници,
- Дана, 21.12.2022. године, упит О Канал и Ослобођење, гостовање у емисији Специјал, тема Злоостављање и искориштавање дјеце, регистар педофила и улога Омбудсмана у погледу заштите дјеце,
- Дана, 26.12.2022. године, упит Портал Моја Бијељина, тема Злоупотреба дјеце у политичке сврхе.

Омбудсман за дјецу ће у наредном периоду наставити добру сарадњу са медијима због јачања система дјечије заштите, а што између осталог захтјева и извјештавање о свим питањима дјечијег одрастања. Настојаћемо да подстичемо и друге субјекте заштите, да свој рад са дјецом учине доступним јавности, те додатним активностима подстицати већу улогу струке и стручњака различитих профила који се баве бројним питањима дјечијег одрастања.

XIX ОРГАНИЗАЦИЈА И ФИНАНСИЈСКО ПОСЛОВАЊЕ

Омбудсман је независна институција која штити, прати и промовише права дјетета. Сједиште Омбудсмана за дјецу је у Бањој Луци, а теренске канцеларије институције се налазе у Бијељини, Фочи и Добоју. Омбудсманом за дјецу руководи омбудсман, који има два замјеника, али је тренутно изабран само један замјеник који ради у теренској канцеларији у Бијељини, с обзиром да је од мјесеца јула 2022. године тадашњи замјеник омбудсмана изабрана од стране Народне скупштине Републике Српске за омбудсмана за дјецу.

Омбудсман за дјецу спада у групу буџетских корисника који у цијелости послује преко Главне Књиге Трезора (ГКТ) Републике Српске, те има директну конекцију са Системом управљања финансијским информацијама (СУФИ-јем).

Буџетом Републике Српске за 2022. годину одобрена средства су износила 912.100 КМ, Ребалансом 1 буџета за 2022. годину одобрена су додатна средства у износу од 47.700 КМ, а затим Другим Ребалансом средства су смањена за 40.100 КМ, што у коначном износи повећање средстава у износу од 7.600 КМ у односу на првобитни буџет Институције. Послије Другог Ребаланса буџета за 2022. годину укупна средства Институције су износила 919.700 КМ.

Буџет Институције за 2022. годину	Извршење буџета у 2022. години	% извршења буџета за 2022. годину
919.700,00	896.424,00	97,5%

XX ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Омбудсман за дјецу је у извјештајном периоду имао два омбудсмана, јер је претходни омбудсман Наталија Петрић, изабрана у децембру 2021. године, а у мају 2022. године разријешена дужности од стране Народне скупштине Републике Српске, на лични захтјев. У јулу 2022. године за омбудсмана за дјецу је изабрана Гордана Рајић, која је до тада обављала функцију замјеника омбудсмана за дјецу. У периоду од маја до јула 2022. године Институција је функционисала без омбудсмана.

Током 2022. године Омбудсман за дјецу је промијенио и лого, који одражава срећно и заштићено дијете, као препознатљиви знак и симбол Институције и обавеза које имамо у заштити дјеце и њихових права. Такође, Институција је у октобру преселила у нове просторије, које су прилагођене потребама и условима рада.

Имајући у виду отежане околности рада у првој половини извјештајне године, у смислу промјене омбудсмана и рада без омбудсмана у једном периоду, успјели смо савладати изазове и чак повећати поступања по заprimљеним пријавама – жалбама, као и поступања по службеној дужности.

Омбудсман за дјецу је ове године први пут представио посебан извјештај јавности о стању права дјетета под називом „Право дјетета које се налази у стању социјалне потребе на смјештај у установу“, у складу са чланом 16. Закона о омбудсману за дјецу, који смо упутили Народној скупштини Републике Српске, а тиче се најосјетљивије и најрањивије категорије дјеце.

Такође, у извјештајном периоду израдили смо и Посебан извјештај „Право на здраву животну средину“, у којем су дјеца активно учествовала.

И извјештајном периоду смо активно учествовали у доношењу законских прописа, а посебно истичемо Породични закона као изузетно важан законски пропис којим се знатно унапређује заштита права и интереса дјетета. Такође смо иницирали и унапређење Стратегије заштите животне средине Републике Српске, као и доношење Протокола о поступању са дјецом у кризним ситуацијама.

Посебну пажњу у извјештајној години смо посветили праву дјеце на партиципацију, што подразумјева право дјеце да изразе своје мишљење, да буду саслушани и да се њихово мишљење уважи када је то могуће. Током 2022. године смо интензивирали сарадњу са дјецом, на шта смо посебно поносни и што и јесте један од примарних циљева Омбудсмана за дјецу, рад са дјецом и учешће дјеце у нашем раду. Ове године одржали смо 33 радионице са дјецом у основним и средњим школама на тему „Имам право да се и мој глас чује“, којима је присуствовало око 900 дјеце из читаве Републике Српске. Поред тога смо посјећивали и уприличили посјете бројних предшколских установа у нашим просторијама. У наредном периоду планирамо активирање Мреже младих савјетника Омбудсмана за дјецу, како би управо млади савјетници, едуковани по питању заштите својих права од Омбудсмана за дјецу, могли својим вршњацима пренијети искуства и знања, али радити на питањима која су њима битна.

Такође, значајно је поменути да смо ове године организовали два округла стола, у четири термина и на четири локације, на којима смо представили посебне извјештаје које смо израдили, са циљем да што више стручњака и лица која раде са дјецом

уознамо са резултатима нашим истраживања и на тај начин приближимо рад институције широј јавности.

Настојали смо, такође, да унаприједимо и интензивирамо сарадњу са медијима, да будемо доступни јавности у свим питањима заштите права дјетета, да приближимо рад институције широј јавности и да будемо транспарентни у нашем раду.

Трудили смо се и да физички будемо доступнији свим грађанима којима је потребна помоћ и подршка у заштити права њихових најмлађих, те смо организовали и уредовне дане Омбудсмана за дјецу у Зворнику, поред постојећих које имамо у Модричи, Источном Сарајеву, Приједору и Градишци.

У наредном периоду ћемо се трудити да још више допринесемо побољшању положаја дјеце у Републици Српској, интензивном раду и провођењу активности на заштити њихових права, кроз сарадњу са свим субјектима заштите, владиног и невладиног сектора, медијима, али свакако и кроз директну комуникацију са дјецом, која је од изузетне важности за препознавање даљих мјера и активности Омбудсмана за дјецу у циљу адекватне заштите најбољег интереса дјетета.